

ALAPJÖVEDELEM 2021: ÚT A BIZTONSÁGBA!

*Alapjövedelem-program Magyarország számára
- vitairat*

MMAA.HU MEGÚJULÓ MAGYARORSZÁGÉRT ALAPÍTVÁNY

Tartalomjegyzék

Előszó	4
Vezetői összefoglaló	6
Bevezető	8
Nyolc érv, gondolat, megfontolás az alapjövedelem mellett	13
Alapjövedelem-programunk	19
Az alapjövedelemben érintettek	21
Az alapjövedelem bevezetésének nettó forrásigénye társadalmi csoportonként	22
Ki, miért és mennyit kap? Az alapjövedelem-program részletei	25
Gyermekek és alapjövedelem	24
Nyugdíjasok és alapjövedelem	27
Egyéb nyugdíjszerű ellátásokban részesülők (rokkantsági nyugdíj) és alapjövedelem	29
Kisgyermek nevelése és alapjövedelem	31
Teljes és részmunkaidős foglalkoztatottak: minimálbér-emelés és dolgozói alapjövedelem	32
<i>Minimálbér- és garantáltbérminimum-emelés</i>	34
<i>Dolgozói alapjövedelem</i>	35
<i>Progresszív szja és az alacsony jövedelműek nettó keresete</i>	38
A hazai háztartások külföldön dolgozó tagjainak dolgozói alapjövedelme	39
Táppénzkorrekció	39
Közfoglalkoztatottak és alapjövedelem	40
Felsőoktatásban tanulók és alapjövedelem	42
Álláskereső és alapjövedelem	44
Alapjövedelem és „egyéb inaktívok”	47
Várandós nők és alapjövedelem	47
Alapjövedelemforrásigény-korrekció	47
Az alapjövedelem-program finanszírozása	48
Az alapjövedelem finanszírozásának négy pillére	48
<i>Felesleges beruházások és működési kiadások csökkentése</i>	51
<i>Közbeszerzési túlárak leállítása</i>	51
<i>Progresszív gazdaságpolitika</i>	52
<i>Visszacsatolási automatizmusok: az adóbevételek változása</i>	54
Az alapjövedelem-program és a hozzá kapcsolódó minimálbér-emelés járulékos költségei	55
Összesített források, forrásigény és a finanszírozási egyenleg	55
Az alapjövedelem bevezetésének társadalmi és makrogazdasági hatásai	59
Társadalmi-szociális következmények	60

<i>Az abszolút szegénység megszűnése</i>	60
<i>Javuló egészségi állapot, kevesebb stressz, növekvő várható élettartam</i>	60
<i>Javuló közbiztonság</i>	60
<i>A függőségi helyzetek és a kiszolgáltatottság csökkenése</i>	60
<i>A háztartási, nevelési, gondoskodási munka anyagi elismerése</i>	61
<i>Nagyobb szabadság és jobb érdekérvényesítő képesség a munkapiacon</i>	61
<i>Ösztönzés tanulásra, vállalkozásra, önkéntes munkára</i>	61
<i>Csökken a nők jövedelmi hátránya</i>	62
<i>Lehetőség az újrakezdésre egy rossz kapcsolat után</i>	62
Makrogazdasági hatások	63
<i>Államháztartási hiány hatása, államadósság hatása</i>	63
<i>Foglalkoztatás változása</i>	63
<i>Inflációs hatás</i>	66
<i>Külkereskedelmimérleg-hatás</i>	66
<i>Árfolyamhatás</i>	67
<i>Helyi gazdaság erősödése</i>	67
Zárszó	68
Tizenkét kritika – Tizenkét válasz	69
Táblázatok	75
Mellékletek	82
<i>Az alapjövedelem hatása a munkapiaci viselkedésre</i>	82
<i>A Modern Monetáris Elmélet és a feltétel nélküli alapjövedelem</i>	89
<i>Válság és alapjövedelem</i>	91
<i>Válság és alapjövedelem Magyarországon</i>	94
<i>Válságkezelő alapjövedelem az I. kerületben</i>	96
<i>Alapjövedelem-kísérletek</i>	97
<i>Alapjövedelem természetbeni formákban</i>	100
<i>Európai polgári kezdeményezés az FNA európai uniós bevezetéséért</i>	103

Előszó

„Az alapjövedelem annak az alkotmányos alapelvnek a kifejezése, hogy mindannyian egyenrangú tagjai vagyunk közös hazánknak, a Magyar Köztársaságnak.”

Scheiring Gábor, az MMAA volt elnöke

A Párbeszéd Magyarországért Párt és alapítványa, a Megújuló Magyarországért Alapítvány hosszú ideje támogatja az alapjövedelem eszméjét, és rendszeresen előáll olyan konkrét javaslatokkal, amelyek ténylegesen megvalósíthatóak az adott társadalmi-gazdasági keretek között. Folyamatosan fejlesztjük az alapjövedelem-programunkat, amely segítségével megteremthetjük a létbiztonságot, felszámolhatjuk a szegénységet, megvalósíthatjuk az állampolgári egyenlőségnek és szabadságnak egy olyan új dimenzióját, amely országunkat, politikai közösségünket szolidárisabbá és igazságosabbá, azaz erősebbé teszi.

Alapítványunk 2015-ben készítette el *Biztos Alap – javaslat az alapjövedelem magyarországi bevezetésére*¹ című vitairatát. Köszönet a Megújuló Magyarországért Alapítvány akkori kuratóriumi elnökének, Scheiring Gábornak és alelnökének, Tordai Bencének, akik elkötelezett munkája nélkül nem jöhetett volna létre ez a kiadvány. Köszönet illeti továbbá a LÉT-munkacsoportot, amelynek programja az alapítványunknál és a Párbeszédnél folyó alapjövedelem-munkát inspirálta. Köszönet illet mindenkit, aki az elmúlt években szövetségesként segítette, támogatta munkánkat: köszönet az Első Magyar Feltétel Nélküli Alapjövedelemért Egyesület tagjainak, kutatóknak, szakértőknek, szimpatizánsoknak, aktivistáknak. Köszönet azoknak is, akik vitatkoztak velünk, mert ezekben a vitákban edződünk, ezek a viták segítettek, hogy programunkat jobbá tegyük, hogy érveinket és állításainkat biztosabb alapokra helyezzük.

Most 2020-at írunk, lassan a 2021-es évbe lépünk. A világban tombol a koronavírus-járvány, amely nyomában pusztító gazdasági visszaesés és társadalmi válság jár. A magyar társadalom még megosztottabb, még egyenlőtlenebb és még kevésbé szabad, mint 2015-ben volt. Növekedtek a vagyoni és a jövedelmi különbségek, bezáródtak a mobilitási csatornák, alig van más módja az előrelépésnek, a boldogulásnak, mint a hatalomhoz való lojalitás kinyilvánítása. Sokak számára nem jó ma itt élni. Nem jó itt élni, mert pökhendiség van, mert semmibevétel van, mert hámló vakolat, ellopott milliárdok és tomboló járvány idején megrendezett Szuperkupa-döntő vannak. És nincstelenség van, mert a hatalom nem törődik az emberekkel, mert ma a hatalom Magyarországon csak a saját embereivel törődik. Pedig minden emberrel törődni kell! Segítenünk kell egymást, hogy a másik iránti bizalomban megerősödve mindannyian tudjuk: számíthatunk egymásra, a közösségre, a cselekvő szolidaritásra.

A fentiek okán úgy véltük, hogy öt évvel az első alapjövedelem-vitairatunk megjelenése után új köntösbe öltöztetjük, újrafogalmazzuk, újra átgondoljuk alapjövedelem-javaslatunkat. Az új program, amely az *Alapjövedelem 2021* nevet kapta, támaszkodik a régre, de büszkén mondhatom, hogy számos tekintetben, elsősorban adat- és témagazdagságában felülmúlja azt.

¹ *Biztos alap – Javaslat az alapjövedelem magyarországi bevezetésére:*
https://parbeszedmagyarorszagert.hu/files/public/u363/mmaa_alapjovedelem_vitairat-final-2_0.pdf

Elfogultságomat vállalva ajánlom az Olvasó figyelmébe tanulmányunkat, remélve, hogy nem csak az talál benne számára hasznos információt, aki a Megújuló Magyarországért Alapítvány és a Párbeszéd Magyarországért Párt alapjövedelem-programjára kíváncsi, de az is haszonnal forgatja, aki többet szeretne megtudni napjaink társadalmi valóságáról és az alapjövedelemről általában.

Jó olvasást kívánok!

Büttl Ferenc
az MMAA elnöke

Vezetői összefoglaló

Alapjövedelem 2021: út a biztonságba! című tanulmányunkban bemutatjuk, hogy **miért van szükség Magyarországon az alapjövedelem bevezetésére**. Érvelünk amellett, hogy a NER lebontásának célja maga után kell, hogy vonja egy igazságosabb, szolidárisabb társadalom megteremtésének célkitűzését is. **Érvelünk amellett, hogy a bizonytalanságalapú társadalomból** – amely szabadsághiányt, függőségi viszonyokat és szegénységet jelent – **el kell jutnunk a biztonságalapú társadalomba**, amely a létbiztonság és a szabadság otthona.

Általános filozófiai, politikai és praktikus érveket hozunk az alapjövedelem bevezetése mellett, majd **bemutatjuk alapjövedelem-programunkat, amely** – bár nem tankönyvi értelemben vett feltétel nélküli alapjövedelem – **képes radikálisan megváltoztatni a hazai társadalmi viszonyokat, és közelebb juttatni bennünket az igazságos és szolidáris társadalomhoz**, amely nem tűri, hogy bármely polgára éhezzen, nyomorogjon.

Alapjövedelem-programunk 50 ezer forintot juttat a 18 év alatti gyermekek számára, 100 ezer forintra egészíti ki azok jövedelmét, akiké jelenleg nem éri el ezt a szintet, minimum 150 ezer forintot biztosít a várandós kismamák számára, és 200 ezer forintos minimálbér mellé 50 ezer forintos dolgozói alapjövedelmet ad a dolgozók számára, ami – lassú kivezetése miatt – egészen bruttó 510 ezer forintos keresetig növeli az alacsony és a közepes keresetű munkások jövedelmét.

Alapjövedelem-programunk a magyar társadalom 70 százalékát érinti közvetlenül, jövedelemnövekedés formájában, ám jelentős pozitív hatásokkal bír a teljes népesség számára (jobb közbiztonság, javuló általános egészségi állapot és iskolai teljesítmény, csökkenő iskolai lemorzsolódás, csökkenő nemek közti bérkülönbségek stb.), amelyeket *Az alapjövedelem bevezetésének társadalmi és makrogazdasági hatásai* fejezet *Társadalmi-szociális következmények* alfejezetében részletesen bemutatunk.

Alapjövedelem-programunk nettó forrásigénye 3389,7 milliárd forint, amelynek fedezetét négy pillér teremti meg. Az első pillér a felesleges és pazarló állami beruházások és működési kiadások megszüntetése, csökkentése; ez 1432,655 milliárd forint megtakarítást jelent. A második pillér a közbeszerzési túlárakozások (magyarul: a lopás) megállításából adódik; ez 710,45 milliárd forintot hoz. A harmadik forrás a progresszív gazdaságpolitika nyomán keletkező megtakarítás, amely 221,25 milliárdnyi forrást eredményez; a negyedik pillér pedig a jövedelemkiáramlás miatti megemelkedő adó- és járulékbévételek összessége, amely visszacsatolás 1838,296 milliárd forintnyi forrást biztosít. **A négy pillér összesen 4202,651 milliárd forint felhasználható forrást jelent.**

Az alapjövedelem-program bevezetése kapcsán **felmerülnek költségek is, amelyek részben átmenetiek, részben tartósak**. Ilyen például a közsférában végrehajtandó minimálbér-emelés forrásigénye vagy a leállított beruházások miatt átrendeződő munkaerőpiac átmenetileg jelentkező költségei. A program finanszírozhatóságának feltétele,

hogy ezeket a költségeket is elbírja a rendszer. Ezek a plusz kiadások – attól függően, hogy egy- vagy kétéves átmenettel számoló modellel dolgozunk – 343 és 635 milliárd forint között mozognak évente. **A négy pillér által biztosított 4202,651 milliárdnyi forrás a 3389,7 milliárd forint nettó alapjövedelem-forrásigény és 343–635 milliárd forintos éves bevezetési költség mellett 178–470 milliárd forint pozitív finanszírozási egyenleget jelent.** A jelentős pozitív finanszírozási egyenleg rámutat a program jövőbeni fenntarthatóságára, esetleges bővíthetőségére, illetve elegendő mozgásteret biztosít a jelenben a bevezetés egyéb, előre nem látható költségeinek kezelésére.

Az alapjövedelem-programunk, ahogy a finanszírozás részleteinek bemutatása során kitűnik, **nem tartalmaz sem adóemelést, sem új adó bevezetését.** Annak, hogy programunkat úgy készítettük el, hogy nem nyúltunk a jelen adórendszerhez, két oka van: egyrészt szeretnénk volna megmutatni, hogy az alapjövedelem bevezetése a NER adórendszerében is lehetséges, azaz még Orbán Viktor is bevezethetné – akár holnap, ha akarná. Másrészt meg akartuk mutatni, hogy **az adórendszer igazságossá tétele elegendő fedezetet biztosít azokhoz a programokhoz, amelyek elengedhetetlenek az egészségügy, az oktatás, a lakhatás, a klímavédelem stb. területein** (lásd: *És az adókkal mi lesz?* alfejezet).

Tanulmányunk megmutatja, hogy **az ágazati fejlesztések, a humán tőke felzárkóztatása, a zöld gazdaság megteremtésének programja és az alapjövedelem nem egymás rovására valósíthatók meg, hanem együtt, egymást kiegészítve.** A magyar adórendszert igazságossá kell tenni, de nem az alapjövedelem miatt, hanem azért, mert igazságtalan.

A program finanszírozhatóságának bemutatása után tárgyaljuk a már említett társadalmi következményeket és **makrogazdasági hatásokat**, utóbbin belül pedig részletezzük a program bevezetésének átmeneti, egy- vagy kétéves lefutású foglalkoztatási hatását. Bemutatjuk továbbá az államadóssági, az inflációs, a külkereskedelmi hatásokat, és kitérünk a helyi gazdaságot érintő következményekre is.

A tanulmány összegző zárszava után **kérdés-válasz formájában reflektálunk 12 gyakorta előkerülő kérdésre, ellenvetésre** az alapjövedelemmel, illetve annak bevezetésével kapcsolatban, majd következik a *Táblázatok* fejezet és végül a *Melléletek*.

A tanulmányt záró **melléletek számos olyan téma áttekintését, kifejtését tartalmazzák, amelyek a főszövegben nem fértek el, de szorosan kapcsolódnak ahhoz.** A melléletekben áttekintjük az alapjövedelem hatását a munkapiaci egyéni viselkedésre, a Modern Monetáris Elmélet és az alapjövedelem egy lehetséges kapcsolódását, a 2020-as járvány és a válság hatását az alapjövedelemre, majd a hazai válságkezelő alapjövedelem-kezdemenyyezéseket. Ugyancsak mellékletben foglalkozunk az alapjövedelem természeti formában való juttatásának lehetőségével, a közelmúlt és a jelen alapjövedelem-kísérleteivel és a 2020. szeptember 25-én startolt európai polgári kezdeményezéssel is, amelynek célja „a feltétel nélküli alapjövedelem bevezetése az EU egészében, amely a gazdaságpolitika részeként mindenki számára biztosítja az anyagi biztonságot és a társadalomban való részvétel lehetőségét”. A kezdeményezés sikere esetén az Európai Bizottság – „az Unió gazdasági, társadalmi és területi kohéziójának erősítése érdekében” – javaslatot tesz „az egész Unióra kiterjedő” alapjövedelem-programok bevezetésére.

Bevezető

„Az alapjövedelemnek nincs alternatívája hosszú távon sem Magyarországon, sem Európában, az tíz-húsz év múlva realitás lesz Európa majdnem minden országában.”

Karácsony Gergely, Budapest főpolgármestere,
a Párbeszéd társelnöke

„Az új társadalmi közép bizonytalan középpé változik. A szegénység »dinamizálódik«, vagyis szétszabdálódik életszakaszokra, és a társadalmi hierarchia széles csoportjait érinti. »Normális« és egyre gyakrabban nem csak átmeneti tapasztalattá válik a társadalom középrétegeinél is.”

Mintha csak ma, a koronavírus-járvány idején íródtak volna e sorok, amikor a válság nyomán Magyarországon is családok százezrei tapasztalták meg a jövedelmük csökkenését vagy éppen megélhetésük teljes elvesztését. De nem ma íródtak. 2007-ben jelentek meg először németül a neves – 2015-ben sajnos elhunyt – társadalomtudós, Ulrich Beck *A munka szép új világa* című könyvében.

A járvány nyomán a létbizonytalanság, a jövő miatti szorongás elsőpró erejű közösségi tapasztalattá vált, ami a felmérések eredménye szerint egekbe emelte az alapjövedelem támogatottságát szinte a világon², így Magyarországon is³. Mindez azonban nem azt jelenti, hogy korábban nem voltak ilyen egyéni tapasztalatok tömegesen – ezek azonban nem mindenhol álltak össze a járvány előtt társadalmi tapasztalattá, nem jelentek meg a társadalmi tudat szintjén. Jóllehet a koronavírus-járvány előtt is tisztában voltunk azzal, hogy anyagi létezésünk kötéltáncszerű, védőháló nélküli. Tudtuk jól, hogy amikor a rádióban munkaalapú társadalomról beszélnek, akkor valójában kockázat alapú, avagy bizonytalanság alapú társadalomról van szó. Hiszen biztos, állandó munkahelyből egyre kevesebb van. Ezekről azonban kevesebbet hallunk, mint a foglalkoztatottsági adatokról.

² Az európaiak jelentős többsége garantált alapjövedelemre vágyik (2020. május 7.), <https://444.hu/2020/05/07/az-europaiak-jelentos-tobbsege-garantalt-alapjovedelemre-vagyik>

³ Alapjövedelem: zavarba ejtő eredmény született (2020. június 9.), https://www.napi.hu/magyar_gazdasag/pulzus-alapjovedelem-jovedelem-tamogat-as-kozvelemen-y-kutatas-munka.707715.html

Egyes politikusok nagyon szeretnek a hazai foglalkoztatottsági adatokról beszélni, mert azt úgy mérik, hogy megkérdezik az illetőt, az adott héten volt-e legalább egyórányi fizetett munkája. Ha igen, akkor a megkérdezett foglalkoztatottnak számít. Ugyanezek a politikusok egy szót sem szoktak vesztegetni arra a témára, vajon hány embernek lehet olyan biztos, állandó állása, amelyből kényelmesen meg is él.

Ulrich Beck kifejezésével kockázattársadalomban élünk. Csak sokunk bezárta ez előtt a tudatát. Kicsit hasonlóan ahhoz, mint amikor a híradóban mutatják a halálos közúti baleseteket. Nem, velünk ez nem fordulhat elő. Mi nem halhatunk meg. Ahogy nem válhatunk szegényekké sem. Tartós munkanélküliekké sem. S természetesen teljesen normális, hogy így gondoljuk, hogy a lelkünk védekezni próbál az ilyen negatív tudattartalmak ellen – de ez, persze, gátja is a társadalmi változásnak.

A COVID-19 következményei egyre nehezebbé teszik az ilyesfajta öncsalást, s mindenki figyelmét ráirányítják azokra az ellentmondásokra, amelyek a társadalomban már a járvány előtt is jelen voltak.

Akadnak olyan országok, ahol az alapjövedelem iránti nyitottság, igény jelen volt az országot kormányzó politikusokban már a járvány okozta megjelenése előtt, mint Spanyolországban és Skóciában. A spanyol kormány bevezette volna az alapjövedelmet a koronavírus-járvány bekövetkezte nélkül is, a pandémia hatása abban állt, hogy felgyorsította a juttatás bevezetését, amelyre végül néhány hónappal a tanulmányunk megjelenése előtt került sor. Skóciában már négy alapjövedelem-kísérletet folytattak le, s a pozitív tapasztalatok mellé a világjárvány tapasztalatai is kellettek, hogy Skócia miniszterelnöke, Nicola Sturgeon kimondja⁴: eljött az ideje az alapjövedelem bevezetésének (amit azonban a brit kormány egyelőre nem enged).

Magyarországon is jelen volt már az alapjövedelem ügye a járvány előtt – igaz, nem a kormányzó politikusok körében. Jelen volt civil aktivizmus formájában, a parlamenti politikai pártok közül pedig a Párbeszéd Magyarorszáért⁵ vívja küzdelemét az alapjövedelemért 2015 óta⁶.

Utópia-e az alapjövedelem? Ha száz évvel ezelőtt azt mondtuk volna, hogy fel kell számolni teljesen a gyári gyermekmunkát, s el kell érni a felnőttek számára a heti legfeljebb 40 órás munkaidőt, akkor a legtöbben nevetséges utópistáknak bélyegeztek volna bennünket. Némely akkori bölcs polgár talán még azt is elmagyarázta volna, hogy amit követelünk, az teljes lehetetlenség: tönkremennek a családok a gyermekek bevétele nélkül, s a gyárosok is tönkremennek, ha sokkal kevesebben és kevesebbet dolgoznak a gyárakban, pláne ugyanannyi fizetésért. Még az sem kizárt, hogy lett volna olyan tisztességes polgár, aki kifejezetten a munka, illetve a munkán nyugvó társadalmi rend elleni támadásnak ítélte volna javaslatunkat.

⁴ Nicola Sturgeon's 'eye watering' plan to give Scots up to £6,000 a year for FREE (2020. augusztus 1.), <https://www.express.co.uk/news/politics/1316702/nicola-sturgeon-news-scotland-ubi-Universal-Basic-Income-SNP-latest-economy>

⁵ Lásd a Párbeszéd Magyarorszáért Párt honlapja, Ügyeink menüpont: <https://parbeszedmagyarorszagert.hu/hu/ugyek/4028>

⁶ 2015-ben jelent meg a Párbeszéd/MMAA alapjövedelem-vitairata Biztos alap címmel, https://parbeszedmagyarorszagert.hu/files/public/u363/mmaa_alapjovedelem_vitairat-final-2_0.pdf

Nos, ami akkor lehetetlennek tűnt, az utóbb a legtöbb országban megvalósult – igaz, sehol nem magától, mindenhol meg kellett küzdeni érte. S az is jól látszik, hogy ahol természetesnek veszik az évtizedekkel korábban elért jogokat, s már nem hajlandók elég sokan elég keményen harcolni értük, amikor veszélybe kerülnek, ott vissza is vehetnek belőlük. Aki fél attól, hogy egy utópiáért harcolva nevetségessé válik, annak végül negatív utópia juthat osztályrészül. Tanulmányunk fő célja, hogy bemutassuk: az alapjövedelem megvalósítható. Ulrich Beck szavaival „realista utópia”. Az alapjövedelem bevezetéséhez szükséges forrás rendelkezésre áll a költségvetésben, ahogy azt majd látni fogjuk. Részletesen fogunk arról is írni a későbbiekben, hogy az alapjövedelem bevezetése a gazdaságiakon kívül miféle társadalmi hatásokkal fog járni.

Mindenekelőtt azonban tegyük fel a legalapvetőbb kérdést: miért álljunk át a bizonytalanságalapú társadalomról a biztonságalapúra? Nem lehet, hogy elveszítenénk ezzel valamit? Elveszítenénk a biztonság hiányának mozgósító erejét? Talán túlságosan elkényelmesednénk?

Beck is a kockázatrezsim kettős természetéről írt. Egyrészt idézve Maurice Bédart-t azt mondja: „a vulkán peremén táncolni a legszebb metafora, amelyet a kockázattal kapcsolatban ismerek. És venni a bátorságot a kockázathoz – ez a tánc messze legnagyobb indoka.” Másrészt arra figyelmeztet, a kockázatrezsim annak a katasztrofális lehetőségét is jelentheti, hogy a haladás barbárságba csap át.

Magyarország jelenlegi urai a kockázatrezsimben, a bizonytalanságalapú társadalomban hisznek – amelyet munkaalapúnak neveznek –, és elutasítják még a gondolkodást is az alapjövedelemtől.

„El kell vetni a munka nélküli alapjövedelem európai szintre emelt gondolatát. Nincs szükségünk erre az új szocializmusra” – mondta Orbán Viktor miniszterelnök 2019-ben Tusnádfürdőn⁷.

Nem egészen egy évvel később Matolcsy György jegybankelnök, az Orbán-kormány korábbi nemzetgazdasági minisztere kifejezte azt a véleményét, hogy „a versenyképességet választó országokban alapjövedelem helyett alapvető hitelkeret áll majd mindenki rendelkezésére, amit a várható életpálya-jövedelem alapján számolnak ki”. Nehéz elképzelni ennél keményebb kockázatrezsimet: a fiatalok pályájuk kezdetén eladósodnak, és egész életükben azért dolgoznak, hogy az adósságukat visszafizethessék. Matolcsy György utópiája, amelyet az alapjövedelem eszméjével szegez szembe, a bizonytalanságalapú társadalom logikus végpontja: az alapjövedelem társadalmának fordított tükörképe, egy negatív utópia.

A bizonytalanságalapú társadalom filozófiai alapja semmi más, mint egy sajátos emberkép, az a meggyőződés, hogy az embereket alapvetően a félelem sarkallja teljesítményre. Az dolgozik keményen, aki tudja, ha kirúgják, nem lesz mit ennie – vélik a bizonytalanságalapú társadalom hívei. Aki látszólag remekül él, jó fizetése van, de minden hónapban gigantikus törlesztőrészleteket kell a banknak befizetnie, különben kártyavárként omlik össze az élete, szintén keményen fog dolgozni.

⁷ Orbán elárulta, mi lesz az asztalon, ha Európa nagyasszonyával tárgyal(2019. július 29.), <http://www.atv.hu/belfold/20190729-orban-elarulta-mi-lesz-az-asztalon-ha-europa-nagyasszonyaval-targyal>

A félelem nagy úr, s ez az érzés az emberek legfőbb mozgatórugója – vélik. Nem kétséges, hogy sokan gondolkodnak így. Vannak nehéz sorsú emberek, aki úgy nőttek fel, hogy a félelmeikkel irányították őket. Azután felnőtt életükben is leginkább félelemkeltéssel, puhább vagy keményebb kényszerek alkalmazásával érték el sikereiket, kudarcaikat.

Ők azok, akik azt hiszik, jól ismerik az emberi természetet, jóllehet valójában csak a rossz sorsuk mindig az árnyékos oldalon vezette őket.

Ha ilyen meggyőződésű emberek rendeznek be egy államot, akkor azt a félelmekre alapozva, különböző kényszerítő mechanizmusokkal igyekeznek működtetni, és nem jut benne hely a szabadságnak.

A biztonságalapú társadalom filozófiai alapja egy sokkal színesebb és összetettebb kép az emberi természetről. S ez az az emberkép, amelyet a tények alátámasztanak. Biztos tudásunk van arról, hogy nem kell félni az éhségtől ahhoz, hogy az ember el akarjon menni dolgozni. Az alapjövedelem-kísérletek nem igazolták azok aggodalmát, akik attól tartottak, hogy az alapjövedelem csökkenti a munkavállalási szándékot⁸.

Azon ellenvetések is cáfolatot nyertek már, hogy a szegények az alapjövedelmet alkoholra és cigarettára költik – számos kísérlet tapasztalatai alapján összegezhető, hogy nincs ilyen összefüggés⁹.

Mindemellett az is kiderült, hogy az alapjövedelemben részesülőknek javult az egészségi állapota, a kedélyállapota, a gyermekeik jobb jegyeket kezdtek szerezni az iskolában.

A történelem során számos esetben hallhattuk már, hogy mennyire veszélyes az embereknek nagyobb szabadságot adni. Hogy mekkora katasztrófa fog történni, ha a nők választójogot kapnak, hát még ha a vagyontalanok is szavazhatnak és így tovább. Nem következett be katasztrófa. Nem fog semmi baj történni akkor sem, ha az emberek elkezdhetnek majd élni az alapjövedelem adta szabadsággal. Az alapjövedelem ugyanis elsősorban szabadság, a félelmek és kényszerek uralta bizonytalanság alapúság szabadságnélküliségének ellentéte. Az alapjövedelem „szabadság a félelemtől” – ahogy Pogátsa Zoltán közgazdász fogalmazott a Megújuló Magyarországért Alapítvány által szervezett egyik beszélgetésen¹⁰.

A munkás végre kiállhat a munkahelyi igazságtalanságok ellen a maga és mások érdekében is úgy, hogy nem kell azon aggódnia, tud-e ételt adni a gyermekének, ha elbocsátja a munkáltató. Mivel mindenkinek lesz egy szerény, önálló jövedelme, könnyebb lesz önállóvá válni, s kilépni egy adott esetben mérgező, bántalmazó családból, kapcsolatból. Könnyebbé válik a pályaváltás, a szakmai újrakezdés is.

⁸ No Strings Attached: The Behavioral Effects of U.S. Unconditional Cash Transfer Programs. Ioana Marinescu. NBER Working Paper No. 24337. February 2018.

⁹ Cash transfers and temptation goods: a review of global evidence. Evans, D.K., & Anna Popova, A. Policy Research Working Paper 6886. Washington, DC: World Bank. (2014)

¹⁰ 2020. szeptember 16., FNA – A választás szabadsága!, konferencia, MMAA
<https://www.youtube.com/watch?v=V86IS2i6imY>

Szabadabb emberek élhetnek méltóságteljes, szabadabb életet egy szabadabb világban. S ez a szabadabb társadalom sokkal nagyobb eséllyel fog alkalmazkodni a negyedik ipari forradalom utáni, mesterséges intelligenciák és robotok formálta új világhoz is, amely számtalan most ismert foglalkozást töröl majd el – könnyebben tanulunk meg tanulni, kreatívabbnak lenni, vadonatúj jártasságokra szert tenni, mint amekkora esélyünk erre alapjövedelem nélkül lehet.

Le kell szögezni mindemellett, hogy az alapjövedelem ugyan áldásos társadalmi és gazdasági hatásokkal bír, de nem univerzális csodaszer. Hogy egy falusi gyermeknek 2,8 százalékos esélye van arra, hogy befejezze az egyetemet, szemben a városi gyermek 43,8 százalékos esélyével, arra nem orvosság az alapjövedelem. Ennek az igazságtalanságnak az eltüntetéséhez át kell alakítani az oktatási rendszert. Hogy évi több tízezer magyar halála lenne elkerülhető egy jobb egészségügyi rendszerrel, erre szintén nem megoldás az alapjövedelem – még akkor sem, ha bizonyítottan javul az alapjövedelemben részesülők egészségi állapota. Az alapjövedelem bevezetése mellett még bőven akad majd közpolitikai tennivaló.

Nem véletlen, hogy olyan alapjövedelem-konstrukciót mutatunk be a tanulmányban, amely nem teszi szükségessé az adók emelését. Az volt ugyanis a szándékunk, hogy az alapjövedelem bevezetése mellett is maradjon pénzügyi mozgástér a szükséges közpolitikai átalakításokra, különösképpen az oktatás és az egészségügy fejlesztésére (amire óriási szükség van, de e témákat nem ebben a tanulmányban tárgyaljuk).

Ha az alapjövedelem bevezetése megfelelő közpolitikákkal társítva megtörténik, akkor állunk majd készen a jövőre.

Nyolc érv, gondolat, megfontolás az alapjövedelem mellett

„Az Alapjövedelem nem segély, hanem járandóság. Jog egy olyanországhoz, ahol mindenki számít.”

*Karácsony Gergely, Budapest főpolgármestere,
a Párbeszéd társelnöke*

Az alapjövedelem gondolatát számos általános politikai és filozófiai megfontolás, érv támasztja alá. Ezek két nagy csoportba oszthatók: morálisak és gazdaságiak. Az alábbiakban ezekről nyújtunk áttekintést.

1. Tartalommal megtölteni az emberi jogokat

Az ENSZ emberi jogok egyetemes nyilatkozata¹¹ 25. cikkelye szerint „minden személynek joga van a saját maga és családja egészségének és jólétének biztosítására alkalmas életszínvonalhoz, nevezetesen élelemhez, ruházathoz, lakáshoz, orvosi gondozáshoz, valamint a szükséges szociális szolgáltatásokhoz, joga van a munkanélküliség, betegség, rokkantság, özvegység, öregség esetére szóló, valamint mindazon más esetekre szóló biztosításhoz, amikor létfenntartási eszközeit akarától független körülmények miatt elveszíti. Az anyaság és a gyermekkor különleges segítséghez és támogatáshoz ad jogot. Minden gyermek, akár házasságból, akár házasságon kívül született, ugyanabban a szociális védelemben részesül.”

Nyilvánvaló, hogy ezek az emberi jogok csak akkor válhatnak valóságosakká, ha az állam garantál a polgárainak olyan minimális jövedelmet, amelyből legalább az alapvető szükségletek mindig kielégíthetők.

Még a magyar – csak a Fidesz-KDNP-képviselők és egy független képviselő által megszavazott – alaptörvény is kimondja, hogy „minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz”.

¹¹ Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata,
https://www.ohchr.org/en/udhr/documents/udhr_translations/hng.pdf

Minimális jövedelem nélkül azonban sem élelem nem vásárolható, sem a lakás nem fűthető. A mai modern életkörülményeink között jövedelem hiányában nemcsak az emberhez méltó élet, hanem általában az emberi élet feltételei is ellehetetlenülnek.

2. Nem az ember van a gazdaságért, hanem a gazdaság az emberért

Sokan már annyira magukévá tették a gazdasági növekedés, a hatékonyság emelésének, hajsolásának elvét, hogy elfelejtették, a gazdaság eredetileg azért van, hogy az emberi szükségleteket kielégítse – s nem maga a gazdaság növekedése a fő cél, amelyért maguk az emberek is feláldozhatóak. E gondolat az emberi méltóság fontosságára vezethető vissza, amelynek konkrét megfogalmazásai többféle módon, többféle köntösben jelenhetnek meg.

A katolikus egyház katekizmusa ezt úgy fejezi ki, hogy „a gazdasági tevékenység fejlődésének és a termelés növekedésének az a rendeltetése, hogy gondoskodjék az emberek szükségleteiről. A gazdasági élet nemcsak arra irányul, hogy megsokszorozza a termelt javakat és növelje a profitot vagy a hatalmat; elsősorban a személyek, az egész ember és az egész emberi közösség szolgálatára van rendelve.”¹² Ferenc pápa nyilvánvalóan e tanítás szellemében javasolta nevezetes húsvéti üzenetében a világ politikai vezetőinek, hogy fontolják meg az alapjövedelem bevezetését¹³.

Hasonló moralitást fejez ki Kant híres humanitás formulája: cselekedj úgy, hogy az emberiséget mind saját személyedben, mind mindenki másában mindenkor egyúttal célként is kezeld, sohase pusztá eszközként¹⁴.

Az ember tehát nem lehet pusztán csak az eszköze a gazdaság működésének, hanem alapvetően a célja kell, hogy legyen. Az alapjövedelem ellen pusztán azért állást foglalni, mert az úgymond árthat a gazdaság hatékony működésének, morálisan elfogadhatatlan, de egyébként – mint a későbbiekben látni fogjuk – ezek az aggodalmak más szempontból is megalapozatlanok.

3. Mindenkit megillet a közös tőkéink után bizonyos mértékű osztalék

Akit nem győztek meg a fentiek, és akik szeretnek közgazdasági-piaci fogalmak segítségével gondolkodni, azok számára meggyőző lehet az osztalékérv.

A legnyilvánvalóbb változata az érvnek az, hogy a természeti erőforrásaink hasznai, gyümölcsei a közösség minden tagját egyenlő arányban meg kellene, hogy illessék. Minthogy a valóságban azonban ez nem így van, ezt kompenzálni kell egy minden polgárnak járó járadékkal. Ezen elv alapján működik az ismert alaskai alapjövedelem, az alaskai olajalap által fizetett állampolgári részesedés rendszere. Mielőtt legyintenénk, hogy ugyan már, olajjal könnyű, vegyük figyelembe, hogy természeti erőforrás nemcsak az olaj s más energiahordozók, ásványkincsek, hanem például maga a föld is.

¹² A Katolikus Egyház Katekizmusa 2426.,
<https://archiv.katolikus.hu/kek/kek02331.html>

¹³ Pálfi Rita: Egyetemes alapjövedelem bevezetését javasolja Ferenc pápa hu.euronews.com, 2020. április 13.,
<https://hu.euronews.com/2020/04/13/egyetemes-alapjovedelem-bevezeteset-javasolja-ferenc-papa>

¹⁴ Kant, Immanuel: Az erkölcsök metafizikájának alapvetése. Berényi Gábor fordítását átdolgozta, a jegyzeteket és az összefoglaló kommentárokat írta Tengelyi László. Raabe Klett, Budapest, 1998

Ha egy lépéssel továbbmegyünk, akkor be kell látnunk, a természeti erőforrásokon túl is vannak a társadalmaknak közös tőkéi. Amikor egy gazdag ember azt mondja, hogy ő a saját lábán áll, és mindent magának köszönhet, az valójában soha nem igaz – s nem csak abban a nyilvánvaló esetben, amikor gyanús módon, állami megrendelésekből gazdagodik meg. Mindenki támaszkodik például az előző nemzedékek által felhalmozott tudásra, kultúrára, s mint más helyen is írjuk, a tudáshoz hozzáférés esélye sem egyenlő mértékű: egy városi gyermek esélye például az egyetem befejezésére több mint 15-ször nagyobb a falusiénál.

Ez a gondolat is tehát egy morális megfontolás közgazdasági fogalmak köntösében: az emberiség, illetve egy adott társadalom (avagy úgy is fogalmazhatnánk: nép vagy nemzet) által az évszázadok során közösen megszerzett, felhalmozott kincseinek hozamából a közösség minden tagját megilleti egy rész.

4. Nem létezik minden bajbajutottat elérő segélyrendszer

Sokak talán meggyőzőnek találják a szociális és morális megfontolásokat az alapjövedelem mellett, de úgy vélik, az alapjövedelem céljai egy jól működtetett segélyrendszerrel is elérhetőek. A segélyrendszerek azonban – még a hazainál sokkal fejlettebb jóléti rendszerekben is – alkalmatlanok arra, hogy minden egyes bajban lévő embernek segítsenek. Hogy mennyire alkalmatlanok, azt éppen a világjárvány mutatta meg. Ha alkalmasak lennének, nem került volna sor rendkívüli szociális intézkedésekre, széles körben nyújtott válságkezelő pénzbeli juttatásokra azokban az országokban, ahol a kormányzat a hazainál nagyobb felelősséget érzett a lakosságért.

A segélyekkel a másik nagy baj, hogy megbélyegzőnek érezheti az, aki igényli. Míg például amiatt senki nem pironkodik, hogy családi pótlékot kap (mivel az a kormányzat által bevezetett megszorító feltételek után is közel univerzális juttatásnak tekinthető), a segéllyel már más a helyzet.

Az alapjövedelem bevezetésével meghaladhatók lennének a segélyrendszernek e lényegi problémái, emellett az új rend természetesen adminisztrációs költségmegtakarítással is járna – bár azt azért hozzá kell tenni, hogy az alapjövedelem bevezetésének sem azt kell jelentenie, hogy az állam (vagy önkormányzat) rendkívüli élethelyzetben nem nyújthat a bajbajutottnak az alapjövedelemen felüli, pótlólagos segítséget.

5. Az alapjövedelem csökkenti az egyenlőtlenséget, és elejét veheti a nagy gazdasági válságok kialakulásának

Ha növekszik az egyenlőtlenség, az nemcsak azért baj, mert gyengíti a társadalmat összetartó erőket, vagy mert igazságtalan – ezért is baj –, hanem mert a jövedelmeket egyre nagyobb mértékben átcsoportosítja azokhoz, akik azt nem (pontosabban csak kis részét) költik el. Az elszívargó vásárlóerő visszafogja a gazdaságot, az egyre rosszabb helyzetbe kerülő alsó jövedelmi rétegek tagjai pedig – ha hozzájutnak – hitellel próbálnak javítani a helyzetükön. A Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO) elemzése szerint pontosan e fent vázolt mechanizmus állt a 2008-ban kirobbant pénzügyi világválság mögött.¹⁵

¹⁵ World of Work Report 2008 – Income Inequalities in the Age of Financial Globalization. International Labour Office, 2008, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_100354.pdf

Az alapjövedelem természetesen nem szünteti meg a recesszió lehetőségét, a konjunktúraciklusokat, ugyanakkor az a tény, hogy az aggregált kereslet az alapjövedelem miatt nem tud egy bizonyos szint alá esni, behatárolná a mindenkori recessziók, válságok mélységét, és megkönnyítené a kilábalást.

Érdemes megemlíteni, hogy az alapjövedelem nem egyszerűen csak a jövedelmi egyenlőtlenségeket csökkentené, hanem ezzel összefüggésben megnyitná az utat a Magyarországon feltűnően nagy regionális egyenlőtlenségek csökkentéséhez is. Magyarországon a szegénységnek, illetve a gazdasági fejlettségnek nagyon erős a regionális dimenziója.¹⁶ A megnövekvő lakossági kereslet lendületet adhatna a helyi gazdaságoknak, ami különösen a kevésbé fejlett keleti országrészben hozhatna drámaian pozitív változásokat.

6. Emelkedik a munkakínálat minősége

A munkakínálat minőségének emelkedése színtiszta gazdasági érv – ezen fordul meg a hazai gazdaság, végső soron Magyarország jövője hosszabb távon.

Az alapjövedelem gazdasági szempontból talán legnagyobb jelentősége, hogy mindenki számára lehetőséget ad arra, hogy szabadon át-, illetve újraképezze magát. Erre a lehetőségre óriási szükség van a negyedik ipari forradalom vezérelte gazdasági-társadalmi átalakulás közepette.

A PwC prognózisa szerint 2025-re több mint 234 ezer magyarországi állást jelentős eséllyel automatizálnak, a 2030-as évekre további több mint 642 ezer állás kerül veszélybe¹⁷, méghozzá leginkább az ipari állások. Az „összeszerelő ország” gazdasági modellje ekkorra végképp ellehetetlenül (a modell sikerességének a látszatát már ma is egyre nehezebb fenntartani, egyre több állami támogatásba és adókedvezménybe kerül). Soha nem volt aktuálisabb Hankiss Elemér felhívása: találjuk ki Magyarországot! Egy új, sikeres Magyarország elképzelhetetlen magasan képzett, újdonságokat könnyen tanuló, kreatív munkaerő nélkül.

A munkakínálat minőségének emelkedése alatt ráadásul nemcsak a magasabb képzettségű dolgozókat, hanem az egészségesebb, jobb fizikai és mentális állapotban lévő dolgozókat is értenünk kell. Az alapjövedelem a különböző kísérletek tanúbizonysága szerint ebben a tekintetben is nagyon jól teljesít, s mindemellett nem csökkenti a munkavállalási hajlandóságot¹⁸.

Nyilván lesz olyan, aki az itt leírtakkal szemben azt hozza majd fel, hogy a munkakínálat minőségének emelése elérhető a jelenlegi kormányzat által tervezett módon is: felnőttképzési hitelekkel kínálva¹⁹.

¹⁶ OECD, *OECD Economic Surveys: Hungary 2019*, OECD Publishing, Paris, 2019
https://doi.org/10.1787/eco_surveys-hun-2019-en

¹⁷ PwC (2019) *How will AI impact the Hungarian labour market?*,
<https://www.pwc.com/hu/en/publications/assets/How-will-AI-impact-the-Hungarian-labour-market.pdf>

¹⁸ Például: *No Strings Attached: The Behavioral Effects of U.S. Unconditional Cash Transfer Programs*. Ioana Marinescu. NBER Working-Paper No. 24337. February, 2018.

¹⁹ Havi 150 ezer forint hitelt nyújt az állam jövőre a szakmát tanulóknak, MTI, 2020. 08. 29., Adó Online,
<https://ado.hu/munkaugyek/havi-150-ezer-forintot-hitelt-nyujt-az-allam-jovore-a-szakmat-tanuloknak/>

Kétségtelen, hogy ezen a módon is lépni lehet a kívánt cél felé, ugyanakkor kérdéses, mennyire etikus az egyébként is bizonytalan helyzetben lévő munkavállalókat eladósodásra bírni, ezzel további kockázatokat és későbbi költségeket téve a vállalkozásokra.

7. Az alapjövedelem harmonikusabb, boldogabb társadalmat teremt

Elemzésünk *Társadalmi-szociális következmények* című fejezetében számos elemét megragadjuk annak, hogyan alakítaná harmonikusabbá társadalmunkat az alapjövedelem bevezetése, miként tenné szabadabbá, boldogabbá, biztonságosabbá, igazságosabbá azt.

A fejezetben írtakat elővételezve, e helyen egy fontos elemet ragadunk ki: a létbizonytalansággal járó folytonos stressz kérdését. A magyarok várható élettartama messze elmarad az átlagos európai polgárokétól: a legalacsonyabb a visegrádi országok körében, és közel öt évvel kevesebb az uniós átlagnál²⁰.

Kopp Mária és Skrabski Árpád tanulmányából²¹ feltehetően sokan ismerik a nevezetes litván-svéd kutatást, de talán érdemes fölidézni: „a 70-es években a litván férfiak szív-érrendszeri halálozási mutatói nem voltak rosszabbak a svédekénél, ma pedig a középkorú litván férfiak szív-érrendszeri halálozása ötször magasabb a svédekénél. A vizsgálatban Linköping és Vilnius középkorú férfi lakosságában végeztek reprezentatív mintán igen alapos orvosi, pszichológiai vizsgálatot. Azt tapasztalták, hogy a szív-érrendszeri betegségek hagyományos rizikófaktorai nem mutatnak rosszabb jellemzőket Vilniusban, nem dohányoznak többen, a svéd férfiak szérum koleszterin szintje magasabb volt. Igen szignifikáns különbséget találtak azonban pszichológiai jellemzők mentén, a vilniusi férfiak lényegesen depressziósabbak, sokkal inkább érzik úgy, hogy nehéz helyzetben nem számíthatnak mások segítségére, és sokkal inkább jellemzi őket a krónikus stresszállapot”.

Ez a krónikus stresszállapot nagyon sok magyarra is jellemző. A létbizonytalanság folytonos stresszrel jár. E krónikus stresszállapot ott lapul a magyarok jelentős részének már-már közmondásos – a külföldről idelátogatóknak is szemet szűrő – rossz kedve mögött. Az alapjövedelem bevezetésével nagy lépést tennénk egy nyugodtabb, felszabadultabb, életvidámabb társadalom irányába.

8. Az alapjövedelemmel az is nyer, akinek látszólag nincs rá szüksége

Képzeljünk el egy olyan országot, ahol a lakosság túlnyomó része – az alapjövedelem nyomán – már nem létbizonytalanságban él. Képzeljük el, hogy emiatt csökken az emberekben az indulatosság, a szorongás és az agresszió – javul a közbiztonság. Egyre többen megengedhetik maguknak, hogy folytassák tanulmányaikat, magasabb képzettséget szerezzenek. Egy ország, amely nem a depressziósok és öngyilkosok magas száma miatt ismert, hanem a jól képzett, magasan kvalifikált munkaerő miatt. Egy ország, ahol már nem az átverés, az adócsalás, a lehúzás az érvényesülés útja; ahol egyre színvonalasabbak a szolgáltatások, ahol kedves a pincér, és barátságosabb a buszvezető.

²⁰ 2020. évi országjelentés – Magyarország, Európai Bizottság, 2020, https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2020-european_semester_country-report-hungary_hu.pdf

²¹ Kopp Mária és Skrabski Árpád (2000): Pszichoszociális tényezők és egészségi állapot. *Demográfia*, 43. évfolyam, 2–3. szám, <http://demografia.hu/kiadvanyokonline/index.php/demografia/article/view/200/326>

Miért? Mert nem kell állandó bizonytalanságban élnie, nem kell a lecsúszástól rettegnie. Egy ilyen országban növekszik a bizalom és a szolidaritás érzete, az emberek jobban odafigyelnek egymásra.

Egy ország, ahol a „jövő” szó nem szorongató kérdéseket, hanem ambiciózus terveket von maga után. Egy ország, ahol egy nehéz sorba született ember előre tud tekinteni, és tudja, gyermekeinek, unokáinak már jobb lesz. Egy ország, ahonnan nem elmenni igyekeznek a fiatalok, hanem már a gyermekeik jövőjét tervezik. Igen, vannak (bár nagyon kevesen), akik nem szorulnak rá közvetlenül az alapjövedelemre; de vajon ők nem vágynak arra, hogy egy szabadabb, igazságosabb, nyugodtabb és derűsebb országban éljenek?

„Az alapjövedelem lényege, hogy megszűnjön a nincstelenség, az állandó szorongás Magyarországon. Arról szól, hogy senkinek ne kelljen rossz alkukat kötnie kiszolgáltatottsága miatt, hogy több időt tölthessenek együtt a családok, és ne kelljen kitalált ellenségektől félnünk.”

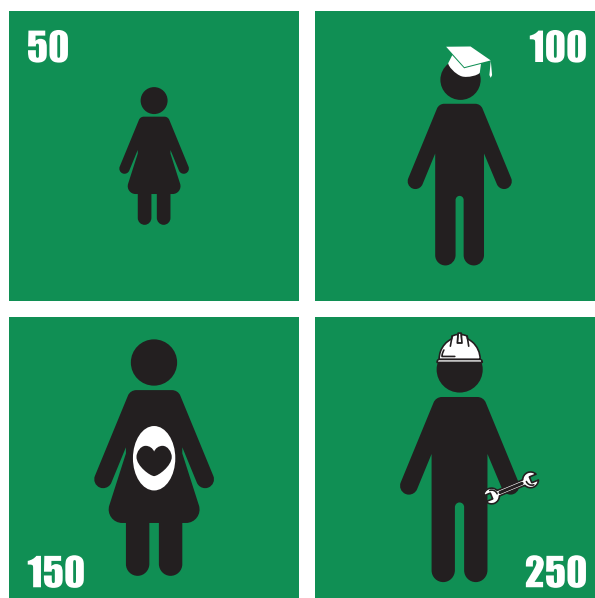
Szabó Tímea, a Párbeszéd országgyűlési frakcióvezetője, a Párbeszéd társelnöke

Alapjövedelem-programunk

Alapjövedelem-programunk sarokpontjait azok az összegek alkotják, amelyek különböző jogcímenek alapjövedelemként megilletik az egyes társadalmi csoportokat.

Minden gyermeknek 50 ezer forintos gyermek-alapjövedelem jár, egy felnőtt sem kell, hogy 100 ezer forintnál kevesebből kényszerüljön megélni, a várandós anyukák a várandósság 12. hetétől megkapják a gyermek-alapjövedelmet is, így ők minimum 150 ezer forintból gazdálkodhatnak a várandósság további hat hónapja alatt. A dolgozók számára emelt összegű minimálbért és dolgozóialapjövedelem-kiegészítést kínál programunk, amelyek eredménye a 250 ezer forintos bruttó minimálbér, a 310 ezer forintos bruttó garantált bérminimum és egy olyan dolgozóialapjövedelem-kivezetési rendszer, amely biztosítja, hogy egészen 510 ezer forintos bruttó bérig jár az alapjövedelem-kiegészítés.

Tehát alapjövedelem-programunk összefoglalható ezzel a négy számmal: 50 – 100 – 150 – 250!

Miért gondoljuk azt, hogy 100 ezer forintba mindenkinek²² szüksége van ma Magyarországon ahhoz, hogy az alapvető szükségleteit ki tudja elégíteni? Az alapjövedelem elégséges szintjének meghatározásához a Friedrich Ebert Stiftung (FES) és a Magyar Szakszervezeti Szövetség (MASZSZ) közös kutatási programjában a Policy Agenda által kiszámolt létminimum értéket vettük alapul. A 2019 nyarán publikált kutatás 2018-ra 94 820 forintban határozta meg²³ a létminimum összegét. Mivel az alapjövedelem mögötti filozófiai, elméleti megfontolás az, hogy egy létbiztonságot nyújtó jövedelmet kell biztosítani, így logikus, ha az alapjövedelem nagyságát a létminimumhoz igazítva határozzuk meg.

²² Alapjövedelem-programunk területi elven határozza meg az alapjövedelemre való jogosultságot, de azzal a kikötéssel, hogy Magyarországon élő külföldi állampolgárok esetében minimum három év jogszerű magyarországi tartózkodás esetén tekinthetünk valakit rezidensnek.

²³ „Mindezek alapján, figyelembe véve az egy felnőttre jutó létminimum és élelmiszerkosár arányát is 2018-ban a létminimum egy fogyasztási egységre számított átlagos értéke havonta 94.820,- Ft volt.” Policy Agenda: Létminimum és társadalmi minimum 2018-ban Magyarországon, 2019

Az alapjövedelemben érintettek

Alapjövedelemben részesülő főbb társadalmi csoportok (létszám és alapjövedelem típusa)

Lakossági csoport neve	Létszáma	Alapjövedelem típusa
Gyermekek 18 év alatt	1 807 855	Gyermekek-alapjövedelem
Öregségi nyugdíjas	2 031 674	Felnőtt-alapjövedelem
Egyéb járadékszerű ellátásban részesülők	396 975	Felnőtt-alapjövedelem
Gyes-ben részesülők	155 954	Felnőtt-alapjövedelem
Gyed-ben részesülők	104 440	Felnőtt-alapjövedelem
Csed-ben részesülők	28 066	Felnőtt-alapjövedelem
Gyet-ben részesülők	32 698	Felnőtt-alapjövedelem
Táppénzesek átlagos száma	73 000	Felnőtt-alapjövedelem
Munkavállalók elsődleges piacon	3 805 000	200 000 forintos minimálbér, dolgozói alapjövedelem
Részmunkaidős munkavállalók	284 000	200 000 forintos minimálbér, dolgozói alapjövedelem
Közmunkások	84 800	Részben felnőtt-alapjövedelem, részben 200 000 forintos minimálbér és dolgozói-alapjövedelem
Hazai háztartások külföldön dolgozó tagja	97 500	Dolgozói alapjövedelem
Nappali tagozatos diák, felsőfokú oktatás	203 600	Felnőtt-alapjövedelem
Álláskeresői ellátásra jogosult álláskereső	100 269	Felnőtt-alapjövedelem
Szociális támogatásban részesülő álláskereső	74 504	Felnőtt-alapjövedelem
Ellátás nélküli álláskereső	190 755	Felnőtt-alapjövedelem
Sehová nem besorolt inaktív	248 910	Felnőtt-alapjövedelem
Átfedések miatti korrekció (pl.: gyes, tanulás mellett dolgozók)	- 150 000	
Várandósok ²⁴	89 000	Felnőtt-alapjövedelem és gyermek-alapjövedelem
Összesen:	9 570 000	

Alapjövedelem-javaslatunkat számunkra ideális módon a maga teljességében kell bevezetni, ugyanakkor tény, hogy egyes részeit önmagukban is be lehet vezetni.

Önálló programelemként is érdemes lehet bevezetni például a gyermek-alapjövédelmet vagy az öregségi nyugdíjjal, rokkantsági nyugdíjjal rendelkezők számára a felnőtt-alapjövédelmet, vagyis az alapnyugdíjat. Ez utóbbi esetekben a bevezetéshez csupán a 100 ezer forint alatti ellátásokat kell felemelni 100 ezer forintra.

Az alapjövedelem bevezetésének nettó forrásigénye társadalmi csoportonként

Lássuk, hogy az egyes társadalmi csoportoknak járó alapjövedelem-típus milyen nettó forrásigénnyel bír! A nettó forrásigény azt jelenti, hogy a jelenleg is meglévő, adott társadalmi jövedelmek figyelembevételével, pótlólagosan ekkora pénzösszeg kell az adott csoport esetében az alapjövedelmi cél eléréséhez. A nyugdíjasok esetében például mennyi pénzből lehet a 100 ezer forint alatti nyugdíjakat felemelni 100 ezer forintra? A jelenleg szociális támogatásban részesülő álláskeresőknél mekkora forrás biztosítja, hogy a jelenlegi ellátásuk 100 ezer forintos szintre nőjön?

Az egyes csoportokhoz tartozó alapjövedelem nettó forrásigényét a következő táblázat foglalja össze.

Alapjövedelemben részesülő főbb társadalmi csoportok (létszám és alapjövedelem típusa)

Lakossági csoport neve	Létszáma	Nettó forrásigény (milliárd forint)
Gyermekek 18 év alatt	1 807 855	427,5
Öregségi nyugdíjas	2 031 674	240,3
Egyéb járadékszerű ellátásban részesülők	396 975	102
Gyes-ben részesülők	155 954	136,9
Gyed-ben részesülők	104 440	0
Csed-ben részesülők	28 066	0
Gyet-ben részesülők	32 698	28,3
Táppénzesek átlagos száma	73 000	-37,4
Munkavállalók elsődleges piacon	3 805 000	1596

²⁴ A „Várandósok” csoport tagjai más csoportnak is tagjai (dolgozók, részmunkaidős dolgozók vagy táppénzen vannak), így létszámuk nem számítódik be a teljes létszámba, külön csoportként való feltüntetésük oka a számukra létrehozott speciális alapjövedelem-típus

Részmunkaidős munkavállalók	284 000	255,6
Közmunkások	84 800	-77,5
Hazai háztartások külföldön dolgozó tagja	97 500	30
Nappali tagozatos diák, felsőfokú oktatás	203 600	244,3
Álláskeresői ellátásra jogosult álláskereső	100 269	0
Szociális támogatásban részesülő álláskereső	74 504	188,4
Ellátás nélküli álláskereső	190 755	
Sehová nem besorolt inaktív	248 910	298,4
Átfedések miatti korrekció (pl.: gyes, tanulás mellett dolgozók)	- 150 000	-90
Várandósok ²⁴	89 000	27
Alapjövedelem tartalék		20
Nettó forrásigény összesen:		3389,7

Az egyes tételek bővebb magyarázatát a soron következő fejezetek tartalmazzák, a nettó forrás kiszámításának módját pedig a *Táblázatok* fejezet tartalmazza részletesen (azokban az esetekben, ahol ez nem azonos a bruttó forrásigénnyel). Két magyarázat kívánczik ide, mielőtt az egyes csoportok helyzetét, alapjövedelem-konstrukciójukat és annak nettó forrásigényét áttekintեն egymás után. Az egyik a fenti táblában szereplő nullák kérdése, a másik az, hogy miként kaphattunk negatív értékeket.

Nulla nettó forrásigénye van szerintünk a gyed, a csed, a táppénz, a járadékos álláskereső csoportok alapjövedelmének. Miért? Egészen egyszerűen azért, mert ezek a biztosítási alapú ellátások a munkabér függvényében határozódnak meg, a megemelt minimálbér és a dolgozói alapjövedelem miatt pedig az ellátási minimumok 100 ezer forint fölé kerülnek.

Negatív nettó forrásigény akkor keletkezik, ha

- a)** a jelenlegi költségvetésben (2021) az adott csoporthoz rendelt költségvetési összeg meghaladja azt a teljes forrásigényt, amely az adott csoport alapjövedelemének forrásigénye (közmunkások), vagy azért lesz negatív a forrásigény, mert
- b)** a csoport tagjai más típusú ellátást kapnak, viszont státuszukból adódóan csökkentik egy másik csoport alapjövedelem-forrásigényét – táppénzen lévők –, vagy azért, mert
- c)** a csoport a többes csoporttagságot jeleníti meg, azaz azt korrigálja, hogy vannak, akik elméletileg több csoport tagjaiként is kapnak alapjövedelmet, ám a valóságban csak egy státusz alapján kaphatnak.

Végezetül még hozzátennénk, hogy alapjövedelem-programunk nettó forrásigényének kiszámolásakor egy 20 milliárd forintos tartalékot is betettünk a rendszerbe.

Alapjövedelem-programunk, amely a 18 év alatti gyermekek számára 50 ezer forintos gyermek-alapjövedelmet biztosít (várandós édesanyák megkapják már a terhesség 12. hetétől), amely a 18 év feletti nem foglalkoztatottak számára 100 ezer forintos alapjövedelmet nyújt, a foglalkoztatottak számára pedig 200 ezer forintos minimálbért és 50 ezer forintos dolgozói alapjövedelmet biztosít (progresszív szja esetén 200 ezer forintos nettó minimálbér), „ára”, vagyis nettó forrásigénye 3389,7 milliárd forint.

²⁴ A „Várandósok” csoport tagjai más csoportnak is tagjai (dolgozók, részmunkaidős dolgozók vagy táppénzen vannak), így létszámuk nem számítódik be a teljes létszámba, külön csoportként való feltüntetésük oka a számukra létrehozott speciális alapjövedelem-típus

Ki, miért és mennyit kap? Az alapjövedelem-program részletei

„...egy egészséges társadalomban belátják az emberek, hogy az egészség és a jólét nemcsak szorgalom, hanem helyzet és szerencse dolga is, tehát bármikor bárkivel előfordulhat, hogy rászorul a közösség gondoskodására.”

*V. Naszályi Márta, az I. kerület polgármestere,
a Párbeszéd elnökségének tagja*

A következőkben azt mutatjuk be, hogy az egyes társadalmi csoportok miért és milyen módon jutnak alapjövedelemhez, majd sorra vesszük, hogy honnan és miként gondoljuk a nettó forrásigényt fenntartható módon előteremteni.

Gyermekek és alapjövedelem

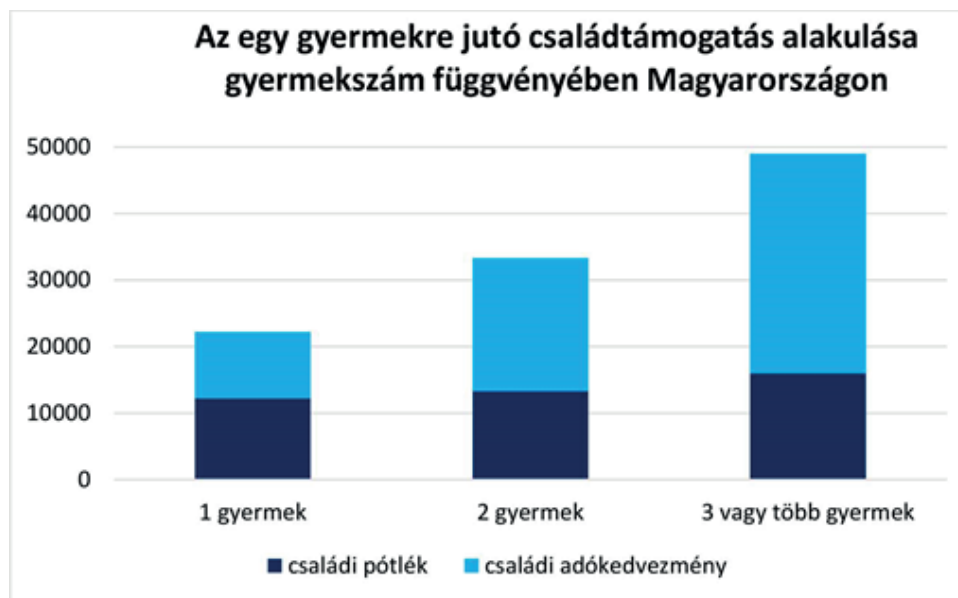
A 2010 óta kormányzó Fidesz-KDNP-pártszövetség egyik markáns politikai célkitűzése a magyar családok helyzetének megerősítése volt. Ez a családpolitika – a népesedéspolitikai háttérrel – nem csupán nyíltan vállaltan, markánsan és konzekvensen uralta az elmúlt 10 év kormánypolitikáját, de számos egyéb területet is meghatározott (lakáspolitikai, szociálpolitika). A Fidesz-KDNP-kormány céljával, a családok helyzetének megerősítésével nem lehet nem egyetérteni. Azzal azonban, ahogy ezt megvalósítani szándékoztak a múltban, és igyekeznek megvalósítani a jelenben, már vitatkoznunk kell.

A jelenlegi rendszer egyik igazságtalansága az univerzális családtámogatási eszközök leépítése, amely párhuzamosan zajlott a jövedelemtől függő támogatási eszközök túlsúlyának megteremtésével. A gyes és a családi pótlék nominális összege 2009 óta nem emelkedett²⁵ (gyes: 28500 forint, családi pótlék 12200 forint), így reálértékük gyakorlatilag a kétharmadára csökkent az elmúlt évtizedben.

²⁵ Ellátások összehasonlítás 2009–2018,
<https://www.munkavallalovagyok.hu/single-post/2017/12/18/El%3%A1t%C3%A1sok-%C3%B6sszehasonl%C3%ADt%C3%A1s-2009-2018>

A jövedelemtől függő családi adókedvezmény (2011–2012) mellett létrejött az ugyancsak jövedelemtől függő (lásd: pozitív elbíráláshoz szükséges jövedelem) Családi Otthonteremtési Kedvezmény (CSOK, 2015–2016) és a jövedelemtől ugyancsak nem elválasztható babaváró hitel (lásd: egyik fél minimum 3 éves tb-jogviszonya mint szükséges feltétel²⁶) bevezetése (2019). A fentiek (a teljesség igénye nélkül) jól mutatják, hogy a Fidesz-KDNP-kormány családtámogatási rendszere a magasabb jövedelemmel rendelkezőket támogatja.

A rendszer másik súlyos igazságtalansága az, hogy azonos jövedelmi kategóriában a 3 és több gyermekes családokat sokkal magasabb összeggel támogatja gyermekenként, mint az egy vagy két gyermekkel rendelkező családokat.

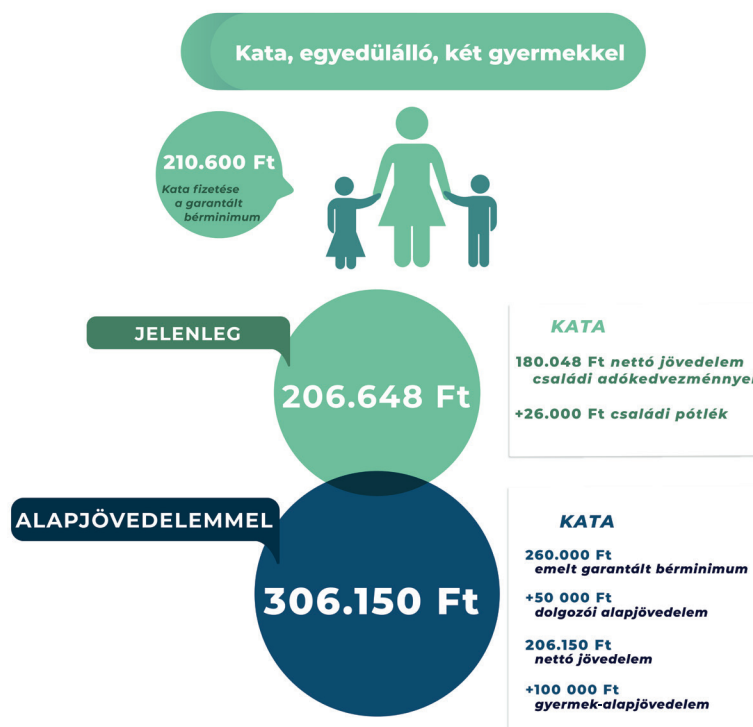

Forrás: MMAA-gyűjtés

Alapjövedelem-javaslatunk szakítani kíván ezekkel az igazságtalanságokkal! Javaslatunk szerint minden gyermek és fiatalkorú (18 év alatti) számára 50 ezer forintos alapjövedelmet (gyermek-alapjövedelem) biztosítanánk egységesen, függetlenül a szülők jövedelmi helyzetétől vagy a család gyermekeinek számától. Így tud minden gyermeket egyenlően kezelni a társadalom! Ezzel párhuzamosan a gyermek-alapjövedelembe beépülnek azok a juttatások, amelyeket jelenleg nem tud minden gyermekes család felhasználni, így például a családi adókedvezmény. Szintén beépülnek az alapjövedelemnél kisebb értékű, azt együttesen sem elérő juttatások, miközben minden indokolt esetben létrejönnek vagy fennmaradnak a fogyatékoság vagy betegség miatt járó, többletkiadást kompenzáló ellátások, juttatások, illetve a gyermek-alapjövedelmen kívüli támogatásként folyósítják a jelenleg a családi pótlékba integrált „egyedülálló szülő”- vagy nagycsaládos pótlékot.

²⁶ Zubor Zsolt: Mit érdemes tudni a babaváró hitelről, mielőtt felvesszük?, grantis.hu, 2020. február 6., <https://grantis.hu/babavaro-hitel-2020-tudnivalok/>

A gyermek-alapjövedelem összege (50 ezer forint gyermekenként) és az ellátásban érintettek száma alapján számításaink szerint a gyermek-alapjövedelem teljes összege 1085 milliárd forint. Ha összesítjük azokat a folyó családtámogatási kiadásokat, amelyeket a gyermek-alapjövedelem forrásai között számolhatunk el, akkor 657,5 milliárd forintot kapunk. A gyermek-alapjövedelem nettó finanszírozási igénye tehát 427,5 milliárd forint. (Részleteket lásd: Táblázatok, Gyermek-alapjövedelem nettó forrásigénye tábla.)

Szeretnénk hangsúlyozni, hogy a családbarát kormánypolitika, akár népesedéspolitikai célok vezérlik, akár egyszerűen a családok jólétének növelése, nem állhat meg a pénzbeli juttatásoknál. Minőségi közösségi szolgáltatásokra van szükség (bölcsődei férőhelyek, rugalmas ellátási formák, gyermekorvosi praxisok stb.), családbarát munkahelyekre, nő- és családbarát szülészetre és még sok minden másra, amelyek jelenleg nem, csak korlátozottan vagy nem megfelelő minőségben állnak rendelkezésre.

Nyugdíjasok és alapjövedelem

Nézetünk szerint ma számos probléma van a magyar nyugdíjrendszer működése kapcsán, amelyek orvoslására egy komplex nyugdíjreform lehet csak alkalmas. Az általunk hosszú távon kívánatosnak tartott állami nyugdíjrendszert két pillér alkotja: egyrészt egy minden öregségi nyugdíjkorhatárt betöltött magyar állampolgárt megillető alapnyugdíj, másrészt egy, a szolgálati időtől (biztosítotti jogviszony hossza) és a keresettől (járulékbecfizetések) függő munkanyugdíj. A nyugdíjrendszer átalakítása azonban hosszú időt és nagy gondosságot igénylő feladat, amely túlmutat e tanulmány lehetőségein.

²⁶ Zubor Zsolt: Mit érdemes tudni a babaváró hitelről, mielőtt felvesszük?, [grantis.hu](https://grantis.hu/babavaro-hitel-2020-tudnivalok/), 2020. február 6., <https://grantis.hu/babavaro-hitel-2020-tudnivalok/>

Jelen keretek között pusztán arra vállalkozhatunk, hogy az alapjövedelem eszközével orvosolni próbáljuk a magyar nyugdíjrendszer két legnagyobb igazságtalanságát. Az első az alacsony nyugdíjak ügye, a második a nyugdíjak reálértékének elszakadása a keresetek reálértékétől.

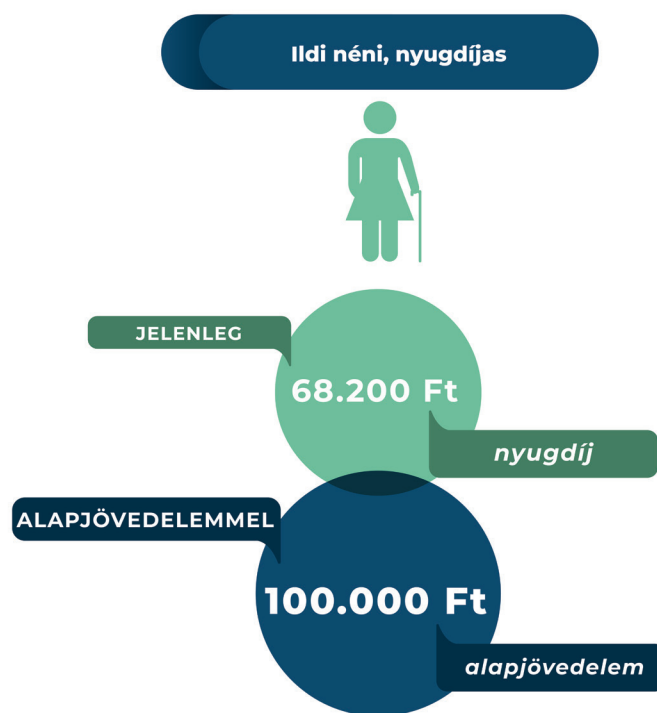
A KSH *Nyugdíjak és egyéb ellátások, 2019*²⁷ című kiadványa szerint Magyarországon az „öregségi nyugdíjasok 29 százalékának, azaz 589 280 embernek, 100 ezer forintnál kisebb összegű ellátást folyósítottak”, azaz a hazai nyugdíjasok majdnem harmada 100 ezer forintnál kisebb összegből volt kénytelen megélni. A 100 ezer forint alatti nyugdíjak területi megoszlása leképezi az országot jellemző bérkülönbségeket: „A 100 ezer forintnál kisebb összegű nyugdíjban részesülők aránya ez utóbbi megyékben [Bács-Kiskun, Békés és Szabolcs-Szatmár-Bereg – MMAA] volt a legmagasabb, 37–39 százalék, míg Budapesten 18 százalék alatt maradt.”

A nyugdíjemelések mértékét illetően elmondhatjuk, hogy az elmúlt években a nyugdíjak reálértéke nem csökkent – sőt, összességében növekedett –, ám a keresetek növekedésének gyorsulása és a nyugdíjemelések inflációs indexálása miatt 2014 után a bérnövekedés ütemétől messze elmaradt.

Alapjövedelem-programunkban a fenti igazságtalanságok megszüntetése érdekében javasoljuk az alacsony, 100 ezer forint alatti nyugdíjak emelését, pontosabban a 100 ezer forintos szintig történő azonnali kiegészítését. Ennek költsége számításaink szerint 240,3 milliárd forint, vagyis ekkora a 100 ezer forint alatti nyugdíjak kiegészítésének nettó forrásigénye.

²⁷ *Nyugdíjak és egyéb ellátások, 2019*, KSH,
<https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/regio/orsz/nyugdij/nyugdij19.pdf>

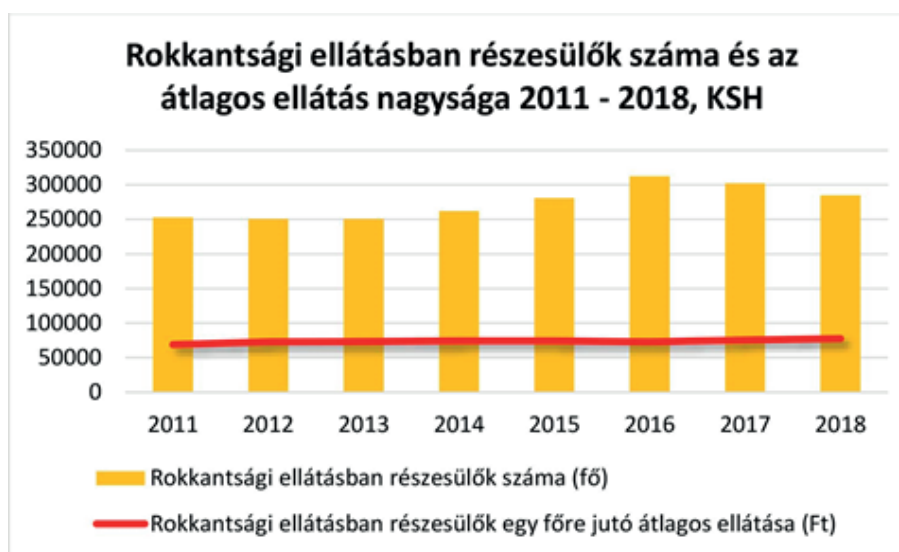
Az emelés nyomán a 100 ezer forint felett közvetlenül elhelyezkedő sávban (100–180 ezer) jelentős torlódás fog kialakulni, amelynek kezelése a következő évek nyugdíjemeléseinek feladata. Javaslatunk szerint az alacsony nyugdíjak rendezését követő években differenciált nyugdíjemelésre van szükség, amely „széthúzza” a 100 ezer és a közvetlenül felette kialakult torlódást. Egyszerűbben fogalmazva: a rendezést követő években az alacsony, de a 100 ezer forintot korábban is meghaladó nyugdíjakat jobban, a magas nyugdíjakat kevésbé kell emelni. Emellett javasoljuk a keresetek növekedésének valamilyen módon történő figyelembevételét a nyugdíjemelések számításánál.

Hosszú távon pedig, mint már jeleztük, szükségesnek tartjuk a nyugdíjrendszer reformját: egy mindenki számára időskori megélhetési garanciát nyújtó alapnyugdíj bevezetését és egy, a munkában töltött időt és a járulékbefizetést figyelembe vevő munkanyugdíj kombinációján alapuló, új nyugdíjrendszer kidolgozását.

Egyéb nyugdíjszerű ellátásokban részesülők (rokkantsági nyugdíj) és alapjövedelem

Az öregségi nyugdíjhoz hasonló elven (biztosítási elvű működés, ahol a járulékfizetés hozza létre a jogosultságot) működik számos ellátási forma. Összefoglaló néven hívhatjuk őket nyugdíjszerű ellátásoknak vagy nyugellátásokkal egy tekintet alá eső ellátásoknak. Ilyen például az özvegyi nyugdíj, az árvasági nyugdíj, a rokkantsági és a baleseti rokkantsági nyugdíj, hogy csak néhány példát említsünk.

A 2008-as válság nyomán a rokkantsági ellátás terén szigorították a jogosultság feltételeit²⁸, az ellátások iránti igények 40 százalékkal visszaestek. Ráadásul a jelentősen megfogyatkozott igénybejelentéseket is nagyobb arányban utasították el, így 2000-hez képest több mint felére csökkent a rokkantságnyugdíj-megállapítások száma. A Fidesz-KDNP-kormány folytatta a 2008-ban elkezdetteket, és 2011-ben új jogosultsági felülvizsgálati szabályokat vezetett be, amelyek alkalmazása során sok ezer érintett ellátási összegét csökkentették, illetve jogosultsági igényét mérsékeltek. Sok esetben azonban nem vizsgálták meg ténylegesen, hogy történt-e egészségügyi állapotjavulás, mivel ennek hiányzott a pontos törvényi meghatározása, ezért 2018-ban az Alkotmánybíróság elmarasztalta²⁹ az Országgyűlést, és a szabály pontosítására kötelezte. A kormány a mai napig adós a jogszabály pontosításával.

Forrás: KSH

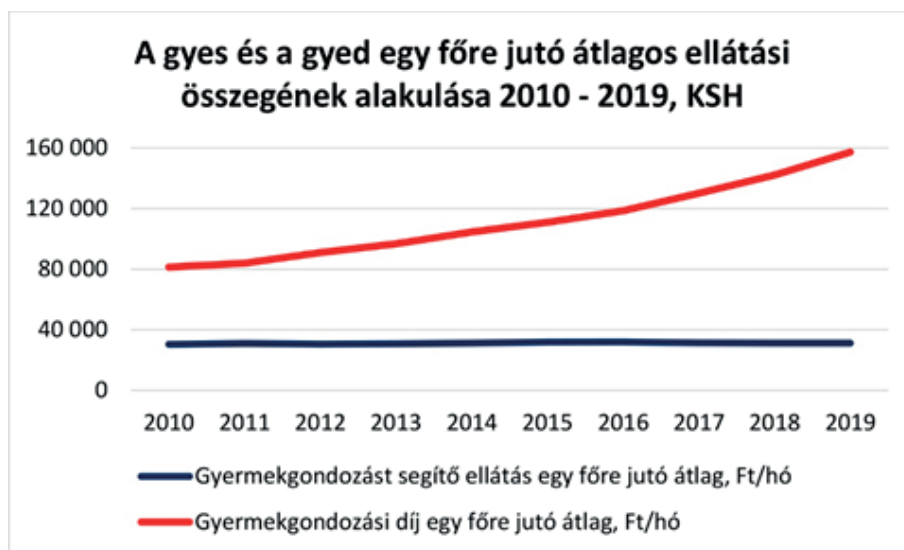
Alapjövedelem-javaslatunk az egyéb nyugdíjszerű ellátásoknál ugyanazt az elvet követi, mint az öregségi nyugellátások esetében: egyrészt az alacsony, 100 ezer forint alatti ellátási összegek azonnali emelésére teszünk javaslatot, amely rendezi az alacsony összegű ellátások kérdését. Másrészt az emelést követő néhány évben differenciált éves emeléseket javasolunk, amely a 100 ezer forint körüli ellátási sáv sűrűsödését hivatott kezelni, úgy, hogy az ebben a sávban található összegeket jobban, míg az ennél sokkal magasabb összegeket kisebb mértékben növeli. Számításaink szerint a kiegészítés nettó 102 milliárd forint költséggel jár.

²⁸ Tévhit, hogy kiugróan magas a rokkantnyugdíjasok aránya, [portfolio.hu](https://www.portfolio.hu/uzlet/20130210/tevhit-hogy-kiugroan-magas-a-rokkantnyugdigiasok-aranya-179532), 2013. február,

²⁹ Alkotmánybíróság: jogtalanul csökkentették több ezer magyar rokkantnyugdíját, [portfolio.hu/MTI](https://www.portfolio.hu/gazdasag/20181109/alkotmanybirosag-jogtalanul-csokkentettek-tobb-ezer-magyar-rokkantnyugdigiat-303834), 2018. november,

Kisgyermek nevelése és alapjövedelem

A magyar családtámogatási rendszer nemcsak pénzbeli támogatást nyújt a gyermekek felneveléséhez, hanem lehetőséget biztosít arra is, hogy valamelyik szülő³⁰ tartósan otthon maradjon és otthon gondozza a gyermeket. A kisgyermek támogatott otthoni gondozása/nevelése számos különböző támogatási formára bomlik jelenleg, amelyek jellemzően a gyermek életkorának növekedésével változnak. Egy korábban foglalkoztatott, azaz megfelelő társadalombiztosítási jogosultsággal rendelkező szülő számára 168 napig jár a csed³¹ (csecsemő gondozási díj, csak az anya lehet jogosult), annak megszűnése után a gyermek kétéves koráig igény bevehető a gyed (gyermekgondozási díj, bármelyik szülő jogosult), majd a gyermekhárom éves koráig a gyes (gyermekgondozást segítő ellátás) támogatja a gyermeket nevelő szülőt³². Ha a szülőnek nincs biztosítotti jogviszonya, akkor csupán gyes-re lesz jogosult³³ a gyermek megszületése után annak 3. életévének betöltéséig, az összege pedig nem változott az elmúlt tíz év során (28 500 forint). További támogatási forma a gyet (gyermekgondozási támogatás³⁴), amely a 3 vagy több gyermeket nevelő szülők számára elérhető a legkisebb gyermek 8. életévének betöltéséig. Összege megegyezik a gyes összegével.

Forrás: KSH

A csed és a gyed a korábbi kereset függvényében határozódik meg, a gyes és a gyet fix összegű támogatási formák, amely összegek növelését a kormány elmulasztotta az elmúlt években.

³⁰ A női munkavállalók alacsonyabb átlagos keresetei és a juttatások keresethez kötött szintje miatt jellemzően a nők.
<https://www.statista.com/statistics/1012968/hungary-gender-pay-gap-by-sector/>

³¹ Szörényi Marianna: Gyermek után járó ellátások II., *ado.hu*, 2018. november 6.,
<https://ado.hu/tb-nyugdij/gyermekek-utan-jaro-ellatasok-2/>

³² A gyermek születése kapcsán járó egyéb, jellemzően eseti támogatásokkal terjedelmi okok miatt nem foglalkozunk.

³³ Dudás Ágnes: GYES igénylése, *csalad.hu*, 2020. február 18.,
<https://www.csalad.hu/tamogatasok/gyes-igenylese>

³⁴ Dudás Ágnes: Gyermeknevelési támogatás (GYET), *csalad.hu*, 2020. február 18.,
<https://csalad.hu/tamogatasok/gyermeknevelesi-tamogatas-gyet>

Alapjövedelem-rendszerünkben a fő célkitűzést, miszerint senki sem kaphat 100 ezer forintnál kevesebb jövedelmet (ellátást/juttatást), a csed és a gyed tekintetében az alapjövedelem-kiegészítéssel együtt a 250 ezer forintos bruttó minimálbér és a 310 ezer forintos garantált bérminimum automatikusan megvalósítja. A csed és a gyed minimális összege a minimálbér-emelést és a dolgozóialapjövedelem-kiegészítést követően meg fogja haladni a 100 ezer forintot, így ezen juttatások esetében nem merül fel nettó alapjövedelem-forrásigény. Ugyanakkor a magasabb összegű kifizetések plusz terhet rónak a társadalombiztosításra, amelyek miatt³⁵ 230 milliárd forintot különítettünk el (lásd: *Alapjövedelem forrásoldala fejezet, Megemelkedett biztosítási alapú ellátási összegek rész*).

A gyermekgondozást segítő ellátás és a gyermeknevelési támogatás esetében a jelenlegi ellátási szint 100 ezer forintra (per fő, per hó) történő emelését tartjuk szükségesnek, amely a gyes-t igénybevevők esetében 136,94 milliárd nettó alapjövedelem-forrásigényt jelent, míg a gyet-et igénybevevők³⁶ esetében 28,2 milliárd forint nettó forrásigényről beszélhetünk.

A gyes és a gyet 100 ezer forintos alapjövedelemmé emelésének hatása nem csupán az, hogy az alacsonyabb munkaerőpiaci státuszú csoportokat segíti gyermeknevelési és -gondozási teendőik ellátásában, de az is, hogy a magasabb összeg erősíti a férfiak kora gyermekkori és kisgyermekkori gondozásban való részvételi hajlandóságát, és csökkenti ezáltal a nemi egyenlőtlenségeket. A „szülői” alapjövedelem másfelől nem más, mint a háztartásban végzett, meg nem fizetett munka anyagi elismerése, amely összességében sokkal több, mint a kisgyermekről/gyermekről való gondoskodás, hiszen magában foglalja a házimunkáknak mindazon részét, amely többnyire az otthon maradó félre, alapvetően a nőkre hárul³⁷.

Hangsúlyozni szeretnénk, hogy miközben fontosnak tartjuk a háztartásban végzett munka és a gyermeknevelés/-gondozás anyagi elismerését, továbbra is szükségesnek és fontosnak tartjuk, hogy minden segítséget megkapjanak azok a szülők, akik vissza szeretnének térni a munkapiacra. A munkavállalás és a gyermeknevelés nem kerülhet konfliktusba egymással.

Teljes és részmunkaidős foglalkoztatottak: minimálbér-emelés és dolgozói alapjövedelem

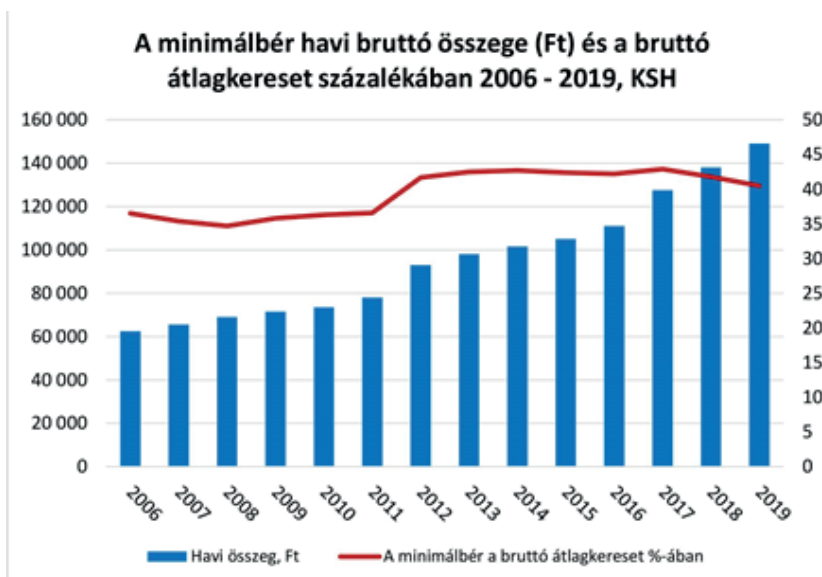
Bár a 2020-as koronavírus-járvány és a nyomában kibontakozó gazdasági válság megakasztotta a minimálbér (és a garantált bérminimum) emelkedését, az elmúlt években a minimálbér és a garantált bérminimum növekedésének lehettünk tanúi Magyarországon.

³⁵ Magasabb csed-, gyed-kifizetések, magasabb táppénzkifizetések, magasabb munkanélküljáradék-kifizetések.

³⁶ Családok/gyermekek támogatása (2004–2018), KSH, https://www.ksh.hu/thm/2/indi2_9_2.html

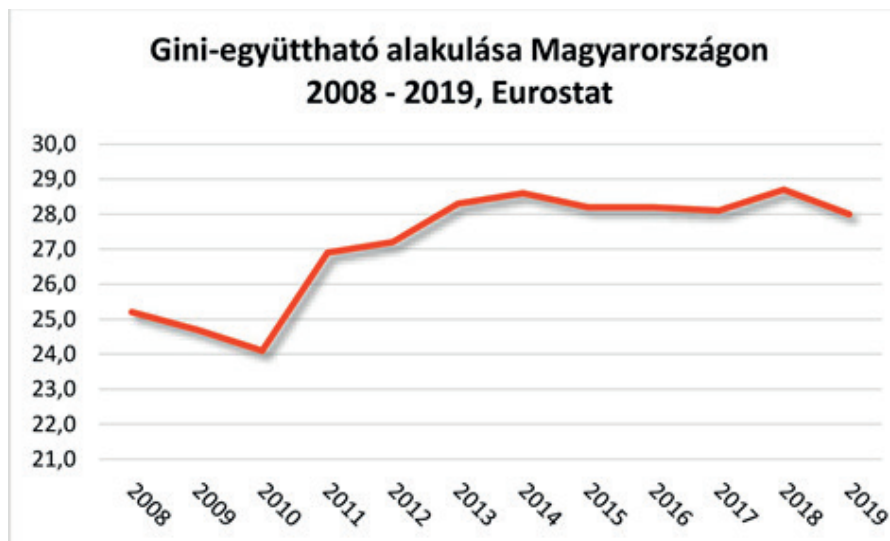
³⁷ Kováts Eszter: A házimunka nem magánügy, ujegyenloseg.hu, 2017. március 7., <https://ujegyenloseg.hu/a-hazimunka-nem-maganugy/>

A munkaerő elvándorlása miatt túlkeresletessé vált hazai munkapiac számos szegmensében a piac kikényszerítette bérnövekedés kedvező makrogazdasági keretrendszert teremtett a kormány számára a minimálbér emelésére.

Forrás: KSH

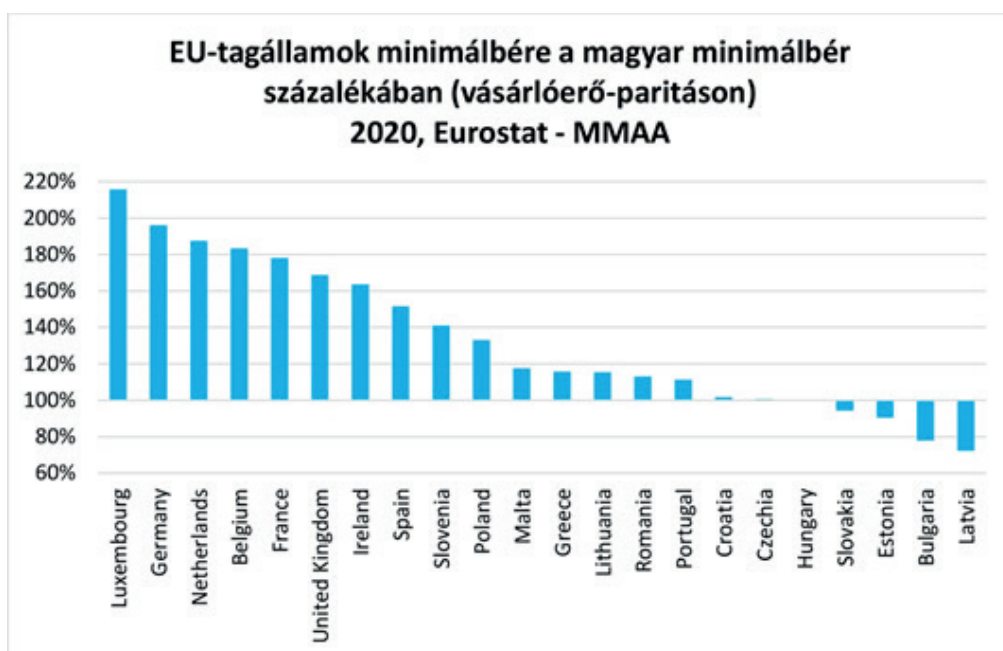
Ugyan a kedvező bérdinamika ellenére nem nőtt minden dolgozó bére jelentősen³⁸, de kétségtelen, hogy a minimálbér növekedése hozzájárult az alsó kereseti szegmens (alacsony bérek) növekedéséhez, ezáltal a magyarországi dolgozói szegénység mérséklődéséhez.

Forrás: Eurostat

Miközben a magyarországi minimálbér vásárlóerő-paritáson számolva is emelkedett, európai összevetésben még mindig alacsonynak mondható. A luxemburgi minimálbér (vásárlóértéken) 216 százalékkal haladja meg a hazai minimálbér értékét 2020-ban, a németországi 196 százalékkal, a holland 187 százalékkal. A hazai minimálbér vásárlóértéke kicsivel meghaladja a szlovák (94 százalék) és az észt (91 százalék) értékét, de elmarad a cseh (106,5 százalék), a horvát (101,5 százalék), a román (113 százalék), a lengyel (133 százalék) és a szlovén (141 százalék) minimálbér vásárlóértékétől is – ez utóbbiak jócskán megelőzik.

³⁸ Büttl Ferenc: Jönnek a nyugati bérek? Hát nem egészen!, merce.hu, 2017. október 25., <https://merce.hu/2017/10/25/jonnek-a-nyugati-berek-hat-nem-egesen/>

Forrás: Eurostat

A fentiekre való tekintettel alapjövedelem-programunk összeállításakor konszenzusos kiindulópontunk volt, hogy a hazai minimálbér (és a garantált bérminimum) további növekedését tartjuk szükségesnek és kívánatosnak. A magyar munkások nem dolgoznak rosszabbul, mint nyugat-európai kollégáik, nem érdemelnek kevesebbet azoknál. A minimálbér-emelés a hazai bérfelzárkózási folyamat része, a magyar dolgozók európai polgárrá válásának garanciája.

Minimálbér- és garantáltbérminimum-emelés

Programunk 2021-re bruttó 200 ezer forintos minimálbérrel és bruttó 260 ezer forintos garantált bérminimummal kalkulál, amely szintek a 2020-as tények (161 000 forint, 210 600 forint) és a többi közép-európai ország bérszínvonalának ismeretében gazdaságpolitikailag reálisak.

A minimálbér és a garantált bérminimum emelésének hatása, MMAA-számítás

	Jelenlegi állapot	Alapjövedelemprogram-javaslat
Bruttó minimálbér	161 000	200 000
Személyi jövedelemadó	24 150	30 000
Járulékok	29 785	37 000
Nettó minimálbér	107 065	133 000
Változás		25 935
Szociális hozzájárulás	24 955	31 000
Teljes bérköltség	185 955	231 000

	Jelenlegi állapot	Alapjövedelemprogram-javaslat
Bruttó garantált bérminimum	210 600	260 000
Személyi jövedelemadó	31 590	39 000
Járulékok	38 961	48 100
Nettó garantált bérminimum	140 049	172 900
Változás		32 851
Szociális hozzájárulás	32 643	40 300
Teljes bérköltség	243 243	300 300

A minimálbér és a garantált bérminimum emelése (200 ezer és 260 ezer forint) egyaránt hatással van a központi költségvetés kiadási és bevételi oldalára, és alapjövedelem-programunk számaira. A központi költségvetés kiadási oldalán jelentkező változást az állami szektor minimálbér-emelési, garantáltbérminimum-emelési érintettsége okozza. A kiadási oldalon jelentkező többletfinanszírozási igényt 113 milliárd forintra becsültük, míg a bevételi oldalon keletkező többletjövedelem-oldalon (szja-bevételi többlet, járulékbévételi többlet, szociális hozzájárulás-bevételi többlet) 472,5 milliárd forint várható.

Dolgozói alapjövedelem

A minimálbér és a garantált bérminimum jelentős emelése mellett alapjövedelem-programunk dolgozóialapjövedelem-bérkiegészítést ad a hazai munkavállalók jelentős részének, körülbelül kétharmadának. A dolgozóialapjövedelem-kiegészítés a minimálbér és garantált bérminimum esetében bruttó 50 ezer forint, amely összeg a keresetek növekedésével lineárisan kivezetődik. Bruttó 100 ezer forintos, illetve az alatti bérnél a dolgozói alapjövedelem 100 ezer forint, 100 és 200 ezer forint közötti bérnél az alapjövedelem összegét a következő képlet határozza meg: $50\,000 + (200\,000 - \text{munkabér})/2$. A dolgozói alapjövedelem az alacsony keresetű munkavállalók jólétének további növelését teszi lehetővé, és egyben arra is garancia, hogy a felnőtt-alapjövedelem és az alapjövedelmi kiegészítéssel már 166 ezer forintosra emelkedő nettó minimálbér közötti különbség ösztönözze a munkavállalást.

Fontosnak tartjuk megemlíteni, hogy a bevezetett alapjövedelem (100 ezer forint) megteremti annak a lehetőségét, hogy a munkavállalók ne legyenek kénytelenek megélhetési kényszerből rosszul fizetett, rossz munkákat (megalázó munkákat) elvállalni. Az alapjövedelem „permanens sztrájkalap” – ahogy egy másik tanulmányunkban fogalmaztunk –, amely a munkavállalók béralku-pozícióját jelentősen javítja. Véleményünk szerint ez a hatás már rövidebb távon is további átlagkereset-emelkedést fog eredményezni, vagyis az alapjövedelem „öngerjesztő” jelleggel növeli a munkavállalói béreket (átlagkeresetet) a gazdaságban.

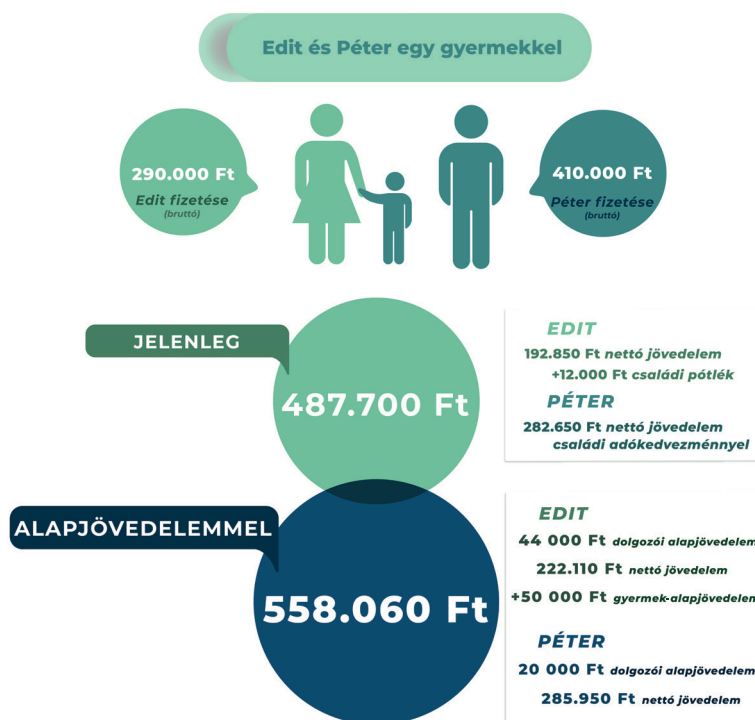
A minimálbér és a garantált bérminimum emelésének és a dolgozói alapjövedelemmel való kiegészítésének hatása, MMAA-számítás

	Jelenlegi állapot	Alapjövedelemprogram-javaslat
Bruttó minimálbér	161 000	200 000
Dolgozói alapjövedelem	0	50 000
Személyi jövedelemadó	24 150	37 500
Járulékok	29 785	46 250
Nettó minimálbér	107 065	166 250
Változás		59 185
Szociális hozzájárulás	24 955	38 750
Teljes bérköltség	185 955	238 750

	Jelenlegi állapot	Alapjövedelemprogram-javaslat
Bruttó garantált bérminimum	210 600	260 000
Dolgozói alapjövedelem	0	50 000
Személyi jövedelemadó	31 590	46 500
Járulékok	38 961	57 350
Nettó garantált bérminimum	140 049	206 150
Változás		66 101
Szociális hozzájárulás	32 643	48 050
Teljes bérköltség	243 243	308 050

A dolgozóialapjövedelem-bérkiegészítés forrásigénye a teljes munkaidőben foglalkoztatottak esetében 1140 milliárd forint, míg a részmunkaidőben foglalkoztatottak esetében 255,6 milliárd forint. A dolgozói alapjövedelem sávos kivezetésének összköltsége 456 milliárd forint.

A sávos kivezetéssel alapjövedelem-programunk bruttó 510-os bruttó bérig³⁹ juttat alapjövedelem-kiegészítést a dolgozóknak⁴⁰.

Az alapjövedelem-bérkiegészítés kivezetésének képlete: $\text{alapjövedelem-kiegészítés} = (510\,000 - \text{bruttó kereset}) / 5$.

A dolgozói alapjövedelem⁴¹ nettó forrásigénye így számításaink szerint 1851,5 milliárd forint.

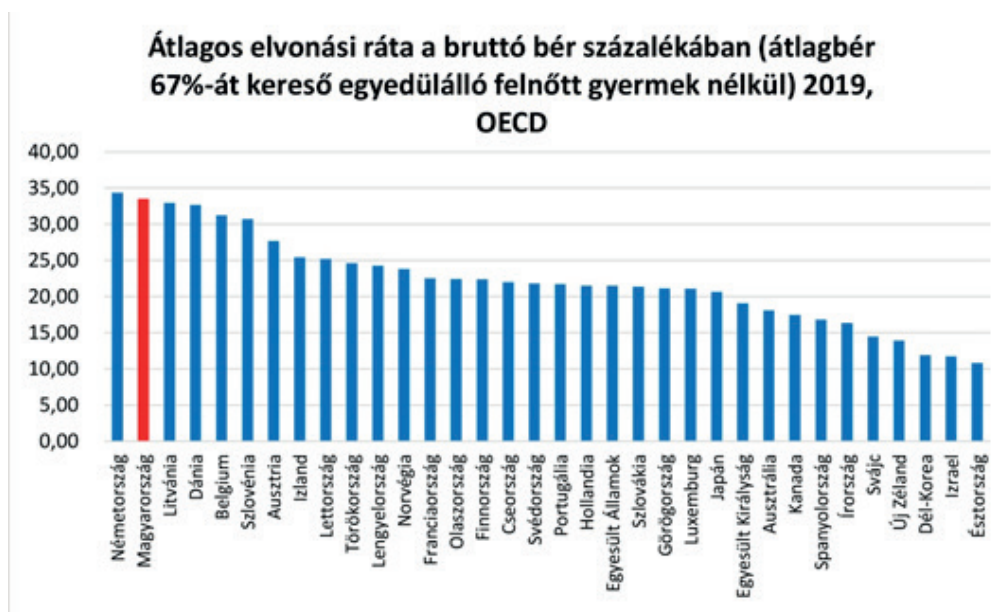
³⁹ Miért nem kapnak dolgozói alapjövedelmet az 510 ezer forintnál többet keresők? Bár nem lenne kedvünk ellenére egy olyan alapjövedelem-program, amely nem sávos kiegészítést ad, hanem minden dolgozónak, így a jóval az átlag felett keresőknek is juttat alapjövedelmet, erre a jelen keretek között (ne felejtjük el, hogy programunk az adott adórendszer kereteit figyelembe véve készült) nincs költségvetési fedezet. Az alapjövedelem, különösen a feltétel nélküli alapjövedelem eszméjével összhangban állna ugyan, hogy tényleg mindenki kapjon alapjövedelmet, de ennek gyakorlati megvalósítása csak egy, a jelenlegitől nagyon különböző adó- és jövedelempolitikai környezetben lehetséges.

⁴⁰ Alapjövedelem-programunkban alapvetően a bérekről, azaz a munkajövedelmekről beszélünk, de természetesen jövedelem alatt nemcsak a munkajövedelmeket, hanem a tőkejövedelmeket is értjük. Így az a jövedelem, amely alapján dolgozóalapjövedelem-kiegészítést kalkulálunk, a teljes jövedelem (munka- és tőkejövedelmek összege).

⁴¹ A katás vállalkozónak szintén jár dolgozóialapjövedelem-bérkiegészítés, bár esetükben nehéz meghatározni a „bért”, mint olyat. Ezt a problémát áthidalhatónak tartjuk azzal, ha például a NAV ad becsült béradatokat a katás vállalkozók esetén, amelyeket előző évi bevallásuk és a jelenleg is alkalmazott költségátalány alkalmazásával készít el.

Progresszív szja és az alacsony jövedelműek nettó keresete

A megemelt minimálbér és garantált bérminimum, valamint a dolgozóialapjövedelem-bérkiégésítés jelentős emelkedést hozna a legalacsonyabb nettó keresetekben. A nettó minimálbér 107 ezer forintról 166 ezer forint fölé emelkedne, a nettó garantált bérminimum 140 ezer forintról 206 ezer forintra nőne. Ez mind nominálisan, mind százalékosan jelentős növekedés. További növekedést érhetünk el a legalacsonyabb nettó keresetek terén az adórendszer progresszív átalakításával. Mivel a jelen tanulmány adottnak veszi az adórendszert, így a 250 ezer forintos, emelt és kiegészített minimálbér 15 százaléka személyi jövedelemadó formájában azonnal levonódik a minimálbérből. A Fidesz-KDNP egykulcsos jövedelemadó-rendszerében 37 500 forint szja-t fizetnek a legalacsonyabb bérű dolgozók (garantált bérminimum esetén ez az összeg 46 500 forint). Az alacsony jövedelműek teljes elvonási terhelése⁴² csak Németországban magasabb a magyarországinál, ám ott a magas jövedelműektől még többet vonnak el, míg nálunk ugyanannyit.

Forrás: OECD

A fenti gyakorlat kézzelfogható következményei és az igazságos adórendszerről alkotott elképzelésünk alapján progresszív adóreformot javasolunk, amelynek része a progresszív személyi jövedelemadózáshoz való visszatérés. (Részletesebben lásd: *Az alapjövedelem forrásoldala* fejezet, *Progresszív gazdaságpolitika* alfejezet *És az adókkal mi lesz?* része)

A progresszív személyijövedelemadó-rendszerre való visszatérés lehetővé teszi – a bruttó keresetek változatlansága mellett –, hogy a legkevesebbet keresők nettó keresete növekedjen. Megfelelően kialakított progresszív személyijövedelemadó-rendszerrel (például adójóváírás alkalmazása) biztosítható, hogy a nettó minimálbér elérje a 200 ezer, a nettó garantált bérminimum megközelítse a 250 ezer forintot.

⁴² Szja, egészségbiztosítási és nyugdíj járulék (15 százalék + 18,5 százalék = 33,5 százalék)

A hazai háztartások külföldön dolgozó tagjainak dolgozói alapjövedelme

A KSH statisztikai adatai szerint majdnem 100 ezer magyar felnőtt (97 500) dolgozik külföldön, és lakik, él közben Magyarországon. Ők a határ menti ingázók. A külföldön elérhető magasabb kereset miatt mindennap útra kelnek⁴³, hogy a határ túloldalán lévő munkahelyükre menjenek, ahonnan este hazautaznak a családjukhoz. Mivel ők tartósan Magyarországon élnek és tartózkodnak, így alapjövedelem-programunk hatálya rájuk is kiterjed.

Mivel a külföldre ingázó munkavállalók kereseteiről, annak átlagáról nincs információnk, csak feltételezni tudjuk, hogy az a hazai átlagkeresetnél magasabb – ez ad értelmet az ingázó munkavállalásának –, ezért valószínűnek tartjuk, hogy az ebbe a csoportba tartozók nem lesznek jogosultak a dolgozói alapjövedelemre. Biztonsági tartalékként mégis elkülönítettünk 30 milliárd forintnyi forrást a számukra, így a dolgozói alapjövedelem és annak kivezetésének ezzel a tartalékkal megnövelt összege, vagyis nettó forrásigénye 1881,5 milliárd forint.

Táppénzkorrekció

A dolgozói alapjövedelem kapcsán megjelenik korrekciós tételként, hogy a munkavállalók betegségük alatt nem dolgoznak. A betegség miatti távollét⁴⁴ első 15 napjára a munkáltató által fizetett betegszabadság jár, utána a társadalombiztosítás fizet biztosítási alapú ellátást, táppénzt (a korábbi napi kereset jellemzően 60 százalékát). A megemelt minimálbér és az alapjövedelem-bérkiegészítés miatt mind a betegszabadság idejére járó jövedelem, mind a táppénz várható összege eléri, illetve meghaladja a 100 ezer forintot.

A táppénzen töltött napok éves átlagos számából kiindulva számításaink szerint a táppénzen töltött idő 37,4 milliárd forinttal csökkenti a dolgozói alapjövedelem forrásigényét.

⁴³ Jellemzően Ausztria a célország.

⁴⁴ Táppénz, betegszabadság,
<https://egbiztpenzbeli.tcs.allamkincstar.gov.hu/ell%C3%A1t%C3%A1sok/betegs%C3%A9g-eset%C3%A9n/t%C3%A1pp%C3%A9nz,-betegszabads%C3%A1g.html>

Közfoglalkoztatottak és alapjövedelem

A magyarországi aktív munkaerőpiaci eszközrendszer „érdekes” eszköze a közfoglalkoztatás rendszere.

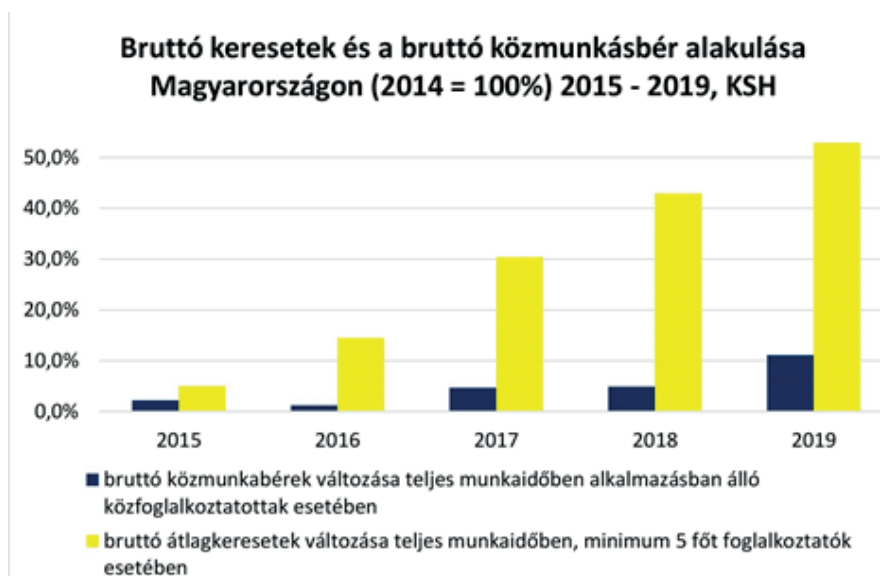

Forrás: KSH

A közfoglalkoztatás formája az eredeti szándék szerint a tartós munkanélküliek számára kínált volna közösségi (elsősorban az önkormányzatok által szervezett) foglalkoztatást, amely „visszautat” jelentett volna a piaci munka világába: olyan munkaerőpiaci eszköz, amelynek célja a munkapiaci reintegráció, eredményességének mértéke pedig a reintegráció sikeressége, illetve sikertelensége. Sokan, korábban mi magunk is, e szerint értelmeztük és adtuk kritikáját a közfoglalkoztatásnak. „A sok órában és hosszan végzett közfoglalkoztatás egyértelműen negatívan függ össze a nyílt piacra lépés, és pozitívan a közfoglalkoztatásba visszalépés esélyével” – azaz közmunkacsapda alakul ki sok közmunkás számára, írja Cseres-Gergely Zsombor és Molnár György a 2015-ös *Munkaerőpiaci Tükör Munkaerőpiaci helyzet a közfoglalkoztatásból való kilépés után*⁴⁵ című fejezetében – tehát hatástalan, eredménytelen eszköze a reintegrációnak.

Mára meggyőződésünké vált, hogy szakítanunk kell ezzel az értelmezési kerettel. Lássuk annak a közfoglalkoztatást, ami: olyan szegénypolitikai eszköz, amely a végletekig felerősíti a politikai hatalomnak való jövedelmi kiszolgáltatottságot. Olyan eszköz, amely a mélyszegénységben élő, elsősorban vidéki társadalmi csoportok számára létrehozza azt a függelmi viszonyt, amely választási helyzetben kikényszerített szavazatokká konvertálható és konvertálódik.

⁴⁵ Cseres-Gergely Zsombor–Molnár György: *Munkaerőpiaci helyzet a közfoglalkoztatásból való kilépés után*, in: *Munkaerőpiaci Tükör*, 2015, 151. oldal, http://econ.core.hu/file/download/mt_2014_hun/kozelkep_29.pdf

Forrás: KSH

A fenti, új értelmezési keret számunkra azt jelenti, hogy a közfoglalkoztatás jelenlegi rendszerével nem lehet mást tenni, mint megszüntetni.

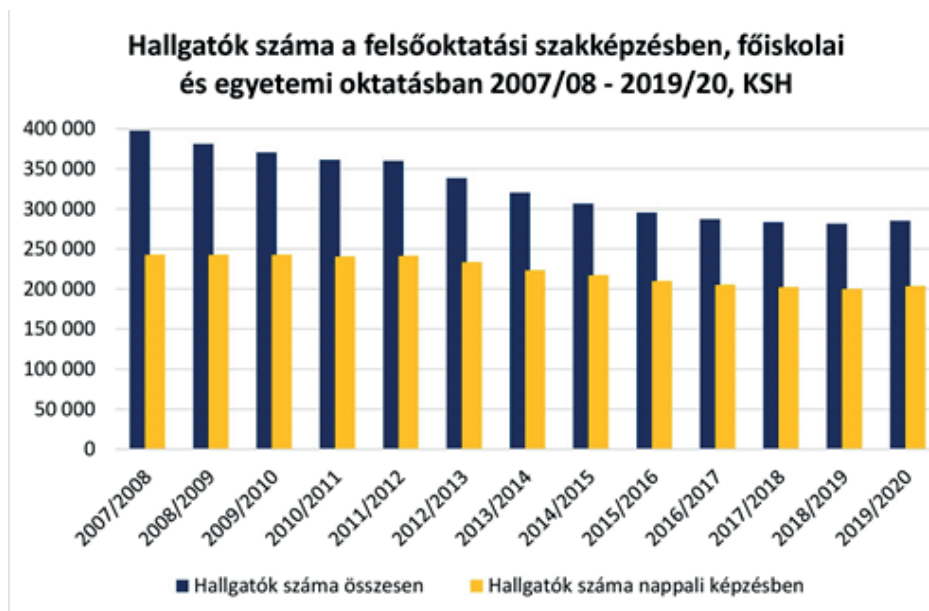
A közmunka megszüntetése az abban résztvevők számára két lehetséges alternatíva bekövetkezését eredményezi: a függelmi viszonyból kiszakadva valódi foglalkoztatottá válik a munkaerőpiacon, vagy képességek, készségek, egyéb szükséges feltételek (pl.: mobilitás) hiányában munkanélküli ellátásra nem jogosult (hiszen korábban közmunkás volt) munkanélküli lesz. Azzal a feltételezéssel élünk, hogy a közmunkaprogramban foglalkoztatottak harmada állást talál a munkapiacon, kétharmada pedig nem. A foglalkoztatottá váló harmad dolgozóialapjövedelem-forrásigénye 19,5 milliárd forint, míg a továbbra is álláskereső kétharmad felnőtt-alapjövedelemének forrásigénye 98 milliárd forint. Tekintettel arra, hogy a közfoglalkoztatás finanszírozására elkülönített Startmunka-programra a 2021-es költségvetés nagyságrenddel nagyobb összeget különít el (165 milliárd forint), a közfoglalkoztatott csoport nettó alapjövedelem-forrásigénye -77,5 milliárd forint.

Természetesen továbbra sem mondhatunk le arról, hogy mindenkit munkához, munkahelyhez segítsünk, aki a közösségi szektorban vagy a piacon munkát szeretne végezni, munkajövedelemre szeretne szert tenni, de jelenleg ez akadályokba ütközik számára. Az akadályok leküzdésében segítséget kell nyújtanunk, legyen szó akár a mobilitási nehézségekről, akár a képesség- vagy képzettségbeli akadályokról. Éppen ezért a Foglalkoztatási Alapból továbbra is jelentős összeget kívánunk munkaerőpiaci reintegrációs programokra és helyi munkahelyteremtésre fordítani.

Felsőoktatásban tanulók és alapjövedelem

A magyar felsőoktatás intézményrendszerének (működésének, jellegének) átalakítása rohamtempóban haladt az elmúlt évek során⁴⁶. Az állam által finanszírozott hallgatói helyek csökkenése, a térítéses képzések térnyerése, a külföldi hallgatói létszám növekedése⁴⁷ mind-mind ugyanannak a folyamatnak a különböző megjelenése, nevezetesen a magyar felsőoktatás piacosításának⁴⁸. A Fidesz-KDNP-kormány az elmúlt évtizedben egyre inkább a magas jövedelmű, jómódban élő családok gyermekeinek kiváltságává tette a tudás megszerzését a felsőoktatásban. Azok számára pedig, akik nem rendelkeznek megfelelő (jövedelmű) szülői háttérrel, az életre szóló eladósodást kínálja alternatívaként.

A magyar felsőoktatás jelene az oktatási mobilitási csatorna bedugulásáról szól; arról, hogy a tudás kevesek kiváltsága, arról, hogy a nemzeti-konzervatív állam egy új kasztrendszer alapjait rakja le éppen.

Forrás: KSH

A felsőoktatás piacosításának következménye a hallgatói létszám csökkenése, valamint az, hogy bár a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya növekedett, a 20–34 éves korosztályban az Európai Unióban (Luxemburgot leszámítva) egyedülként Magyarországon csökkent a diplomások aránya⁴⁹. Ennek következtében a magyar fiatalok, fiatal felnőttek képzettségi szintje már nem egyszerűen elmarad az EU-átlagtól, de leszakadóban van attól.

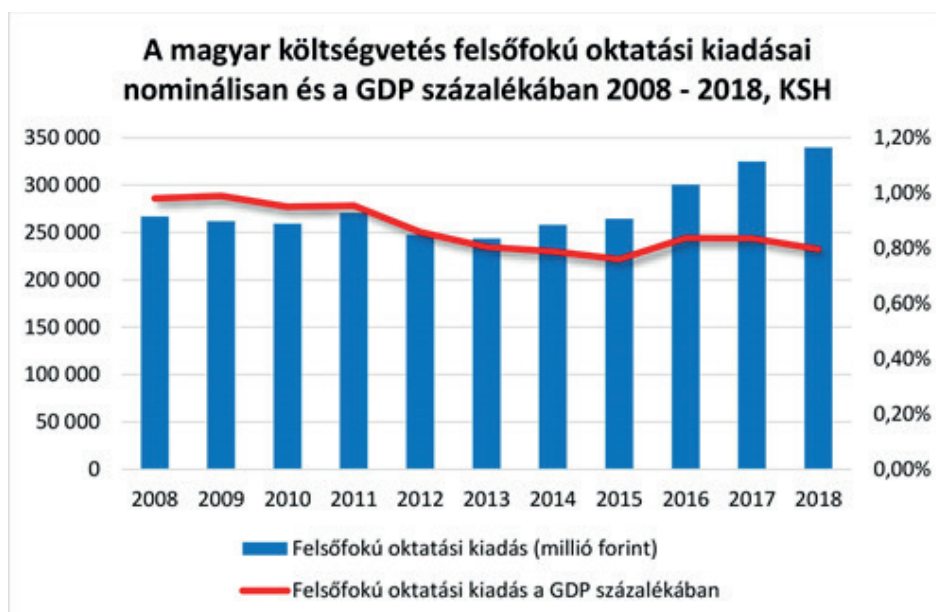
A felsőoktatást jellemző piacosítás, azaz az állami szerepvállalás csökkenése jól tükröződik a költségvetési kiadások alakulásában: míg 2008-ban a GDP egy százalékát költötte a felsőfokú oktatásra a magyar állam, addig 2018-ban már csak a GDP 0,8 százalékát.

⁴⁶ És még nincs vége, lásd: a Corvinus-modell expanziója.

⁴⁷ Főbb felsőoktatási adatok (az intézmény székhelye szerint), KSH, <http://statinfo.ksh.hu/Statinfo/haViewer.jsp>
És Külföldi hallgatók száma országok szerint, KSH, <http://statinfo.ksh.hu/Statinfo/>

⁴⁸ Büttl Ferenc: A Corvinus-modell sem az igazságosságot, sem a közjót nem szolgálja, *merce.hu*, 2018. október 10., <https://merce.hu/2018/10/10/a-corvinus-modell-sem-az-igazsagossagot-sem-a-kozjot-nem-szolgalja/>

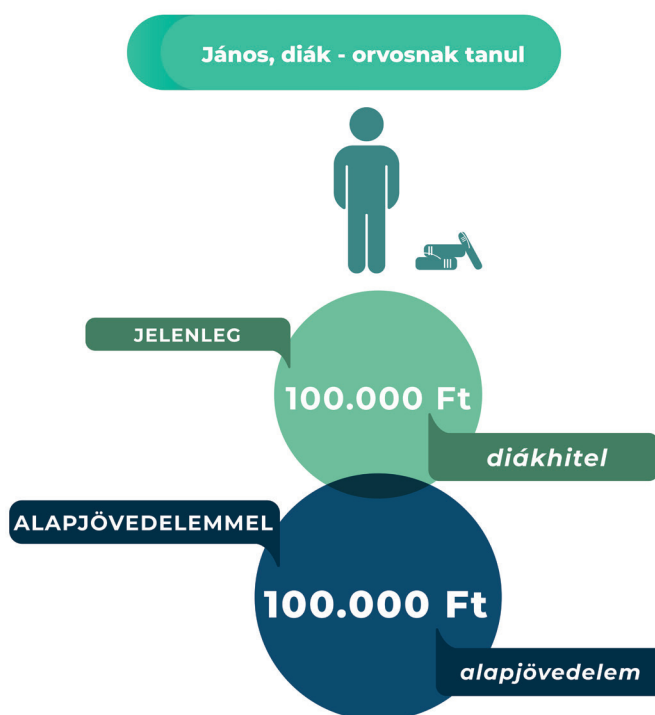
⁴⁹ Rigó Anita: Szinte példátlan az EU-ban, ami a fiatal magyar diplomásokkal történik, *g7.hu*, 2018. október 9., <https://g7.hu/kozelet/20181009/szinte-peldatlan-az-eu-ban-ami-a-fiatal-magyar-diplomasokkal-tortenik/>

Forrás: KSH, MMAA-számítás

A mi társadalmi vízióinkban az oktatás, ezen belül a felsőoktatás kapui mindenki előtt nyitva állnak, a tudás megszerzése és alkalmazása a közjó növelésének egyik formája. Azt gondoljuk, hogy eladósítás helyett, amely rabságba dönt, jövedelmi szabadságot kell adni a fiatalok számára⁵⁰, hogy tanulhassanak!

Javaslatunk éppen ezért 100 ezer forint alapjövedelmet ad minden 18 évesnél idősebb, a felsőoktatásban nappali, alap-, mester-, osztatlan, PhD-képzésben és felsőoktatási szakképzésben részt vevő fiatal számára, miközben a szociális hátrányok mérséklése miatt továbbra is fenntartanánk a szociális ösztöndíjak rendszerét.

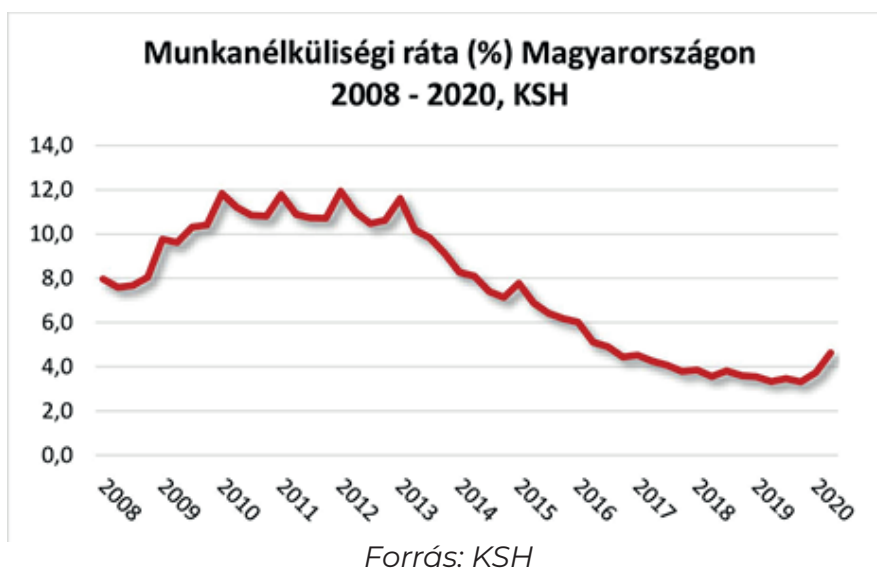
⁵⁰ Azok, akik nem munka mellett, de egyéb formában tanulnak nappali képzésben 18 éves koruk után, az egyéb inaktív kategóriában kapnak felnőtt-alapjövedelmet.

A felsőoktatásban nappali képzésben tanulók számára juttatott alapjövedelem összköltsége, azaz forrásigénye 244,3 milliárd forint.

Mindez azonban nem állítja meg a szegényebb családokból származó diákok kiszorulását a hazai felsőoktatásból, ha nem billentjük vissza a helyéről a Fidesz-KDNP által kibillentett ingát. A magyar felsőoktatásnak XXI. századinak, mindenki számára elérhetőnek, vagyis alapvetően ingyenesnek kell lennie, beleértve a tanuláshoz szükséges egyéb javak megfizethető hozzáférését (diákok lakhatása, tankönyvek, digitális eszközhasználat stb.). A tudáshoz való hozzáférés állampolgári jog kell, hogy legyen!

Álláskeresők és alapjövedelem

Az elmúlt évek kedvező nemzetközi gazdasági konjunkturális folyamatai a magyar gazdaság növekedési lehetőségeit is kedvezően befolyásolták. A termelés növekedése, párhuzamosan a képzett hazai munkaerő elvándorlásával, általában kedvező munkapiaci folyamatokat hoztak létre. A KSH által közölt munkanélküliségi ráta 4 százalék alá csökkent, és bár a közfoglalkoztatottak számbavétele és egyéb jogos kritikák nyomán állítjuk, hogy valójában ennél nagyobb a munkanélküliek aránya, ez a jelentős csökkenés tényét csak árnyalja.

A magyar munkanélküliellátó-rendszer ugyanakkor nagyon komoly hiányosságokkal küzd – legalábbis a mi nézőpontunkból. A magyar ellátás⁵¹ jár a legrövidebb ideig az Európai Unió tagállamaiban lévők közül, csupán 3 hónap álláskeresői járadékra lesz jogosult, aki elveszíti munkáját. A nagyon rövid járadékjogosultsági idő borzasztó nagy nyomás alá helyezi a munkáját frissen elvesztő dolgozót: rövid időn belül munkát KELL találnia. Ez a nyomás azt eredményezi, hogy sokan nem a képességeiknek, tudásuknak megfelelő munkát fogják megtalálni/elfogadni a munkapiacon, hanem „ami éppen szembejön”. Ez a statisztikát javítja, ugyanakkor a gazdasági hatékonyság, termelékenység szempontjából nézve nagyon káros, a gazdaság ugyanis akkor működik a legjobban, ha mindenki olyan munkát végez, amelyhez a legjobban ért, nem pedig olyat, amelyet kényszerből kellett elfogadnia. A munkanélküli-ellátás nemcsak rövid ideje, hanem alacsony ellátási összege miatt is problémás hazánkban.

⁵¹ Munkanélküli segély, álláskeresői járadék 2020 - minden tudnivaló, bank360.hu, 2020. április 23., <https://bank360.hu/munkanelkuli-segely-allaskeresesi-jaradek>

A jelen szabályok szerint a járadék összege a befizetett járulékalap (bruttó kereset) korábbi összegének 60 százaléka, de maximum a minimálbér (2020-ban 161 ezer forint) összege. A bruttó álláskeresői járadékból még levonnak 15 százalék szja-t és 10 százalék nyugdíjjárulékot.

A 3 hónap jogosultsági idő letelte után a munkanélküli foglalkoztatást helyettesítő támogatásra jogosult (egy fő családonként, amennyiben továbbra is aktívan munkát keres⁵²), amelynek összege 22 800 forint havonta (az öregségi nyugdíjminimum 80 százaléka). Hogy a hazai munkanélküli-ellátási kiadások mennyire alacsonyok (3 hónap, kis összegű járadék), azt jól mutatja az Egy százalékpontnyi munkanélküliségre jutó ellátási kiadás a GDP százalékában

Forrás: Eurostat, MMAA-számítás

Véleményünk szerint elengedhetetlen a hazai munkanélküli-ellátás komoly átalakítása. Az általunk megfelelőnek tartott ellátórendszer 9 hónapra kiterjedő jogosultságot ad, és az utolsó hat havi bruttó munkabér 80 százalékát biztosítja az álláskereső számára, a jelenleginél sokkal magasabb felső plafonnal (a minimálbér kétszerese) vagy felső plafon nélkül. A munkanélküli-ellátás átalakítása és a programunkban korábban ismertetett minimálbér-emelés miatt az állását elvesztő foglalkoztatottak számára nem kell alapjövedelmet biztosítanunk, hiszen a megváltoztatott támogatási rendszer garantálja a 100 ezer forintnál magasabb járadékösszeget. A Foglalkoztatási Alapnál jelentkező, a megemelkedett álláskeresői járulékszint és -folyósítási idő miatti, megnövekedett forrásigényt a megemelkedett biztosítási alapú ellátási összegek általános, 230 milliárd forintos kerete tartalmazza (lásd: *Alapjövedelem forrásoldala* fejezet).

⁵² Pénzbeli szociális ellátások - aktív korúak ellátása - FOGLALKOZTATÁST HELYETTESÍTŐ TÁMOGATÁS, info.kezenfogva.hu, 2020. július 17., <http://info.kezenfogva.hu/szolgaltatasok/23597>

A munkakeresők társadalmi csoportja azonban nem egyenlő az álláskeresői járadékra jogosultak csoportjával. Ide tartoznak még a foglalkoztatást helyettesítő támogatásban⁵³ részesülő álláskeresők és az ellátásban nem részesülő álláskeresők is. Az utóbbi két kategória esetében a 100 ezer forintos alapjövedelemi szint biztosítása 90 milliárd forint, illetve 229,2 milliárd forint bruttó forrásigénnyel bír.

Regisztrált álláskeresők összetétele (2020. július):	Fő
álláskeresői ellátásra jogosult	100 269
szociális támogatásban részesülő álláskereső	74 504
ellátás nélküli álláskereső	190 982
Összesen:	365 755

Forrás: NFSZ

Mivel a 2021-es költségvetés elkülönít 108,5 milliárd forintot passzív foglalkoztatáspolitikai kiadásokra és 22 milliárd forintot a foglalkoztatást helyettesítő támogatásra, a nettó forrás-igény ennél jóval kevesebb, csupán 188,4 milliárd forint (lásd: *Táblázatok, Álláskeresők nettó alapjövedelem-forrásigénye tábla*).

⁵³ Pénzbeli szociális ellátások - aktív korúak ellátása - FOGLALKOZTATÁST HELYETTESÍTŐ TÁMOGATÁS, info.kezenfogva.hu, 2020. július 17., <http://info.kezenfogva.hu/szolgalattasok/23597>

Alapjövedelem és „egyéb inaktívak”

Az „egyéb inaktívak” csoportba tartozó 248 ezer fő számos, egymástól nagyon különböző helyzetű csoportból áll össze. Itt vannak a családjuk, rokonaik által eltartottak, akik autonóm módon hozták meg azt a döntést, hogy tevékenységeiket, munkájukat a háztartásra koncentrálják. De ide tartoznak azok is, akiket ugyanúgy családjuk, rokonaik tartanak el, de korántsem önkéntes döntésük eredményeképpen kerültek ilyen helyzetbe, hanem mert belefáradtak a kilátástalan munkakeresésbe, és bár szeretnének dolgozni, feladták a munkakeresést. Itt vannak a mélyszegénységben élők, olyanok, akik gyűjtögetésből, kukázásból, kéregetésből, alkalmi munkákból élnek, és itt vannak azok is, akik kivonultak a társadalomból, és semmilyen módon nem vesznek részt szervezett gazdasági tevékenységben.

Az ő számukra alapjövedelem-programunk a háztartásban végzett munka társadalmi elismerését kínálja, illetve sokuk számára a biztos megélhetést, a napi szűkölködés végét. Ennél a csoportnál a 100 ezer forintos felnőtt-alapjövedelem forrásigénye 298,4 milliárd forint.

Várandós nők és alapjövedelem

Alapjövedelem-programunk egyik fontos pontja, hogy a gyermekek számára járó 50 ezer forintos alapjövedelem már a megszületése előtt megilleti a gyermeket, azaz az őt váró kismamát. A gyermekvállalásra anyagi értelemben is fel kell készülni, ezért programunk szerint a várandós kismamák számára a terhesség hat megkezdett hónapjára (amely a 12. héttől a születésig tart) folyósítani kell a gyermek-alapjövedelmet. Az igénylés a szülészorvos igazolásával történik, az alapjövedelem a várandós kismama munkavállalási ideje vagy táppénzen töltött ideje alatt is jár.

Annak bruttó és egyben nettó forrásigénye, hogy a várandós kismamák már jóval a gyermek megszületése előtt megkapják a gyermek-alapjövedelmet, 27 milliárd forint.

Alapjövedelemforrásigény-korrekció

Alapjövedelem-programunk egyik fontos keretszabálya, hogy mindenki csak egyféle jogcímen kaphasson alapjövedelmet. Az alapjövedelmet kapó társadalmi csoportok között azonban van átfedés, hiszen lehet valaki például

- egyszerre egyetemi hallgató és teljes vagy részmunkaidős munkavállaló,
- nyugdíjas és teljes vagy részmunkaidős munkavállaló,
- gyes-en lévő és közben munkavállaló.

A kategóriák közti átfedések elérhetik a 150 ezer fős létszámot, ez pedig jelentős korrekciót jelent az alapjövedelem-program forrásigényében. Ezért az alapjövedelem-forrásigényt 90 milliárd forinttal csökkenthetők tartjuk.

Az alapjövedelem-program finanszírozása

„Az alapjövedelemnek már most megvan a fedezete. Egyszerűen csak meg kell szüntetni a pazarló beruházásokat, be kell fizetni az oligarchaadót és vissza kell szorítani a korrupciót.”

Szabó Tímea, a Párbeszéd országgyűlési frakcióvezetője, a Párbeszéd társelnöke

A fentiekben részletesen bemutatjuk az egyes társadalmi csoportok helyzetét, valamint azt, hogy mit gondolunk arról, milyen alapjövedelmet kellene a csoport tagjainak kapniuk, miként kellene azt megkapniuk, és a csoport bevonása alapjövedelem-programunkba milyen nettó forrásigénnyel járna.

A teljes alapjövedelem-program nettó forrásigénye – a 20 milliárd forintos alapjövedelem-tartalékkal együtt – 3389,7 milliárd forint összesen. A továbbiakban megmutatjuk, hogy hol találjuk meg ezt a forrást.

A következő részek bemutatják, miként lehet az alapjövedelem-programra az államháztartási hiány növelése nélkül forrást biztosítani az adottnak vett, jelenlegi adórendszer keretei között. Továbbá bemutatjuk azt is, hogy az adórendszer átalakításával miként teremthetők meg további források, amelyek biztosíthatják az egészségügyben, az oktatásban, a gondoskodás-gazdaságban, a közszolgáltatások terén és a máshol szükséges fejlesztések fedezetét.

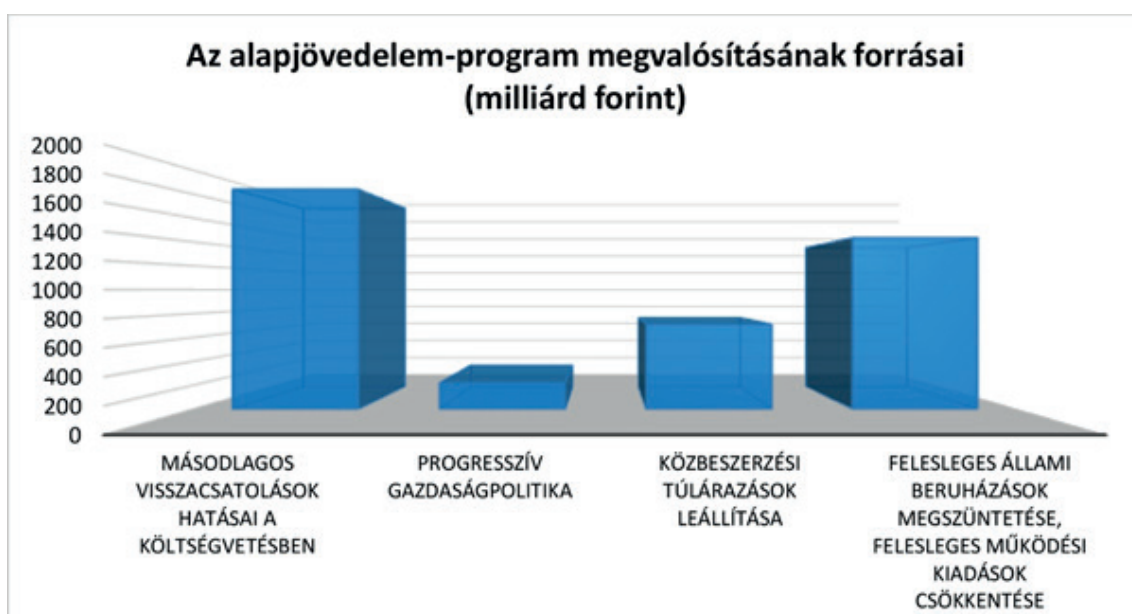
Az alapjövedelem finanszírozásának négy pillére

Az általunk bemutatott alapjövedelem-csomag nettó forrásigénye nem kis összeg, 3389,7 milliárd forint. Van-e a költségvetésben⁵⁴ ennek fedezete? A válaszuk egyértelmű: igen, van rá fedezet.

⁵⁴ Költségvetést írunk, ám valójában az államháztartásról beszélünk. Bár technikai értelemben nem ugyanarról van szó, az ilyen névhasználat mellett szól, hogy az egyes államháztartási alrendszerek: Nyugdíjbiztosítási Alap, Egészségbiztosítás Alap stb. a központi költségvetésről szóló törvény egy-egy fejezeteként jelennek meg.

Még hozzá olyan fedezet, amely megtalálható a jelen költségvetés szerkezetén belül, azaz „előteremtéséhez” nem szükséges a költségvetési hiány növelése, sőt, az adók emelése sem. Közgazdászként meggyőződésünk, hogy a költségvetési fegyelem nem cél, hanem csupán eszköz, és válságos időkben egyáltalán nem baj, ha a hiány növekszik, és egy állam adósságnövekedés árán keresletet élénkít. De ebben az esetben nem válságos időkre szóló, rendkívüli intézkedéscsomagot állítottunk össze, hanem egy olyan alapjövedelem-programot, amely állandó és stabil része akar lenni mindennapjainknak. Az alapjövedelem-programunkhoz szükséges nettó forrást a következő nagy területek adják:

- felesleges felhalmozási kiadások (állami beruházások) és működési kiadások csökkentése,
- közbeszerzési túlárak leállítása,
- progresszív gazdaságpolitika,
- másodlagos visszacsatolások hatásai: a jövedelemkiáramlás adóbevétel-növelő hatása.

Az alapjövedelem-program és a hozzá kapcsolódó minimálbér-emelés ugyanakkor költségekkel is jár. Ezek a költségek a következők:

- minimálbér-emelés költsége a költségvetésben,
- a béremelés és a dolgozói alapjövedelem miatt megnövekedett biztosítási típusú ellátási összegek forrásigénye (csed, gyed, táppénz, álláskeresői járadék stb.),
- az alapjövedelem bevezetésének átmeneti költségei (lásd: *Makrogazdasági hatások* fejezet).

Lássuk a számokat! Illetve mielőtt a számokat látnánk, annyit hadd jegyezzünk meg, hogy a korábbi alapjövedelem-programok (2015, 2018) esetében sokkal nehezebb dolga volt a programok készítőinek, amikor a költségvetést átnézve forrásokat kerestek az alapjövedelem számára, mint nekünk. Ez az állítás meglepő lehet, hiszen a program nettó forrásigénye a teljes állami költségvetés 14,5 százalékára rúg, ami a GDP 6,65 százaléka⁵⁵. Mi változott a korábbi évekhez képest? Alapvetően két dolog: az egyik az, hogy mostanában (a 2021-es évet is ideértve) sokkal több EU-s forrás áramlik az országba, mint a 2010-es évek közepén.

⁵⁵ A 2021-es teljes állami költségvetés kiadási főösszegéhez arányítva, amely 23373,6 milliárd forint, illetve a 2021-es tervezett nominális GDP-hez, amely 50904 milliárd forint (lásd 2021-es költségvetési törvény).

A magasabb uniós forrásbeáramlás miatt több az állami beruházási kiadás (közbeszerzés), és így a közbeszerzési korrupció, a felülárazások összvolumene is sokkal nagyobb. A másik lényeges változás, hogy míg a korábbi programok készítői igyekeztek az alapjövedelem bevezetését összekötni a progresszív jövedelemadó-rendszer visszaállításával, addig mi ebben az anyagban a jelenleg érvényes adó- és járulékfizetési kötelezettségekkel és mértékkel számolunk.

Miért így járunk el? Egyrészt szeretnénk megmutatni, hogy még az Orbán-kormány adórendszere sem lehet gátja az alapjövedelem bevezetésének, másrészt külön szeretnénk foglalkozni azzal, hogy az adórendszer progresszív átalakítása milyen változásokat hozna (lásd: Progresszív gazdaságpolitika alfejezet, És az adókkal mi lesz? rész). Előre bocsátva az ott kifejtetteket: az adórendszer progresszív átalakítása az alapjövedelem forrásigényének biztosítását nem, hogy nem veszélyeztetné, de jelentős (1700 milliárd körüli) további forrást teremtené egyéb közpolitikai célok megvalósításához (oktatás, egészségügy, szociális ellátások stb.).

Lássuk a számokat!

Az alapjövedelem-programunkhoz szükséges nettó forrást a következő nagy területek adják:

	Milliárd forint
• Felesleges felhalmozási kiadások (állami beruházások) és működési kiadások csökkentése	1317,655
• Közbeszerzési túlárakozások leállítása	710,45
• Progresszív gazdaságpolitika	221,25
• Másodlagos visszacsatolások hatásai: a jövedelemkiáramlás (minimálbér-emelés és alapjövedelem) adóbevétel-növelő hatása	1838,296
Összesen	4087,651

Az alapjövedelem-program és a hozzá kapcsolódó minimálbér-emelés járulékos költségei:

	Milliárd forint
• Minimálbér-emelés költsége a költségvetésben	113
• A béremelés és a dolgozói alapjövedelem miatt megnövekedett biztosítási típusú ellátási összegek forrásigénye (csed, gyed, táppénz, álláskeresői járadék stb.)	230
• Az alapjövedelem bevezetésének átmeneti költségei (lásd: <i>Makrogazdasági hatások</i> fejezet)	modelltől függően 2021-ben 190,63 és 2022-ben 0 vagy 2021-ben 291,57 és 2022-ben 79,94

Nézzük meg az egyes tételeket külön-külön röviden!

Felesleges beruházások és működési kiadások csökkentése

Ma a magyar állam, pontosabban a Fidesz-KDNP-kormány rengeteg olyan állami beruházásra költ, és számos olyan működési kiadást eszközöl, amelyre szerintünk nincsen szükség. A felesleges állami beruházásokról és egyéb kiadásokról általában elmondható, hogy ezek vagy presztízsszempontokat, vagy egy szűk politikai-gazdasági réteg érdekeit képviselik, még akkor is, ha a közérdek köntösében tetszelegnek. Ezek leállításával összesen 1317,655 milliárd forint forráshoz jutunk.

Számos példát hozhatunk felesleges beruházási kiadásokra: nincs szükségünk atomerőmű-bővítésre, Budapest–Belgrád-vasútépítésre, nem akarunk beruházásokat a Városligetben, sem kormányépületeket a budai Várban, sem újabb sportcsarnokokat. Az általunk részben vagy egészben feleslegesnek titulált állami beruházási kiadások listája részletesen megtalálható a *Táblázatok* fejezetben (*Felesleges beruházások leállítása* tábla).

Általunk feleslegesnek tartott működési kiadásból is rengeteg van: szerintünk nincs szükség propagandaminisztériumra, nem kell ennyit költeni vadászati kiállításra, az autó-motorsport támogatására (Forma-1). Kevesebb támogatást érdemel a közmédia, az MMA, az MLSZ, és megszüntetnénk a látványcsapatsportok tao-támogatását is. Az általunk részben vagy egészben feleslegesnek titulált állami működési kiadások listája részletesen megtalálható a *Táblázatok* fejezetben (*Felesleges működési kiadások leállítása* tábla). A leállított állami beruházások 983,975 milliárd forintnyi forrást, a leállított felesleges működési kiadások 333,68 milliárd forintnyi szabad forrást jelentenek, így összesen 1317,655 milliárdnyi forráshoz jutunk.

Forrás: MMAA-gyűjtés az adott évi költségvetési törvényekből

Közbeszerzési túlárazások leállítása

A mai magyar állam (felhalmozó állam⁵⁶ – Scheiring Gábor) egyik jellemzője, hogy nem a közös vagyon gyarapítása a legfőbb célja, hanem a magánfelhalmozás elősegítése.

⁵⁶ Pogátsa Zoltán: *Egy demokrácia halála*, ujegyenloseg.hu, 2020. március 8., <https://ujegyenloseg.hu/egy-demokracia-halala/>

A magánfelhalmozás elősegítése vagy másképpen a nemzeti tőkéosztály létrehozása (feltőkésítése) részben legális módon történik, ám e politikának része az is, hogy az állam tudatosan hagyja, hogy az általa kiválasztott réteg (sokszor konkrét személyek) nem etikus és/vagy nem legális módon is gyarapítsák vagyonukat. A módszer nem új, a 18. századi angol állam is támogatta a tőkések tisztességtelen-törvénytelen vagyonosodását, hogy felgyorsítsa a tőkeakkumulációt.

Korrupciós Érzékelési Index, Magyarország helyzete az Európai Unióban, Transparency International, 2019

HELYEZÉS	ORSZÁG	PONT	HELYEZÉS	ORSZÁG	PONT
1.	Dánia	87	15.	Szlovénia	60
2.	Finnország	86	15.	Litvánia	60
3.	Svédország	85	17.	Ciprus	58
4.	Hollandia	82	17.	Lengyelország	58
5.	Luxemburg	80	19.	Csehország	56
5.	Németország	80	19.	Lettország	56
7.	Egyesült Királyság	77	21.	Málta	54
7.	Ausztria	77	22.	Olaszország	53
9.	Belgium	75	23.	Szlovákia	50
10.	Észtország	74	24.	Görögország	48
10.	Írország	74	25.	Horvátország	47
12.	Franciaország	69	26.	Magyarország	44
13.	Portugália	62	26.	Románia	44
13.	Spanyolország	62	28.	Bulgária	43

Forrás: Transparency International Magyarország

A mai magyarországi módszer erre leginkább a közbeszerzési „lopás”, vagyis a közbeszerzési felülárzás. A Transparency International (TI)⁵⁷ szerint a közbeszerzések 90 százaléka túlárzott, a túlárzottság mértéke 25 százalék. Ugyanők a 2008–2018 közötti időszakra az állami közbeszerzések méretét átlagosan a magyar GDP 6,5 százalékára becsülik. A százalékos arány a kormányzat közlése szerint 2019-re elérte a GDP-arányos 7,5 százalékot. A nagyon magas közbeszerzési arány és annak igen magas túlárzottsági szintje miatt 710,45 milliárd forint forrással számolhatunk a közbeszerzési felülárzások megállítása nyomán (lásd: *Táblázatok* fejezet, *Közbeszerzési túlárzások megfékezése* tábla).

Progresszív gazdaságpolitika

A jelenlegi kormányzati gazdaságpolitikát sokféleképpen lehet jellemezni, de azt biztosan nem mondhatjuk rá, hogy a hosszú távú kiszámíthatóság jellemzi. Ez nem meglepő, hiszen nehéz állandó és ezért kiszámítható szabályozási környezetet teremteni akkor, amikor a politikai kormányzás vargabetűi és kanyarjai egyik napról a másikra felülírhatják az éppen érvényben lévő szabályokat az élet bármelyik területén.

A kiszámíthatatlanság, a bizonytalanság, a hatalmat éppen gyakorlók kénye-kedve szerinti kormányzás nem kedvez a piacoknak, nem kedvez a gazdasági tevékenységeknek.

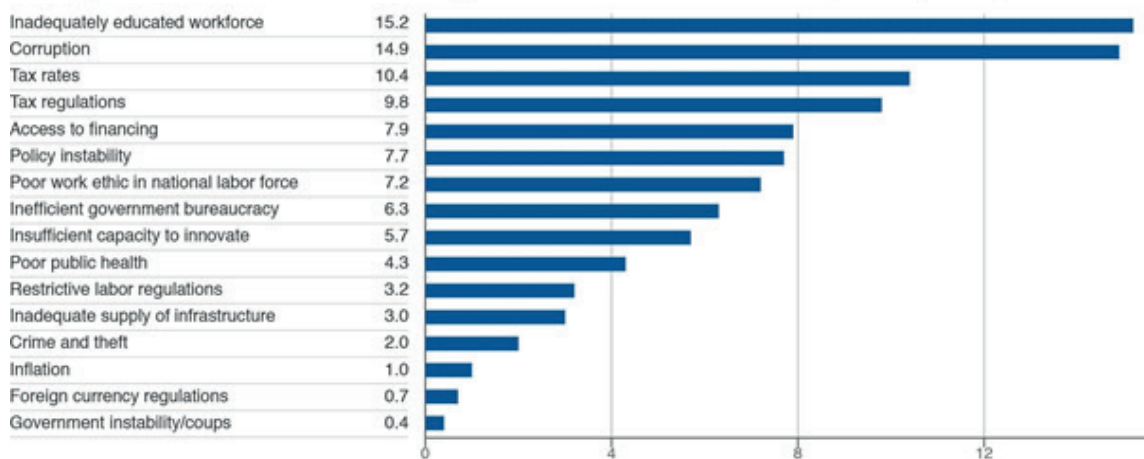
⁵⁷ Korrupció, gazdasági teljesítmény és jogállamiság Magyarországon – A Korrupció Érzékelési Index eredményei 2019-ben, A Transparency International Magyarország Alapítvány jelentése, 2020. január, <https://transparency.hu/wp-content/uploads/2020/01/Korrupci%C3%B3-gazdas%C3%A1gi-teljes%C3%ADtm%C3%A9ny-%C3%A9s-jog%C3%A1llamis%C3%A1g-Magyarorsz%C3%A1gon-CPI-2019.pdf>

A World Economic Forum (WEF, Világgazdasági Fórum) által összeállított, a gazdasági tevékenységet leginkább akadályozó problémák Magyarországra vonatkozó részében hatodik legsúlyosabb akadályként jelenik meg a szabályozási instabilitás.

Az üzleti tevékenységeket leginkább akadályozó tényezők

Most problematic factors for doing business

Source: World Economic Forum, Executive Opinion Survey 2017

Forrás: WEF

Egy jobb kormányzás hozadéka nemcsak a mindennapi működésben mutatkozik meg, de konkrét forintokban, milliárdokban mérhető. Becslésünk szerint egy, a hosszú távú kiszámíthatóságot szem előtt tartó, valódi társadalmi párbeszédet folytató és a gazdasági viszonyok alakítását a társadalmi érdek (érdekegyeztetés!) mentén megvalósító politika (gazdaságpolitika) forintosítható eredménye a kisebb államadósság, illetve annak olcsóbb finanszírozása. Végül, de nem utolsó sorban mindazok a járulékos pozitívumok, amelyek az alapjövedelem-program megvalósítása miatt, szintén kifejezhetőek pénzben (megtakarítások képződnek bizonyos területeken), mint például a népesség jobb egészségi állapota, jobb munkahelyi és iskolai teljesítménye, a csökkenő bűnözés vagy az egészségben eltöltött évek számának növekedése. Számításaink szerint az új gazdaságpolitika 221,25 milliárd forint plusz forrást jelent (lásd: *Táblázatok* fejezet, Progresszív gazdaságpolitika teremtette forrás tábla).

És az adókkal mi lesz?

Amikor progresszív gazdaságpolitikáról beszélünk, akkor megkerülhetetlen az adórendszer kérdése. Jó-e az aktuális adórendszer, megfelelő-e az adónemek megoszlása, igazságosak-e a mértékek?

Mi azt gondoljuk, hogy a magyar adórendszer mélyen igazságtalan, és jelen formájában messze van annak az elvnek a megvalósításától, amely szerint mindenki teherviselő képességének arányában járuljon hozzá közös költségeinkhez. A mai magyar adórendszer a magas jövedelműeknek, nagy vagyonnal rendelkezőknek segít, az alacsony jövedelműektől elvesz. Szükségesnek és fontosnak tartjuk az adórendszer reformját.

Alapjövedelem-programunkat mégis a jelen adórendszer keretei közé helyezve mutatjuk be e tanulmányban, hogy jól látható legyen: még a Fidesz-KDNP torz adórendszere is lehetővé teszi annak bevezetését; hogy adóátrendezés vagy adóemelés nélkül is finanszírozható az alapjövedelem. Az általunk is szükségesnek tartott adóreform nem csökkentené az alapjövedelem korábban megmutatott forrásait. A progresszív szja bevezetése számításaink szerint nem változtatná meg a teljes szja-adóbevételi tömeget, csupán annak befizetői eloszlását módosítaná. Az alacsony keresetűek nettó munkabére akár 25–35 ezer forinttal is növelhető lenne, elérhető lenne a 200 ezer forintos nettó minimálbér a magas keresetűek (700 ezer bruttó felett) adójának növelése árán. Az áfa-, a jövedékiadó-bevétel stb. nem csökkenne. Számításaink szerint míg a progresszív jövedelemadó visszavezetése 0 forintos költségvetési hatással bírna, addig egyéb adók emelése (például vállalati nyereségadó), illetve új adók kivetése (például karbonadó) extra bevételeket jelentene. Az elérhető adóbevételi többlet akár az 1684 milliárd forintot is elérheti (lásd: *Táblázatok, Az adórendszer átalakítása* tábla), ám ennek konkrét mértéke az adópolitikai szándékok függvénye.

Alapjövedelem-programunk tehát mind a jelenlegi adórendszer keretei között, mind egy progresszív adóreform esetén megvalósítható. Az általunk is szükségesnek tartott változtatások (ökoadók, tőke adóterhelésének növelése stb.) nem szűkítik az alapjövedelem-program lehetőségeit, sőt széles mozgásteret adnak azoknak az intézkedéseknek, amelyek az egészségügy, az oktatás vagy a szociális ellátórendszer rendbetételét jelentik, létrehozzák a klímavédelmi intézkedések forrását, és lehetőséget adnak egyéb közszolgáltatások mennyiségének és minőségének növelésére is.

Visszacsatolási automatizmusok: az adóbevételek változása

A minimálbér és a garantált bérminimum növelése és a dolgozói alapjövedelem mint jövedelemkiáramlás közvetlen bevételt jelent a költségvetés számára. A bevételi többletet az érvényes személyi jövedelemadó, járulék és szociális hozzájárulási adó számítási szabályai szerint számoltuk ki. Az szja-bevételi többlet, a járulékbvételi többlet és a szociális hozzájárulási bevételi többlet összesen 1379,693 milliárd forint, amelynek megoszlását a *Táblázatok, Az adórendszerben keletkező források* tábla mutatja.

Azok, akiknek az alapjövedelem korábbi jövedelmi helyzetükhöz képest növeli a jövedelmét, továbbra is alacsony jövedelmű csoportoknak számítanak, és továbbra is ez határozza meg fogyasztási szerkezetüket. Ők többletjövedelmük nagyobb részét költik fogyasztásra, mint az átlag, ahol kevésbé, vagy mint a magas jövedelmű csoportok, ahol nem emelkedett érdemben az elkölthető jövedelem. A fogyasztási költség arányának növekedése a fogyasztási adóbevételek (áfa, jövedéki adó stb.) növekedését eredményezik. Az eltérő fogyasztás-megtakarítási szerkezet okozta hatást a legtöbb forgalmi típusú adónál 8 százalékos növekedési többlethatásként határoztuk meg. Így számításaink szerint az alapjövedelem-program megvalósulása a forgalmi típusú adókból származó költségvetési bevételek 458,5 milliárd forintos növekedésével jár.

Az adórendszerben keletkező visszacsatolási hatás okán tehát összesen 1838,193 milliárd forint forrást biztosít az alapjövedelem-program megvalósítása számára (lásd *Táblázatok, Az adórendszerben keletkező források* tábla).

Az alapjövedelem-program és a hozzá kapcsolódó minimálbér-emelés járulékos költségei

Az alapjövedelemprogram-javaslatunk megvalósítása és a hozzá kapcsolódó minimálbér- és garantáltbérminimum-emelés járna bizonyos költségekkel, amelyek finanszírozásához költségvetési forrásokra van szükség.

Az egyik ilyen költség a magasabb minimálbér és garantált bérminimum költségvetési szerveket érintő kiadási többlete, amelyet 113 milliárd forintra becsültünk. A másik költségelem a társadalombiztosítási alapok plusz forrásigénye. Ennek az az oka, hogy a minimálbér-emelés és a dolgozói alapjövedelem miatt növekszik a biztosítási alapú juttatások egyéni kifizetési nagysága, ezért sok esetben (csed, gyed, táppénz, munkanélküli-járadék) nincs szükség alapjövedelem kifizetésére, ám a társadalombiztosítási alapok forrásigénye magasabb lesz. Ide tartozik még azoknak az extra családtámogatásoknak az összege, amelyeket nem építettünk be az alapjövedelem-modellbe, de továbbra is jogosnak tartjuk kifizetésüket (egyszülős családok támogatása, sérült gyermeket gondozó családok támogatása, nagycsaládosok támogatása). Ez mindösszesen 230 milliárd forintos forrásigényt jelent. Végül ide tartozik az alapjövedelem bevezetésének azon költsége, amelyet a makrohatásokat leíró fejezetben részletesen bemutatunk, azaz az átmenetileg állásukat elvesztők ellátásának, az ennek okán csökkenő adóbevételeknek és felmerülő extra alapjövedelem-kiáramlásnak a költsége, amely költségek átmeneti költségek csupán, modelltől függően egy évig vagy két évig jelentkeznek. A foglalkoztatás egyéves helyreállását feltételező modellben ez 190,63 milliárd forintnyi forrást igényel, míg a kétéves helyreállást feltételező modell szerint az első évben 291,57, a második évben pedig 79,94 milliárd forintnyi költségvetési forrást (lásd: *Makrogazdasági hatások* fejezet).

Összesített források, forrásigény és a finanszírozási egyenleg

Az alapjövedelem-program összesített forrásait, a mínuszként számba veendő, a program bevezetésének költségeként jelentkező extra forrásigényeket, az alapjövedelem-program nettó forrásigényét és a finanszírozási egyenleget a következő táblázatok tartalmazzák.

A forrásokat és a felmerülő költségeket összegezve a következőt kapjuk, ha egyéves átmenetet (lásd: *Az alapjövedelem bevezetésének társadalmi és makrogazdasági hatásai* fejezet) feltételezünk:

Nettó alapjövedelem-kiadásokra fordítható források	2021	2022
Felesleges felhalmozási kiadások (állami beruházások) és működési kiadások csökkentése	1317,655	1317,655
Közbeszerzési túlárak leállítása	710,45	710,45
Progresszív gazdaságpolitika	221,25	221,25
Másodlagos visszacsatolások hatásai: a jövedelemkiáramlás (minimálbér-emelés és alapjövedelem) adóbevétel-növelő hatása	1838,193	1838,193
Nettó alapjövedelem-kiadásokra fordítható források összesen:	4087,548	4087,548
Minimálbér-emelés költsége a költségvetésben	-113	-113
A béremelés és a dolgozói alapjövedelem miatt megnövekedett biztosítási típusú ellátási összegek forrásigénye (csed, gyed, táppénz, álláskeresői járadék stb.) és kiegészítő családtámogatások (egyszülős család, sérült gyermek, nagycsalád)	-230	-230
Az alapjövedelem bevezetésének átmeneti költségei (lásd: <i>Makrogazdasági hatások</i> fejezet)	-190,63	0
Az alapjövedelem bevezetésének és a minimálbér-emelésének összes költsége:	-533,63	-343
Rendelkezésre álló nettó forrás összesen:	3553,918	3744,548
Szükséges nettó alapjövedelem-forrás összesen:	3389,7	3389,7
Finanszírozási egyenleg:	164,218	354,848

A forrásokat és a felmerülő költségeket összegezve a következőt kapjuk, ha kétéves átmenetet (lásd: *Az alapjövedelem bevezetésének társadalmi és makrogazdasági hatásai* fejezet) feltételezünk:

Nettó alapjövedelem-kiadásokra fordítható források	2021	2022	2023
Felesleges felhalmozási kiadások (állami beruházások) és működési kiadások csökkentése	1317,655	1317,655	1317,655
Közbeszerzési túlárak leállítása	710,45	710,45	710,45
Progresszív gazdaságpolitika	221,25	221,25	221,25
Másodlagos visszacsatolások hatásai: a jövedelemkiáramlás (minimálbér-emelés és alapjövedelem) adóbevétel-növelő hatása	1838,193	1838,193	1838,193
Nettó alapjövedelem-kiadásokra fordítható források összesen:	4087,548	4087,548	4087,548
Minimálbér-emelés költsége a költségvetésben	-113	-113	-113
A béremelés és a dolgozói alapjövedelem miatt megnövekedett biztosítási típusú ellátási összegek forrásigénye (csed, gyed, táppénz, álláskeresői járadék stb.)	-230	-230	-230
Az alapjövedelem bevezetésének átmeneti költségei (lásd: <i>Makrogazdasági hatások</i> fejezet)	-291,57	-79,94	0
Az alapjövedelem bevezetésének és a minimálbér-emelésének összes költsége:	-634,57	-422,94	-343
Rendelkezésre álló nettó forrás összesen:	3452,978	3664,608	3744,548
Szükséges nettó alapjövedelem-forrás összesen:	3389,7	3389,7	3389,7
Finanszírozási egyenleg:	63,278	274,908	354,848

Az összefoglaló táblázatok azt mutatják, hogy akár egyéves foglalkoztatás-szint-helyreállással számolunk az alapjövedelem-program bevezetése után, akár két évig tartóval, az alapjövedelem-program finanszírozási egyenlege mindkét esetben pozitív mind a 2021-es, mind a 2022-es és a 2023-as évben⁵⁸.

⁵⁸ Ceteris paribus – azaz: egyéb makrofolyamatok változatlanságát feltételezve.

A program nettó forrásigényét, 3389,7 milliárd forintot tehát nemcsak sikerült előállítani a 2021-es költségvetés felesleges kiadásainak leállításával, a közbeszerzési túlárakok megfékezésével, progresszív gazdaságpolitikával és a makrogazdasági (visszacsatolási) hatások okozta adóbevétel-emelkedés felhasználásával, de az összegyűjtött teljes forrásösszeg meg is haladja ezt, azaz az államháztartási hiány nem romlik, sőt: tovább csökkenhet. A fentiek okán kijelenthetjük: alapjövedelem-programunk finanszírozható, mégpedig fenntartható módon.

Ezenkívül ebben a fejezetben azt is megmutattuk, hogy miközben alapjövedelem-programunk fenntartható módon finanszírozható államháztartási átrendezéssel, az adórendszer progresszív átalakításával emelhető lenne az alacsony keresetűek nettó fizetése, elérhető lenne a 200 ezer forintos nettó minimálbér, és akár 1684 milliárd forint forrástöbblet teremthető, amely bőségesen fedezi a humán ellátórendszer (egészségügy, oktatás, szociális rendszer) szükséges fejlesztését, rendbetételét.

Az alapjövedelem bevezetésének társadalmi és makrogazdasági hatásai

„A feltétel nélküli alapjövedelem közelebb hozza azt a világot, mikor az alkotómunka, a szabadon választott, emberhez méltó munka elérhető, hiszen olyan háttérrel ad, amely arról szól, hogy nem vagyok kénytelen bármilyen munkát elvállalni csak azért, hogy megvegyem a tejet, a kenyeret a boltban, és ki tudjam fizetni a villanyszámlát.”

Büttl Ferenc, az MMAA elnöke

Az alapjövedelem bevezetése makroökonómia szempontból viszonylag egyszerűen leírható: a központi költségvetésben megszüntetünk rengeteg felesleges kiadást, a közbeszerzési korrupció megszüntetésével olcsóbban vásárol az állam stb., és az így keletkező forrást, több ezer milliárd forintot odaadjuk az embereknek. Nem stadionra költünk, hanem alapjövedelemre, nem konzultációra, hanem alapjövedelemre, nem a Magyar Turisztikai Ügynökségre, a Forma-1 támogatására, az Alapjogokért Központ, hanem alapjövedelemre. Innen elveszünk, oda átírányítunk. A fentiekből úgy tűnik, hogy a makrogazdasági kereslet nem fog változni, hiszen az állam nem fog sem többet, sem kevesebbet költeni. Ez igaz, hiszen modellünk elkészítése során kifejezetten ügyeltünk arra, hogy ne lépjük túl a 2021-re tervezett kereteket, ne növeljük a költségvetési hiányt, azaz fenntartható alapjövedelem-programot készítsünk.

Ugyanakkor az állami költekezés szerkezete megváltozásának is vannak makrogazdasági és társadalmi-szociális hatásai, amelyeket érdemes számba venni. Lássuk ezeket a hatásokat!

Társadalmi-szociális következmények

Az abszolút szegénység megszűnése

Az alapjövedelem, mivel a létminimum szintjéhez kötődik, automatikusan megszünteti az abszolút szegénységet, ugyanis nullára csökkenti a létminimum alatt élők számát. A relatív szegénység természetesen nem szűnik meg, sem objektív módon mérve (mindig lesznek jövedelmi tizedek különböző jövedelmi átlaggal), sem annak szubjektív érzetét tekintve. De az abszolút szegénység az alapjövedelemmel egy csapásra felszámolható.

Javuló egészségi állapot, kevesebb stressz, növekvő várható élettartam

Az alapjövedelemről szóló kutatások egybehangzóan állítják, hogy a megélhetési bizonytalanság megszűnése, azaz a „holnaptól való félelem” csökkenése, a megélhetés veszélyben forgása, kiszámíthatatlansága okozta stressz csökkenése az alapjövedelem pozitív következménye. Az alacsonyabb és az átlagos jövedelmi tizedekben az emelkedő elkölthető jövedelem jobb táplálkozást biztosít, amely az egészséges immunrendszer alapja. Így az alapjövedelem a javuló táplálkozáson keresztül pozitívan hat az egészségi állapotra és a várható élettartamra is.

Javuló közbiztonság

Az alapjövedelem biztos alapot ad, megszünteti a félelmet a nélkülözéstől és egyben azt az élethelyzetet, amikor a megélhetési kényszer miatt apróbb bűncselekmények elkövetésére kényszerül valaki. Természetesen senki sem állítja, hogy a bűncselekmények száma általánosan csökkenni fog, ha egy társadalom úgy dönt, bevezeti az alapjövedelmet. De azt igen, hogy a bolti lopások, a kisebb értékű ingóságok eltulajdonítása, mindazok a bűncselekmények, amelyek mozgatórugója konkrétan az éhség, többé-kevésbé eltűnnek, megszűnnek az alapjövedelem bevezetésével.

A függőségi helyzetek és a kiszolgáltatottság csökkenése

Az alapjövedelem megszünteti a közmunkások függését a polgármesterektől, felszámolja ezt a NER-re jellemző új hűbéri viszonyt. Az alapjövedelem megszünteti a továbbtanulni vágyók függőségét a diákhiteltől, az alapjövedelem nélkül csak tengődők kiszolgáltatottságát az uzsorásoknak, a rossz munkákat vagy a feketén foglalkoztatást elvállalni kénytelen munkavállalókat felszabadítja a megélhetési kényszer alól, egy rossz kapcsolatban élő nőt/férfit felszabadít a gazdasági függőség és a további együttélés kényszere alól.

A háztartási, nevelési, gondoskodási munka anyagi elismerése

Az alapjövedelem részben orvosolja azt a nagy adósságot, amellyel tartozunk azoknak a nőknek és férfiaknak (elsősorban nőknek⁵⁹), akik magukra vállalják a háztartás és a gyermeknevelés vagy egy beteg és/vagy idős hozzátartozó gondozásának a terhét. A jelen társadalmi-gazdasági rendszer, a kapitalizmus egyik jellemzője, hogy az embereket (elsősorban a nőket) saját otthonaikban zsákmányolja ki. A meg nem fizetett háztartáson belüli munka (reproduktív munka) – beleértve a gondoskodással, gondozással (kisgyermek/idős hozzátartozó/beteg hozzátartozó) töltött órákat – olyan gazdasági tevékenység, olyan értékteremtő munka, amely nem elég, hogy nincs megfizetve, de sokszor még elismerésben sem részesül – a nőnap virágcsokron túl. Ideje ezen változtatni! Ideje kimondani, hogy a háztartásban végzett munka, a gyermeknevelés, az idősgondozás is munka, olyan munka, amelynek igen komoly szerepe van a társadalmi reprodukció, a gazdasági-társadalmi alakulat fenntartásában, működtetésében. Az alapjövedelem megteremti részben ennek a munkának a társadalmi-anyagi elismerését. Sok esetben, persze, ennél nagyobb elismerésre, támogatásra van szükség, ezért programunk kinyilvánított célja az egyedülálló szülők, a sokgyermekes családok, a beteg/sérült gyermeket, hozzátartozót, idős rokont ápoló családok támogatása célzott programokkal, amelyek függetlenek az alapjövedelemtől, és a speciális élethelyzetekre fókuszálnak.

Nagyobb szabadság és jobb érdekérvényesítő képesség a munkapiacra

Az alapjövedelem olyan biztonsági hálót teremt, amely mindig és mindenki számára adott, jelen van, valóságos. Éppen ezért az alapjövedelem nagyobb munkavállalói szabadságot is ad, és nemcsak abban az értelemben, hogy ha van alapjövedelem, akkor nem kell senkinek megalázó, méltatlan, rossz munkát elvállalnia, hogy el tudja tartani magát és a családját, de abban az értelemben is, hogy a munkavállalók a kifizetett 100 százalékos „biztonsági háló” védelmében szabadabban léphetnek fel érdekeik képviselőjeként. Az alapjövedelem segít szakszervezetet szervezni, segít érdekképviselőt folytatni, segít a magasabb bérekért, a jobb munkakörülményekért, a biztonságos, zaklatásmentes és családbarát munkahelyekért vívott harcban. Ha van alapjövedelem, akkor senkinek sem kell félnie, hogy ha a munkahelyén kiáll magáért és a kollégáiért, akkor miből fogja eltartani magát és a családját, ha emiatt egy időre az utcára kerül. A válasz: az alapjövedelemből.

Ösztönzés tanulásra, vállalkozásra, önkéntes munkára

Az alapjövedelem lehetőséget ad mindenki számára. Lehetőséget ad a tanulni vágyók számára, hogy eladósodás nélkül megszerezzék alapképzéses és mesterképzéses diplomájukat, vagy felsőfokú szakképzésben tanulhassanak. Nem kell pályakezdőként súlyos adósság terhét cipelniük magukkal. Az alapjövedelem elősegíti az önálló vállalkozás indítását.

⁵⁹ NÖÜGYEK 2018 – Társadalmi problémák és megoldási stratégiák, Friedrich-Ebert-Stiftung Budapest, 2018, <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/budapest/14461.pdf>

Senkinek nem kell attól félnie, hogy mi lesz, ha nem sikerül, mi lesz, ha nem jön be – ha nem lesz elég vevő a cukrászdában, ha nem lesz elég jelentkező a rajzstúdióba, ha nem lesz elég ügyfele a kisvállalkozásnak –, mi lesz, ha elbukom a befektetett tőkét, miből fogok megélni, ha nem jön a siker, vagy ha nem jön gyorsan a siker. Az alapjövedelem támogatja a kockázatvállalást, mert biztonságot nyújt, ha nem kopogtat azonnal a siker az ajtón. Az alapjövedelem azokat is segíti, akik önkéntes munkát szeretnének végezni. Hosszú távon elengedhetetlennek tartjuk a munka fogalmának újragondolását és a jövedelemszerző munka kategóriájának radikális újratervezését, de rövid távon az alapjövedelem lehet a „fizetsége” annak, aki kutyákat ment, annak, aki önkéntes házi ápolónak áll, annak, aki szemetet szed a folyóparton, annak, aki beteg gyerekeket próbál felvidítani... önkéntesként.

Csökken a nők jövedelmi hátránya

Az alapjövedelem elsősorban a piaci jövedelemmel nem rendelkezők, illetve az alacsony piaci jövedelemmel rendelkezők jövedelmét növeli meg jelentősen. Tény, hogy Magyarországon (is) a női munkavállalók kevesebbet keresnek, mint a férfiak. Bár a bérkülönbség az elmúlt években csökkent – különösen a magánszektorban –, továbbra is jelen van⁶⁰. 2018-ban a magánszektorban átlagosan 11,5 százalékkal, az állami szektorban átlagosan 14,1 százalékkal kerestek kevesebbet a nők, mint a férfiak. Az alapjövedelem azáltal, hogy az alacsonyabb kereseteknél magasabb jövedelemnövelő hatást fejt ki, csökkenti a nemek közti jövedelmi különbséget, és segíti az „egyenlő munkáért egyenlő bért” elvének megvalósulását.

Lehetőség az újrakezdésre egy rossz kapcsolat után

„A lakhatási válság és a magas albérletárak egyik következménye, hogy párok a kapcsolat megromlása után is arra kényszerülnek, hogy együtt maradjanak, mert az egyik vagy mindkét fél nem tudna a másik nélkül fenntartani egy albérletet. Ez az anyagi függés rendszerint a nőket érinti, akiknek alapvetően alacsonyabb a keresetük vagy gyerekvállalás miatt épp nincs munkájuk. A probléma kezeléséhez jóval több kellene, mint a lakáspiac megregulázása és a bérleti díjak lecsökkentése, általánosan kellene javítani a nők munkaerőpiaci lehetőségeit” – írja a témával foglalkozó cikk⁶¹. Az alapjövedelem megszünteti a jövedelmi függést (vagy legalábbis jelentősen mérsékli azt), így a ma még függésben lévő fél – akár nő, akár férfi az illető – nem lesz rákényszerülve arra, hogy benne maradjon egy rossz, sőt akár bántalmazó kapcsolatban azért, mert nincs anyagi fedezete az újrakezdésnek.

⁶⁰ Gender pay gap in unadjusted form by type of ownership of the economic activity - NACE Rev. 2 activity (B-S except O), structure of earnings survey methodology, Eurostat, 2020. február, https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/hui/show.do?dataset=earn_gr_gpgr2ct&lang=en

⁶¹ Földi Kitti: „Évekig csak azért voltam együtt vele, mert nem tudtam volna egyedül egy albérletet fenntartani”, 444.hu, 2020. szeptember 17., <https://444.hu/2020/09/17/evekig-csak-azert-voltam-egyutt-vele-mert-nem-tudtam-volna-egyedul-egy-alberletet-fenntartani>

Makrogazdasági hatások

Államháztartási hiány hatása, államadósság hatása

Mivel alapjövedelem-programunkat a jelen adórendszer keretei között dolgoztuk ki, úgy, hogy forrásigényét az államháztartáson belüli kiadásátcsoporthozítással oldottuk meg, a programnak sem államháztartási hiányt növelő hatása, sem államadósságot növelő hatása nincs.

Foglalkoztatás változása

Bizonyos állami kiadások megszüntetése konkrét ágazatokat, piacokat érint, aminek következményeként ezeken a piacokon, területeken működő vállalatok kevesebb jövedelmet fognak realizálni. Csökken a stadionmegrendelések, a szálló- és kastélyfelújítások száma, kevesebb autópálya vagy atomerőmű épül, nem lesz annyi állami reklámköltés stb. Tökéletesen rugalmas piacokat feltételezve ennek következménye az ezekben az ágazatokban dolgozók bérének csökkenése lenne (béralkalmazkodás), de mivel a valóságban a piacok nem tökéletesek (keynesi modell), az eredmény az lesz, hogy az ezeken a területeken dolgozók egy része elveszíti munkáját. Csökkenni fog a stadionépítő munkások száma, a köztévé propagandistáinak a száma, sőt: a propagandaminiszterek száma is. Ez makroszinten a foglalkoztatottság csökkenését, a munkanélküliség növekedését jelenti. Becslésünk szerint nagyjából 50 ezer munkás és 25 ezer jól tartott „léhűtő” fogja elveszíteni az állását.

A másik oldalon a kiadások csökkentése nyomán felszabaduló forrás alapjövedelemként az emberekhez kerül, akik azt elköltik. Elköltik, még hozzá nagyobb arányban⁶², mint azt korábban a stadionépítő munkások és a jól fizetett NER-szolgahad tették. Más struktúrában költik el, mint ahogy az állam korábban elköltötte: nem Budapest–Belgrád-vasútvonalat vesznek, hanem tejet, kenyeret, szalámit, cipőt, ruhát, kabátot. A többletköltés bizonyos területeken, bizonyos piacokon csapódik le, ahol a többletkeresletre reagálva a termelés is növekedni fog, a növekvő termelésnek pedig növekvő munkaerő-szükséglete lesz. A növekvő munkaerő-szükséglet új munkahelyeket teremt a kiskereskedelembe, az élelmiszeriparban, a könyvgyártásban, a mezőgazdaságban, a szolgáltató szektorban stb.).

Mivel az összkereslet nem változik és – az alapjövedelem elköltésének majd' százszázalékos fogyasztási tartalma miatt – a multiplikátor-hatás sem, bizton állíthatjuk, hogy összességében létre fog jönni annyi munkahely, mint amennyi megszűnt. Az eredmény az eredeti foglalkoztatási–munkanélküliségi állapot helyreállása. A kérdés csupán a makroalkalmazkodás időigénye.

Két táblában mutatjuk meg, hogy mi történik, ha egy évet, illetve ha két évet vesz igénybe az alkalmazkodás.

⁶² Alacsonyabb jövedelem esetében magas a fogyasztási határhajlandóság, magasabb jövedelem esetében alacsonyabb. Az alacsony jövedelmű csoportok gyakorlatilag jövedelmük egészét fogyasztásra költik.

Két táblában mutatjuk meg, hogy mi történik, ha egy évet, illetve ha két évet vesz igénybe az alkalmazkodás.

Egy év szükséges az eredeti foglalkoztatás helyreállításához – modell 1

	2021	2022
	Milliárd forint	Milliárd forint
Munkánélküli-ellátási többlet forrásigénye	49,5	
Alapjövedelem-többlet forrásigénye	11,25	
Kieső szja	25,65	
Kieső járulék	43,875	
Kieső szociális hozzájárulás	48,825	
50 ezer munkás állásvesztésének áfa-hatása	9,13	
25 ezer „slepp” állásvesztésének áfa-hatása	9,65	
Kieső egyéb forgalmi adó	7,75	
Alapjövedelem-kiadás csökkenése (dolgozói alapjövedelem)	-15	
Az átállás éves teljes költsége	190,63	0

A modellszámítás feltételei:

- a munkások eredeti átlagbére 350 ezer forint, fogyasztási határhajlandóságuk 1;
- a slepp tagjainak átlagbére 700 ezer forint, fogyasztási határhajlandóságuk 0,6;
- egy munkáját elvesztő munkás átlagosan 150 ezer forint bruttó ellátásban részesül 9 hónapig, utána 100 ezer forint alapjövedelmet kap, a munkások fogyasztási határhajlandósága a nem-foglalkoztatotti időszakban 1;
- egy, a munkáját elvesztő NER-kliens munkás átlagosan 250 ezer forint bruttó ellátásban részesül 9 hónapig, utána 100 ezer forint alapjövedelmet kap, a „slepp” tagjainak átlagbére 700 ezer forint, fogyasztási határhajlandóságuk a nem-foglalkoztatotti időszakban 0,8;
- a munkánélküli járulék adózási és járulékfizetési szabályaiként a jelenlegi szabályokat vettük adottnak (15 százalék szja, 10 százalék nyugdíjjárulék), az alapjövedelem adó- és járulékmentes juttatás;
- az új munkahelyek megtalálása és a munkába állás egyenletes.

Hogyan módosulnak a számok, ha nem egy, hanem kettő év alkalmazkodási periódust feltételezünk?

Kettő év szükséges az eredeti foglalkoztatás helyreállításához – modell 2

	2021	2022	2023
	Milliárd forint	Milliárd forint	Milliárd forint
Munkanélküli-ellátási többlet forrásigénye	74,25	0	
Alapjövedelem-többlet forrásigénye	22,5	15	
Kieső szja	38,475	12.825	
Kieső járulék	65,8125	21,9375	
Kieső szociális hozzájárulás	73,2375	24,4125	
50 ezer munkás állásvesztésének áfa-hatása	13,695	4,565	
25 ezer „slepp” állásvesztésének áfa-hatása	14,475	4,825	
Kieső egyéb forgalmi adó	11,625	3,875	
Alapjövedelem-kiadás csökkenése (dolgozói alapjövedelem)	-22,5	-7,5	
Az átállás éves teljes költsége	291,57	79,94	0

A második modell alapfeltevései megegyeznek az elsővel, azt kivéve, hogy ez esetben nem egyéves egyenletes munkába állást, hanem kétéves egyenletes munkába állást feltételezünk.

Az alapjövedelem bevezetése tehát átmenetileg foglalkoztatást csökkentő és munkanélküliséget növelő; ez a hatás számszerűsíthető, egyértelműsíthető. Az új költési szerkezethez való makrogazdasági alkalmazkodás költségei – amíg vannak – hozzáadódnak az alapjövedelem bevezetésének költségeihez. A hatás ugyanakkor rövid távú csupán, egy év vagy két év elteltével helyreáll az eredeti foglalkoztatási szint⁶³. A foglalkoztatás egyéves helyreállítását feltételező modellben ez összesen, egy év alatt 190,63 milliárd forintnyi forrást igényel, míg a kétéves helyreállást feltételező modell szerint az első évben 291,57, a második évben pedig 79,94 milliárd forintnyi költségvetési forrástöbbletigényt jelent.

⁶³ Másból már jeleztük, hogy az eddigi alapjövedelem-kísérletek tapasztalatai alapján úgy véljük, az egyéni munkavállalási hajlandóság általában nem fog csökkenni az alapjövedelem bevezetésének hatására. A rosszul fizetett és rossz minőségű munkák esetében igen, viszont ezek sokszor eleve nem bejelentett, alkalmi munkák, így a foglalkoztatási adatok nem tartalmazzák a számukat.

Az alapjövedelem bevezetése általában nem hat negatívan a munkakínálatra (eltekintve a megszűnő állami költségek okozta strukturális hatástól), nem fogja az egyéni munkavállalási hajlandóságot csökkenteni. Erről részletesen írunk a *Melléklet 1*-ben, itt most csak röviden összefoglaljuk érveinket: nincs negatív hatása az egyéni munkakínálatra, mert

- ha az elérhető bér és az alapjövedelem között nagy a távolság, akkor a munkavállalás által elérhető plusz jövedelem, azaz a jólét növelhetőségének motiváló ereje továbbra is hatni fog;
- az egyéni munkavállalás inkább az elérhető minőségi (jövedelemkörülmények stb.) munkahelyektől függ; az emberek nem szeretnek „nem dolgozni”, de ha nincs „jó munka”, akkor nem szeretnék „rossz munkát” elvállalni, ha nem muszáj;
- az, hogy mit tekintünk munkának, elsősorban tőlünk függ, és itt az ideje, hogy olyan tevékenységekért is jövedelmet fizessünk (mint politikai közösség), amelyek hasznossága vitathatatlan, ám jelenleg nem fizetett tevékenységek;
- az alapjövedelem-kísérletek eredményei azt mutatják, hogy a pénzbeli transzfer nem csökkenti a munkavállalási hajlandóságot.

Inflációs hatás

A makrogazdasági kereslet összege nem változik, az átrendezés semleges az árszínvonalat, illetve a GDP-deflátort illetően. A költségi szerkezet változása azonban bizonyos piacokon hatással lesz az árakra. A kereslet növekedése miatt az árak bizonyos fogyasztási cikkcsoportok, szolgáltatások esetében enyhén növekedni fognak. Más termékek árai (sóder, cement, óriásplakát stb.) a csökkenő kereslet miatt csökkenni fognak. De mivel a növekedés direkt módon a KSH által összeállított fogyasztói kosárban szereplő termékek árait érinti – míg a csökkenés olyan javak árait, amelyek olcsóbbá válása hosszabb távon érezteti hatását (például közszolgáltatások olcsóbbá válásában) –, a költségvetés költségi szerkezetének és a kiáramlott pótlólagos jövedelem korábbtól eltérő fogyasztás-megtakarítási arányának enyhe inflációs hatása lesz. Az alapjövedelem bevezetésének inflációs „felárát” 1,5–2 százalékra becsüljük az első, míg 0,5–1 százalékra a második évben.

Az eltérő fogyasztás-megtakarítás-szerkezet miatt elképzelhető a kölcsöntőke árának (kamatnak, százalékos formában kamatláb) emelkedése is, ám a 2010-es évek megmutatták, hogy a jegybankok, így a Magyar Nemzeti Bank (MNB) is, kellő eszköztárral rendelkeznek (nem konvencionális jegybanki eszközök), hogy a bankközi kamatokat és ezáltal a beruházási hitelek kamatát alacsonyan tartsák.

Külkereskedelmimérleg-hatás

Mivel a költségvetés kiadási oldalán lehúzott tételek magas importtartalmú kiadások (honvédelmi beszerzések stb.), a fogyasztási cikkek és a szolgáltatások piacain várható élénkülés nem fogja rontani a külkereskedelmi mérleget.

Árfolyamhatás

Mivel az alapjövedelem bevezetése sem a külkereskedelmi mérlegben, sem a folyó fizetési mérlegben nem okoz jelentős változást, az alapjövedelem bevezetése a hazai valuta árfolyamát tekintve semleges közpolitikai intézkedés. A kiszámíthatóság és a jogbiztonság növekedése, egy hosszú távú ágazati megállapodásokat kötő és tiszteletben tartó gazdasági kormányzás ugyanakkor növelheti a magyar állammal szembeni bizalmat, amely árfolyamerősödéshez vezethet, közvetve pedig olcsóbb államadósság-finanszírozást eredményezhet.

Helyi gazdaság erősödése

Az alapjövedelem nem csak a vertikális szegény–gazdag skálán változtatja meg az elsődleges jövedelemelosztás eredményét és hoz létre egy kicsivel egyenlőbb társadalmat, mint a mai. Az alapjövedelem mint újraelosztás a jövedelem térbeni eloszlását is megváltoztatja. A szegénység, a nélkülözés sokszor bizonyos földrajzi területeken koncentrálódik. Olyan földrajzi zárványok jönnek létre, ahol nincs munka, nincs jövedelem, ahová nem megy a külföldi tőke, ahol nem épülnek még stadionok sem. Az alapjövedelem nem egyszerűen megszünteti a létbizonytalanságot ezeken a helyeken, de a többletjövedelem elköltése élénkítő hatással lesz a helyi gazdaságra. A többletjövedelem lehetővé teszi, hogy újra kinyisson a vegyesbolt, hogy működni kezdjen a helyi piac, megéljen néhány szolgáltatás. Lehetővé teszi, hogy a mélyszegénységben élők munkát találjanak⁶⁴, és ne legyenek kiszolgáltatva sem a polgármesternek (lásd a közfoglalkoztatás függőségi viszonyai), sem a helyi uzsorásoknak.

⁶⁴ Megfelelő helyi gazdaságot fejlesztő programok mellett, amelyeknek fontos elemei a képzés és a mikrohitel.

Zárszó

„Az alapjövedelem ugyanis nem más, mint az élethez való jogunk lefordítása a gyakorlat nyelvére: a létbiztonság garantálása a közösség minden tagja számára.”

Tordai Bence, a Párbeszéd országgyűlési képviselője, a párt elnökségének tagja

Alapjövedelem-programunk a szegénység megszüntetésének programja, a társadalmi integráció programja, a szolidaritás, az egyenlőség és a felszabadulás programja. Új kiegyezés, új szövetség: együtt – egymásért. Olyan eszköz, amely nem csupán a jelen súlyos bajait orvosolja, de lehetőséget teremt arra, hogy erősebb közösségként, egymást segítve, támogatva nézzünk szembe a 21. század kihívásaival, problémáival, elsősorban a klímaválsággal.

A klímaválság romboló hatásai csökkentésének, a megváltozó életkörülményekhez való alkalmazkodásnak, a túlélésnek a záloga az a közösség, amelynek tagjai bizton számíthatnak egymásra, amely garantálja tagjai számára a létbiztonságot, egy közösség, amelynek tagjai a létbiztonság igazságosságában élnek. Egy ilyen közösség képes cselekedni, alkalmazkodni, tovább élni. A darabjaira hullott, az önző egyéni érdeket követő, embertársával nem szolidáris, irigy és kapzsi társadalom napjai meg vannak számlálva.

Rajtunk múlik, hogy milyen társadalmat, milyen jövőt hozunk létre. Olyat, amelyik bukásra ítéltetett, vagy olyat, amely megmaradásra. Az alapjövedelem ez utóbbi célt szolgálja. Eszköz, amely bár önmagában nem old meg mindent, mégis erős alapot ad az egészséges fejlődéshez, a további építkezéshez, a közös célok eléréséhez.

Reméljük, programunk meggyőzően érvelt amellett, hogy az alapjövedelem nem távoli utópia, hanem a kezünkben lévő szakpolitika, amely már holnap a rendelkezésünkre áll. Olyan reális eszköz, amely működik, és jobbá teszi a világot, ahol élünk. Amelynek használata csak rajtunk múlik. Az igazság velünk van – nem kell más, csak erő és bátorság.

Tizenkét kritika – Tizenkét válasz

„... az alapjövedelem tényleg nem csodaszer: nem helyettesíti a tudásalapú társadalom, a családsegítés, az aktív foglalkoztatáspolitikát, az egészségügyi ellátáshoz való egyenlő hozzáférés programját. Több is, kevesebb is ennél: a széthullott, szétvert magyar társadalomban minden más közpolitika sikerének előfeltétele.”

*Erőss Gábor szociológus, VIII. kerületi alpolgármester,
a Párbeszéd elnökségének tagja*

Az alapjövedelem különböző változataival szemben számos, félreértésen alapuló, ideológiavezérelt vagy pusztán az aktuális rendszer kedvezményezettjeinek álláspontját képviselő kritika van forgalomban. Ugyanakkor számos jogos szakmai felvetés is lehetséges, amelyek az alapjövedelem logikáját vagy gyakorlati bevezethetőségét érintik. Annak érdekében, hogy világosan lássunk az alapjövedelmet körülvevő vitákban, az alábbiakban röviden választ adunk tizenkét gyakori kritikai megjegyzésre.

„Nincsen rá pénz”

A költségvetési egyensúlyért aggódó szakértők leggyakoribb ellenvetése az alapjövedelem – és egyáltalán: bármilyen új transzfer – bevezetése kapcsán azok fiskális fenntarthatatlansága.

Az ellenérvre, miszerint „nincs rá pénz”, nagyon egyszerű választ adhatunk: arra van pénz, amire a választópolgári közösség általi felhatalmazás birtokában egy kormány költeni akar⁶⁵. Ha stadionokra és méregdrága luxusberuházásokra, oligarchazsebek megtömésére és a multik támogatására jut ma, akkor alapjövedelemre is fog telni holnap – efelől nincs kétségünk!

A költségvetési egyensúlyért aggódók számára tehát szeretnénk ismételtelen leszögezni, hogy az alapjövedelem bevezetése a már meglévő bevételek és kiadások átrendezésével megoldható. Alapjövedelem-programunk részletesen tárgyalja a bevezetés nettó forrásigényét, és megmutatja, hol találhatóak erre – a jelenlegi adórendszer keretei között – források. A számítási eredmények magukért beszélnek: a program bevezetéséhez szükséges összeg nemcsak biztosítható, de minden számítás pozitív finanszírozási egyenleget mutat.

⁶⁵ Rengeteg példát hozhatnánk, de lásd az EU-tagállamok eltérő költési volumeneit a közrend és a közbiztonság fenntartására (Expenditure on public order and safety, Eurostat ²⁰¹⁸): Magyarország és Románia ^{2,2–2,3} százalékat költi az éves GDP-jének erre, míg Írország és Dánia csak ¹ százalékat vagy még annyit sem.

„Megint a törekvő, szabálykövető, tisztességesen dolgozó polgárokat sarcolják”

Az alapjövedelem bevezetéséhez szükséges forrásokat a jelenleg érvényes adórendszer keretei között jelöltük meg, azaz programunk sem új adó bevezetését, sem adóemelést nem tartalmaz. A feltevés így okafogyottá válik.

Ugyanakkor itt is szükségesnek tartjuk megjegyezni: ettől függetlenül nem gondoljuk azt, hogy a jelenlegi adórendszer igazságos lenne. Szerintünk nem igazságos, ha a minimálbért kereső is 15 százalékos szja-t fizet, és Mészáros Lőrinc is. Az adórendszer átalakítására szükség van, de nem az alapjövedelem miatt, hanem azért, mert jelenlegi formájában igazságtalan.

„Túladóztatja a gazdaságot, s így megfojtja a növekedést”

A válasz ebben az esetben is ugyanaz, mint amit az előző kérdésre adtunk: alapjövedelem-programunk nem igényel sem adóemelést, sem új adó bevezetését!

Az adórendszer reformját ugyanakkor nemcsak annak az ember és ember közti viszonyban értelmezett igazságtalan mivolta miatt tartjuk szükségesnek, hanem azért is, mert úgy véljük, a jelenlegi növekedés mértéke, de főleg összetétele súlyosbítja a klímaválságot. Ha nem változtatunk termelési-fogyasztási szokásainkon, akkor nem a távoli jövőben, de holnapután zúdul töméntelen szenvedés gyermekeinkre, és válik élhetetlen pusztasággá a Föld. A változtatás egyik ösztönzője pedig a megfelelő adórendszer lehet, amely bünteti a magas üvegházgáz- és más károsanyag-kibocsátást, a környezetszennyezést, a műanyag csomagolás használatát, korlátozza a távolsági utazást és a vegyszerhasználó nagyüzemi mezőgazdaságot, miközben jutalmazza a zéró emissziót, az újrahasznosítást, az ökológiai gazdálkodást, a csomagolásmentes kereskedelmet és a tömegközlekedés használatát.

„Már megint segély lesz közmunka helyett”

Válaszunkat nem kezdhethük mással, mint hogy a közmunka aktuális rendszere totális csőd. A Fidesz korábban azzal magyarázta a közmunka erőltetését, hogy a tartósan munkanélkülieket segíti visszaterelni a munkaerőpiacra. A közmunka ezzel szemben nem más, mint a Fidesz munkapiacieszköz-ruhába bújtatott segélyezési rendszere, amely a rászorultság és az egyéni elbírálás elveit a végletekig sarkítva létrehozta a vidéki Magyarországon a legújabb kori jobbágyságot. A közmunka rendszere ma arról szól, hogy a kvázi segélyként adott anyagi támogatásért cserébe a közmunkásokat kézben tartó kormánypárt (polgármesterek seregének asszisztenciájával) politikai hűséget, azaz szavazatokat vár el, annak hiányában pedig a megélhetést biztosító közmunka megvonásával fenyeget. A közmunka – a kevés, tiszteletre méltó kivételtől eltekintve – szinte mindenütt a politikai szolgátság rendszerét termeli újra, ezért jelen formájában fel kell számolni.

A közmunka megszüntetését követően a jelenlegi közmunkások részben állást találnak maguk számára a munkaerőpiacon, és bérük mellett jogosulttá válnak a munkavállalói alapjövedelemre (ehhez minden segítséget megadunk számukra), részben pedig – amennyiben erre nincs lehetőségük – 100 ezer forintos általános alapjövedelemben részesülnek, amely a megélhetéssel való zsarolás, a pártpolitikai lojalitás kierőszakolása nélkül biztosítja számukra a minimális anyagi és politikai szabadságot. Ekképp amikor azt mondjuk, hogy közmunka helyett alapjövedelmet, akkor azt mondjuk, hogy Fidesz-szolgátság helyett szabad megélhetést és szabad politikát akarunk!

„A megélhetési gyerekszülést támogatja”

Beszéljünk világosan: szélsőjobboldali és kormánypárti politikusok a cigány magyarok gyerekvállalását bélyegzik „megélhetési gyerekszülésnek”. Lássunk tisztán: kutatások bizonyítják⁶⁶, hogy a magasabb jövedelemhez általában alacsonyabb gyerekszám társul. A számok azt is egyértelműen mutatják, hogy a gyerekszám csökkenése a magyar romáknál néhány évtizedes késéssel, de hasonlóan zajlik, mint korábban a többségi társadalomban. Kulturális antropológiai kutatások cáfolták azt a tévhitet is, hogy a romák a „családi pótlékért” szülnének.

Rohamosan fogyatkozó és elöregedő társadalmunknak minden gyermek születését ünnepelnie kellene, bármilyen jövedelmű vagy etnikai háttérű családba is érkezik. Együtt kell biztosítani számára a minőségi, esélyt adó oktatást és az alapvető létbiztonságot – mert üres hassal, fűtetlen szobában tanulni sem lehet.

„Úgyis elisszák”

Bontsuk két részre a kérdést: szabad-e többletjövedelemhez juttatni azokat, akik eddig az újraelosztás kárvallottjai voltak, illetve jobban járnának-e a jogosultak, ha nem pénzbeli, hanem inkább természetbeni segítséget kapnának? Az első kérdésre az egyértelmű válasz: igen. Minden cselekvőképes felnőtt magyar állampolgárt képesnek kell tartanunk arra, hogy önálló döntéseket hozzon, például arról, hogyan használja fel a jövedelmét. Akik ezt tagadják, azok – ha következetesek – szavazati joguktól is megfosztanak az általuk értelmetlennek minősítetteket; velük nincs miről vitatkoznunk.

A második kérdés már reális problémát feszeget: sok állampolgár számára nemcsak a pénzbeli jövedelem csökkenése, de a szociális vagy egészségügyi ellátórendszerhez való hozzáférés romlása is súlyos problémát okozott. Természetesen az alapjövedelem bevezetése nem oldja meg egy csapásra az összes társadalmi problémát, de nem is zárja ki a szolgáltatások bővítését és minőségének javítását. Sőt, a jelenleg biztosítási jogviszonnyal nem rendelkezők számára megteremti az egészségbiztosítás anyagi fedezetét. Az alapjövedelem nem vakolja újra a kórházakat, de olyan paradigmaváltást hozhat, amely elősegíti a ma több millió szegénységben élő ember felzárkózását és a középosztály megerősödését. Az így megélénkülő fogyasztás pedig az emelkedő adóbevételek útján már közvetlenül is hozzájárulhat az alapvető társadalmi szolgáltatások finanszírozásához.

⁶⁶ Gyermekvállalás és gyermeknevelés, Központi Statisztikai Hivatal, 2011. április: <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/gyermekvallasnevel.pdf> (Letöltés: 2020. szeptember 26.), Kapitány Balázs – Spéder Zsolt: Gyermekvállalás, <http://www.demografia.hu/kiadvanyokonline/index.php/demografiaiportre/article/view/649/219>

„A bűnözők is megkapják”

Nem, nem kapják meg. Akik börtönbüntetésüket töltik, azok alapjövedelme kártalanítási célokat szolgál. Aki olyan erősen vét a társadalmi normák és az azokkal jó esetben összhangban lévő jogszabályok ellen, hogy börtönbe kerül, az általában kárt okoz valakinek vagy valakiknek. Egy rablás áldozata egy magánszemély, a költségvetési csalás áldozata az adófizetők közössége, a természetkárosítás áldozata a természet stb. Az okozott kárt illik megtéríteni, a kárt szenvedettét illik kompenzálni. Ha alapjövedelem van, akkor a bíróságok sokkal szabadabban használhatják az anyagi kártérítést mellékbüntetésként, mert a kárpótlás ebben az esetben valóságos lehet, nem pedig soha be nem hajtható elméleti kategória.

„Kész átverés: nem is kap senki 100 ezret”

De. Minden Magyarországon lakó felnőtt magyar állampolgár jövedelme el fogja érni a 100 ezer forintot, és minden gyermek után 50 ezer forint támogatás jár: ez az alapjövedelem-programunk lényege. Azt, hogy a gyermeket nevelők és a várandós anyák esetében miért páratlan nagy segítség az alapjövedelem, nem kell ecsetelni: a támogatás sok esetben el fogja érni a jelenlegi családi pótlék négyszeresét; a gyermeket várók jövedelme akár havi 150 ezer forinttal is bővíthet. Emellett minden átlagbér környékén és az alatt kereső munkavállaló jobban jár, függetlenül gyermekei számától: a dolgozói alapjövedelem egészen 510 ezer forintos bruttó bérig – a fizetés növekedésével csökkenő mértékben – jár a munkavállalóknak.

Igaz, lesznek olyan magasabb jövedelműek, akiknek az alapjövedelem közvetlen hasznát nem, „csak” biztonságot és közvetett előnyöket jelent. De van ma Magyarországon több százezer teljesen ellátatlan ember, további százazrek, akik pár tízezer forintból tengődnek, közel hatszázezer nyugdíjas és további négyszázezer nyugdíjszerű ellátásban részesülő, akiknek a járadéka most nem éri el a 100 ezres határt.

„Növeli a feketegazdaságot”

A feketefoglalkoztatás jelenleg is igen magas Magyarországon: „Az ellenőrök az alig több, mint 4 ezer vizsgált vállalkozás 68 százalékánál tártak fel valamilyen jogsértést, miközben tavaly még »csak« 60 százalékos volt a »találati arány«. A tavalyi és az idei első negyedévben csaknem azonos számú, mintegy 12 ezer szabálytalanul foglalkoztatott munkavállalóra bukkantak így. Ám míg ez tavaly a vizsgált dolgozók felét jelentette, addig az idén több mint a kétharmadát. A feketemunkán kapott dolgozók aránya pedig 2011 óta soha nem volt ilyen magas, az ellenőrzött munkavállalók közül minden nyolcadik bejelentés nélkül dolgozott” – olvashatjuk⁶⁸ a 2020. első negyedévi munkaügyi ellenőrzésekről. A feketefoglalkoztatás és általában a feketegazdaság elleni fellépés nagyon fontos. A Fidesz-KDNP-kormány bizonyos területeken elért eredményeket (online pénztárgépek bevezetése), míg más területekre nem fordítottak elég figyelmet (munkaügyi ellenőrzések).

⁶⁸ Varga Dóra: Csúcsra a feketemunka, nepszava.hu, 2020. július 4., https://nepszava.hu/3083835_csucson-a-feketemunka

A probléma tehát az alapjövedelem-programtól függetlenül van jelen, és attól függetlenül kell megoldásokat keresni. Az alapjövedelem ugyanakkor nem ösztönzi a feketefoglalkoztatást, sőt! Az alapjövedelem garanciája lehetőséget nyújt minden dolgozó számára, hogy ragaszkodjon a munkaszerződéshez, ragaszkodjon a bejelentett munkaviszonyhoz, és rá merjen kérdezni, hogy valóban elmentek-e a társadalombiztosítási utalások. Mindezt sokkal szabadabban megteheti, mert ha van alapjövedelem, akkor nem kell félnie, hogy az lesz a munkaadói válasz: „ha kíváncsiskodsz, akkor holnap már be sem kell jönnöd”. Az alapjövedelem által megszüntetett teljes anyagi függés egyfelől lehetővé teszi, hogy a munkavállalók kiálljanak magukért, másfelől a magasabb minimálbér és a dolgozói alapjövedelem – különösen akkor, ha az progresszív szja-rendszerrel párosul – megteremti azt a jogtisztán elérhető nettó kereseti szintet, amely miatt érdemes a fehérfoglalkoztatást választani – különösen, ha egyéb vonatkozásokat is számba veszünk (pl.: biztosítási alapú jogosultságok).

„Ismét eljön az uzsorások és ügyeskedők ideje”

A pénzben folyósított ellátások esetében mindig felmerül, hogy biztosítható-e a jogosult által történő felhasználás. Fontos hangsúlyozni, hogy a javaslat szerint az alapjövedelmet az Államkincstár folyósítja (főszabályként a jogosult saját bankszámlájára). Az uzsora oka éppen a jövedelembiztonság szélsőséges hiánya, amelyet az alapjövedelem bevezetése jelentősen enyhít. Természetesen a visszaélések, az alapjövedelemre bázírozó uzsorakölcsönök nem előzhetőek meg teljesen, de az alapjövedelem alapvetően az uzsora ellen hat. Ezenkívül az uzsora jogi-rendészeti eszközökkel és – mindenekelőtt – a veszélyeztetett családok mentorálásával visszaszorítható, korlátozható.

„Az alapjövedelmet bármikor elvehetik”

Az alapjövedelem bevezetésével kapcsolatos egyik legfontosabb felvetés annak jogi védelmével kapcsolatos. Miként garantálható, hogy miután felváltott és kibővített számos szociális vívmányt (mint ahogy a gyermekek alapjövedelme megsokszorozta a családi pótlékot), ne lehessen eltörölni? Erre a rövid válasz az, hogy csak a politikai közösség védheti meg saját szociális vívmányait.

Az alapjövedelem intézményét célszerű minősített országgyűlési többséggel elfogadott törvényben rögzíteni és az Alkotmányban is megjeleníteni. Így az éves költségvetési viták eredménye sem lehet olyan változtatás, amely elvenné egyes társadalmi csoportok alapjövedelmét, vagy elszakítaná értékének alakulását a többi alapjövedelem-típustól.

„Az emberek nem akarnak alapjövedelmet”

De akarnak. Magyarországon az elmúlt időben több kutatás is vizsgálta, hogyan vélekednek az állampolgárok egy havi szintű, rendszeres, alapvető járandóság bevezetéséről. Ennek alapján elmondható, hogy a magyar lakosok túlnyomó többsége támogatja az alapjövedelem bevezetését.

A *Republikon Intézet* 2020-as reprezentatív felmérése⁶⁹ azt vizsgálta, hogy pártválasztástól függően mennyiben támogatja a magyar népesség az alapjövedelmet. A válaszadók 76 százaléka egyetért azzal, hogy a magyar állam minden polgára számára biztosítson egy, a létbiztonságot garantáló és a kis- és közepes fizetéseket is emelő alapjövedelmet. A kormánypárti szavazók 74, az ellenzékiek 82–85 százaléka támogatja az alapjövedelem bevezetését.

Forrás: Republikon Intézet

A Pulzus piackutató felmérése szerint⁷⁰ a magyarok 80 százaléka egyetért azzal, hogy már az Orbán-kormány vezesse be az általános alapjövedelmet. A megkérdezettek 53 százaléka a mielőbbi, 27 százaléka pedig a fokozatos bevezetés mellett tenné le voksát.

A V. Naszályi Márta (Párbeszéd) polgármester által vezetett I. kerületben a koronavírus első hulláma alatt bevezetett válságkezelő alapjövedelemről a Závecz Research készített felmérést⁷¹. A megkérdezettek 79 százaléka szerint ez a megfelelő segítségnyújtás a rászorultak számára. A kutatás számai szerint a megkérdezettek közül az ellenzéki pártok szavazóinak 78 százaléka, a Fidesz-KDNP-szavazók 70 százaléka támogatja a segítségnyújtás ilyen formáját. Csúpn 10 százalék mondta, hogy ez nem megfelelő segítség a rászorulóknak.

⁶⁹ Az alapjövedelem társadalmi megítélése, *Republikon Intézet*, 2020. május 20., <http://republiikon.hu/elemezések,-kutatások/160520-alapjoevedelem.aspx>

⁷⁰ Domokos László: Alapjövedelem: zavarba ejtő eredmény született, *napi.hu*, 2020. június 9., https://www.napi.hu/magyar_gazdasag/alapjovedelem_zavarba_ejto_eredmeny_szuletett.707715.html

⁷¹ A válságkezelő alapjövedelem ismertsége és támogatottsága az I. kerületben <http://www.budavar.hu/upload/userfiles/1/news/2020/docs/A%20va%CC%81sa%CC%81gkezel%CC%8B%20alapjo%CC%88vedelem%20i smertse%CC%81ge%20e%CC%81s%20ta%CC%81mogatotts%CC%81ga%20az%20I.%20keru%CC%88letben.pdf>

1. Táblázat: Gyermek-alapjövedelem nettó forrásigénye

Gyermek-alapjövedelem bruttó forrásigénye (milliárd HUF)		1085
Családi adóalap-kedvezmény és első házások adókedvezménye		308,5
Családi járulékkedvezmény		44
Családi pótlék		305
Gyermek-alapjövedelem nettó forrásigénye (milliárd HUF)		427,5

2. Táblázat: Gyes-ben részesülők nettó alapjövedelem-forrásigénye

Gyes-ben részesülők bruttó alapjövedelem-forrásigénye (milliárd HUF)		197,2
Gyes-re fordított költségvetési összeg		60,26
Gyes-ben részesülők nettó alapjövedelem-forrásigénye (milliárd HUF)		136,94

¹¹ Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata,
https://www.ohchr.org/en/udhr/documents/udhr_translations/hng.pdf

3. Táblázat: Gyet-ben részesülők nettó alapjövedelem-forrásigénye

Gyet-ben részesülők bruttó alapjövedelem-forrásigénye (milliárd HUF)		39,20
Gyet-re fordított költségvetési összeg		11
Gyet-ben részesülők nettó alapjövedelem-forrásigénye (milliárd HUF)		28,20

4. Táblázat: Álláskeresőök nettó alapjövedelem-forrásigénye

Álláskeresőök bruttó alapjövedelem-forrásigénye (milliárd HUF)		
Álláskeresői ellátásra jogosultak		0
Szociális támogatásban részesülő álláskeresőök		90
Ellátás nélküli álláskeresőök		228,9
Passzív kiadások (álláskeresői ellátás) a költségvetésben		108,5
Foglalkoztatást helyettesítő támogatás a költségvetésben		22
Álláskeresőök nettó alapjövedelem-forrásigénye (milliárd HUF)		188,4
* nincs alapjövedelem-forrásigény a magasabb minimálbér és a dolgozói alapjövedelem miatt		

5. Táblázat: Közmunkások nettó alapjövedelem-forrásigénye

Közmunkások bruttó alapjövedelem-forrásigénye (milliárd HUF)		
1/3 munkába áll – dolgozói alapjövedelem		19,5
2/3 nem talál munkát – felnőtt-alapjövedelem		68
Startmunka-programra tervezett költségvetési összeg		165
Közmunkások nettó alapjövedelem-forrásigénye (milliárd HUF)		-77,5

6. Táblázat: Felesleges beruházási kiadások leállítása

Felesleges felhalmozási kiadások a 2021-es költségvetésben			
A Gazdaságvédelmi Alap felhalmozási kiadásainak csökkentése		Aktuális kiadás	Tervezett megtakarítás
		(milliárd HUF)	
Az állami vagyongazdálkodás gazdaságvédelmi központi kezelésű előirányzatai		76,7	70
Paks II. Atomerőmű Zrt. tőkeemelése		115	115
Egyházi működési, program- és fejlesztési támogatások		30,9	20
Nagyvállalati beruházási támogatások		25	25
Közüti fejlesztések		203	80
Budapest–Belgrád-vasútvonal magyarországi szakaszának felújítása		<u>132,3</u> ⁷²	132,3
Autó-motorsport támogatása		19	19
Turisztikai fejlesztési célelőirányzat		45,6	35
Kiemelt Kormányzati Magasépítési Beruházások		123,6	123,6
Beruházásösztönzési előirányzat		79,765	50
Határon túli gazdaságfejlesztési programok támogatása		30,53	15
Nagycsaládosok személygépkocsi-szerzési támogatása		14,368	7,5
A Gazdaságvédelmi Alap felhalmozási kiadásainak csökkentése összesen			692,4
Egyéb fejezeti felhalmozási kiadások csökkentése		Aktuális kiadás	Tervezett megtakarítás
		(milliárd HUF)	
Új budapesti multifunkcionális sport- és rendezvénycsarnok megvalósításának támogatása		35	35
Lakitelek Népfőiskola beruházásával összefüggő feladatok		6	3
Egyéb HM-szervezetek		81,03	81,03
Magyar Honvédség		140,790	140,790
Egyedi sportlétesítmény-fejlesztések támogatása		5,055	4
A 16 kiemelt sportág sportlétesítmény-fejlesztésének támogatása		7,743	3
Liget Budapest projekt előkészítése és megvalósítása		24,755	24,755
Egyéb fejezeti felhalmozási kiadások csökkentése összesen			291,575
Felesleges felhalmozási kiadások leállításából származó források összesen			983,975

⁷² Baka F. Zoltán: Jövőre 132,3 milliárd forintot költ a kormány a Budapest-Belgrád vasútvonalra, mfor.hu, 2020. június 5., <https://mfor.hu/cikkek/vallalatok/jovore-1323-milliard-forintot-kolt-a-kormany-a-budapest-belgrad-vasutvonalra.html>

7. Táblázat: Felesleges működési kiadások leállítása

Felesleges működési kiadások a 2021-es költségvetésben		
	Aktuális kiadás	Tervezett megtakarítás
	(milliárd HUF)	
Országgyűlési Őrség	4,5015	2
Közzszolgálati médiaszolgáltatás támogatása	77,1169	34
Egyházi célú központi költségvetési hozzájárulások	47,7808	27
Kormányzati infokommunikációs szolgáltatások ⁷³	69,0543	25
Nemzetközi vadászati, természeti és lovas rendezvények támogatása	8,5714	8,5
Nem állami felsőoktatási intézmények támogatása	59,1009	19
A Magyar Labdarúgó Szövetség feladatainak támogatása	8,497	5
Sportági fejlesztési koncepciók megvalósításával összefüggő feladatok támogatása	12,6391	10
Kiemelt sportegyesületek támogatása	6,7886	5
Gazdasági társaságok által ellátott feladatok támogatása	20,6764	15
Hit- és erkölcsstanoktatás és tankönyvtámogatás	6,58	6,58
Miniszterelnöki Kabinetiroda	37,3522	37,35
MMA Titkárság Igazgatása, köztestületi feladatok	7,6963	5
Egyéb vegyes kiadások	46,4147	30
Kiemelt Nemzetközi Sportesemény Stratégia és sportesemény-pályázatok, valamint kiemelt hazai rendezésű sportesemények támogatása	13,3594	13
Autó-motorsport támogatása	17,0319	17
Turisztikai fejlesztési célelőirányzat	44,393,1	34
Eximbank Zrt. kamatkiegynlítése	25	10
Az állami vagyongazdálkodás gazdaságvédelmi központi kezelésű előirányzatai	15,501	10
Sportcélú támogatás utáni adókedvezmény	135,25	135,25
Felesleges felhalmozási kiadások leállításából származó források összesen		333,68

⁷³NISZ, <https://nisz.hu/hu/projektek/k%C3%B6zpontos%C3%ADtott-korm%C3%A1nyzati-informatikai-rendszer-b%C5%91v%C3%ADt%C3%A9se-%E2%80%93-%E2%80%9Ekkir%C3%A9s%E2%80%9D>

8. Táblázat: Közbeszerzési túlárazások megfékezése

Közbeszerzési pazarlás megállítása			
			(milliárd HUF)
Teljes túlárázás 2021-ben (2008–2018-as évek átlagos közbeszerzési rátája alapján)			827,19
Teljes túlárázás, ha a 2019-es év közbeszerzési rátáját ⁷⁴ (a GDP 7,5 százaléka*) vesszük alapul			954,45
Közbeszerzési pazarlás megállításából származó források összesen			710,45
*2021-es tervezett GDP = 50 904 milliárd HUF			

9. Táblázat: Progresszív gazdaságpolitika teremtette forrás

Progresszív gazdaságpolitikai fordulat			
		Aktuális kiadás	Tervezett megtakarítás
			(milliárd HUF)
Piaci értékesítésű államkötvények kamatelszámolásai		818,7	90
Adósság és követeléskezelés egyéb kiadásai		37,9	25
Állampapírok értékesítését támogató kommunikációs kiadások		2,5	1,25
Jobb egészségi állapot miatti megtakarítás (aktív korúak)			55
Csökkenő bűnözés miatti megtakarítás			35
Hosszabb, egészségben eltöltött élettartam			15
Progresszív gazdaságpolitikai fordulatból származó források összesen			221,25

⁷⁴ A GDP 7,5 százaléka a közbeszerzésekben realizálódik, [kormany.hu](https://www.kormany.hu/hu/miniszterelnokseg/hirek/a-gdp-7-5-szazaleka-a-kozbeszerzesekben-realizalodik), 2020. február 18., <https://www.kormany.hu/hu/miniszterelnokseg/hirek/a-gdp-7-5-szazaleka-a-kozbeszerzesekben-realizalodik>

10. Táblázat: Adórendszerben keletkező források

Szja, járulék és szociális hozzájárulás adóbevételeinek várható növekedése		
		(milliárd HUF)
Minimálbér-emelés és garantáltbérminimum-emelés hatása	Szja-bevétel növekedése	144,615
	Járulékbevételek növekedése	178,3585
	Szociális hozzájárulási bevétel növekedése	149,4355
Dolgozói alapjövedelem hatása	Szja-bevétel növekedése	277,74
	Járulékbevételek növekedése	342,546
	Szociális hozzájárulási bevétel növekedése	286,998
Szja, járulék és szociális hozzájárulás bevételeinek várható növekedése összesen		1379,693
Forgalmi típusú adóbevételek várható növekedése		
	2021 költségvetés, tervezett adóbevételek adónemenként	Az alapjövedelem-program és a minimálbér-emelés hatása
	(milliárd HUF)	
Áfa	4092	327,36
Jövedéki adó	1263	101,1
Regisztrációs adó	20	–
Távközlési adó	53	4,24
Tranzakciós illeték	218,8	17,4
Biztosítási adó	105,9	8,4
Turizmusfejlesztési hozzájárulás	29,6	–
Forgalmi típusú adóbevételek várható növekedése összesen		458,5
Adórendszerben keletkező források összesen		1838,193

11. Táblázat: Az adórendszer átalakítása (az alapjövedelmen kívüli közpolitikai reformok forrásaként)

Az adórendszer progresszív átalakításának hatása		Nettó változás (milliárd HUF)	Adóbevétel
Progresszív szja		0	
Vagyonadó (500 milliós érték felett, sávosan)		300	
Földadó (300 hektár felett, sávosan)		160	
Karbonadó, egyéb zöld intézkedések		280	
Spekulatív tőkemozgás adója (Tobin-adó)		90	
Oligarchaadó		99	
Osztalékadó-emelés		120	
Vállalati nyereségadó emelése		380	
Játékadó-emelés		30	
Taokedvezmények szűkítése		30	
Transzferárazás elleni fellépés		50	
Offshore elleni fellépés		110	
Örökösödési illeték emelése		35	
Az adórendszer progresszív átalakításának hatása összesen		1684	

Melléklet 1

Az alapjövedelem hatása a munkapiaci viselkedésre

„De ki fog dolgozni, ha alapjövedelmet adunk az embereknek?” A kérdés amolyan „ösztönös” reakció, amely kortól, nemtől és jövedelmi helyzettől függetlenül sokszor előjön, ha az alapjövedelem bevezetéséről beszélünk. Járjuk körbe egy kicsit alaposabban: hogyan hat az alapjövedelem az egyéni munkakínálatra?

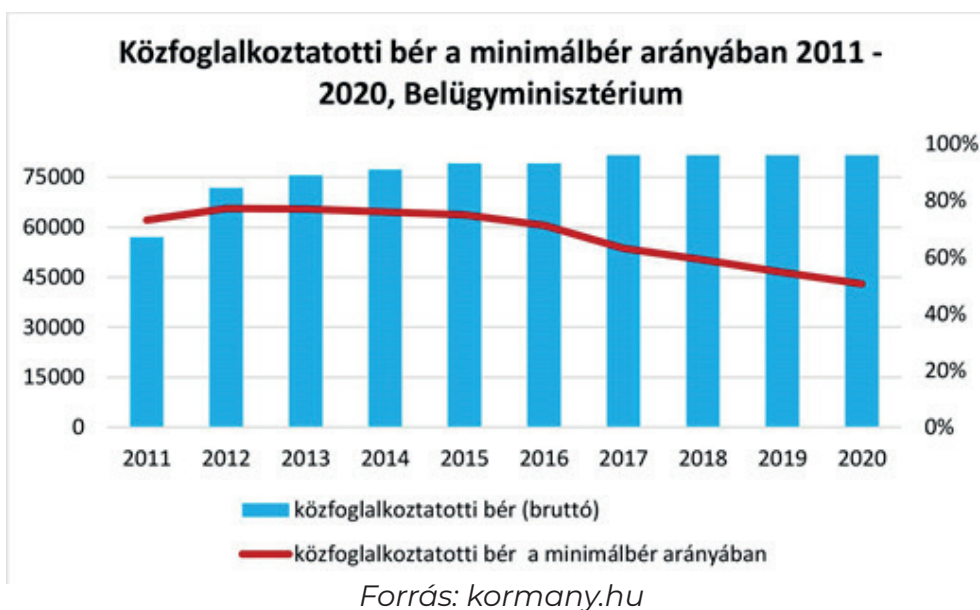
A kérdést több oldalról is megközelíthetjük: elővehetjük az eddigi empirikus adatokat, vagyis azokat a többnyire közgazdasági elemzéseket, amelyek eddigi alapjövedelem- vagy alapjövedelem-szerű juttatások hatását vizsgálták (vizsgálják) az egyéni munkakínálatra. Vizsgálhatjuk-e, hogy mit jelent a munka fogalma, mennyiben azonosak a munka mint társadalmilag hasznos tevékenység és a munka mint jövedelemforrás kategóriák? Rendben van-e, ha a munkát ez utóbbi alapján határozzuk meg: munka az, amivel pénzt lehet keresni, és nem úgy definiáljuk, hogy munka az, ami társadalmi hasznossággal bíró értéket hoz létre? Harmadrészt pedig áttekinthetjük a hazai közfoglalkoztatotti bér és minimálbér (illetve az elérhető piaci jövedelem) viszonyát és a közfoglalkoztatottak munkába állásának változását.

Kezdjük a végén, és haladjunk visszafelé!

Az egyéni munkakínálat, a munkaerőpiaci viselkedés elemzése kapcsán egyik állításunk, hogy a munkakeresési/munkába állási hajlandóságot nemcsak az alternatív jövedelem (segély stb.) vagy a munkával elérhető jövedelem nagysága határozza meg, hanem a kettő közti különbség is⁷⁵.

A közfoglalkoztatotti bér „befagyasztása” mögött (2012. január 1-jén 71 800 forint, 2020. január 1-jén 81 530 forint) éppen az a kormányzati szándék áll, hogy a közfoglalkoztatotti bér és a minimálbér közti távolság növekedése megteremtse a pozitív ösztönzést, miszerint a közmunkás bérhez képest a normál munkabér jelentős többletet tud felmutatni, ösztönözve az átlépést a közfoglalkoztatotti státuszból a foglalkoztatotti státuszba. 2012 elején az akkori közfoglalkoztatotti bér a minimálbér 77,2 százalékának felelt meg, a 2020-as közfoglalkoztatotti bér már csupán 50,6 százalékát adja a minimálbérnek.

A bérolló növelése abszolút tudatos kormányzati politika volt, amely hozzájárult (egyebek mellett) ahhoz, hogy a 2016-os 200 ezer fős közmunkás létszám 2019-re 100 ezer főre, 2020-ra 100 ezer alá csökkenjen. A közmunkabérhez képest „látványosan” jobbá vált munkapiaci kereseti lehetőségek ösztönzően hatottak a munkavállalásra. Mindemellett fontosnak tartjuk megjegyezni, hogy az elhelyezkedéssel elérhető jövedelmi többlet pusztán akkor képes hatást gyakorolni, ha van elérhető munkahely az álláskereső számára.

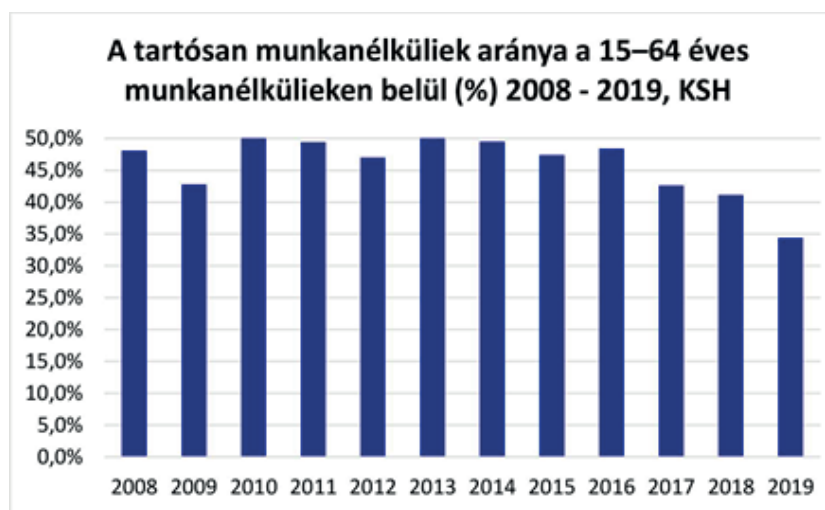
100 ezer forintos alapjövedelem esetén, ha a bruttó összegeket tekintjük, a szociális transzfer/minimálbér olló továbbra is alacsony (50 százalék). Ha a nettó összegeket, akkor valamivel magasabb számot kapunk: $100\,000 / 166\,000 \cdot 100 = 60,2$ százalék, ami gyakorlatilag megfelel a 2017-es nettó közfoglalkoztatotti bér/nettó minimálbér aránynak (63,9 százalék). A nettó megfelelési arány azonban az adórendszer progresszív átalakításával (progresszív szja, nem adózó legalacsonyabb keresetek, 200 ezer forintos nettó minimálbér – lásd: *És az adókkal mi lesz? alfejezet*) 50 százalékra csökkenthető.

⁷⁵ Lásd a rezervációs bér hatása a munkakeresés intenzitására – Bakó Tamás: *Munkanélküliek álláskeresői magatartása: keresési módok és keresési intenzitás* (2016), MTA KRTK-KTI

Azaz: az alapjövedelem-program megvalósítása, kiegészülve a személyi jövedelemadó-rendszer progresszív átalakításával, ugyanazt a helyzetet hozza létre munkavállalás-ösztönzési értelemben, mint a mai közmunkás bér/minimálbér arány. Lehet azt mondani, hogy a közmunkás bérért meg kell dolgozni, az alapjövedelemért pedig nem, ám ez az állítás azzal a hamis feltételezéssel él, hogy a közfoglalkoztatásban résztvevők ténylegesen foglalkoztatottak, munkát végeznek. Mi ezzel szemben azt állítjuk, hogy a közmunka zöme csupán látszólag munka (kvázi munka), a közmunka valójában szociális transzfer, amelynek célja a politikai függési viszony létrehozása és fenntartása.

Ezen túlmenően fontosnak tartjuk hangsúlyozni, hogy a munkavállalás elé szokásosan nem a szándék, hanem a megfelelő munkahely hiánya állít akadályt. A tartósan munka nélkül lévők (egy éve vagy annál régebben munka nélkül lévők) számára a legnehezebb a munkába állás. Készségeik, képzettségük és képességeik kevésbé felelnek meg a munkapiaci igényeknek, relatíve nagy költséggel lehet csak őket reintegrálni a munka világába, miközben tartós munkanélküliként igen alacsony szintű szociális ellátásban részesülnek (foglalkoztatást helyettesítő támogatás, összege⁷⁶ 22 800 forint havonta). A magas reintegrációs költségek miatt a vállalatoknak egészen addig nem igazán érdeke tartós munkanélkülit foglalkoztatni (ez még állami támogatás mellett is igaz), amíg a munkapiacon nem alakul ki nagy keresleti többlet, azaz munkaerőhiány.

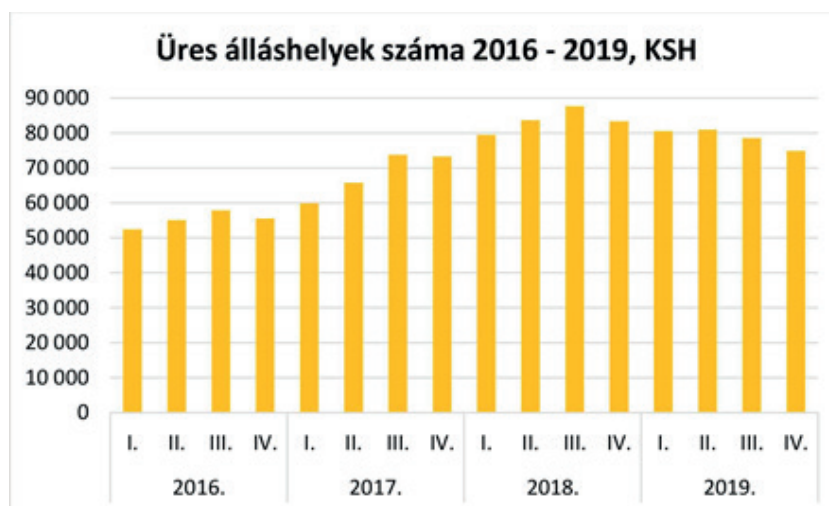
A következő ábrákon jól látszik, hogy a tartós munkanélküliek számának csökkenése, azaz munkába állásuk a munkaerőpiaci hiány megjelenésével és növekedésével (lásd még: átlagkereset meglódulása⁷⁷ 2016-tól) párhuzamosan zajló folyamat volt 2016–2019 között.

Forrás: KSH

⁷⁶ Mi mennyi 2020-ban?, Perfekt Blog, 2020. január 24., https://perfekt.blog.hu/2020/01/24/mi_mennyi_2020-ban

⁷⁷ Gazdaságilag aktívak, bruttó átlagkereset, reálkereset (1960–), KSH, https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_hosszu/h_qli001.html

Forrás: KSH

Ezzel pedig el is érkezünk a második ponthoz, vagyis ahhoz a kérdéshez, hogy miként lehet elegendő és megfelelően vonzó (bérezés, megbecsülés, munkahelyi körülmények) munkahe-lyet létrehozni, amely kérdés meglehetősen szorosan kapcsolódik ahhoz az alapkérdéshez, hogy mit tekintünk munkának.

Hogy mit értünk munka alatt, azaz, hogy mit takar a munka fogalma, korántsem olyan egyér-telmű⁷⁸, mint ahogy az első pillantásra tűnik, vagy ahogyan azt a hétköznapi értelmezés meg-határozza. A hétköznapi értelmezés – az utóbbi évek kormányzati propagandája által megerő-sítve – a munkát mint bér munkaviszonyt értelmezi, azaz a munkát mint jövedelemszerző tevékenységet határozza meg. Ebben az értelmezésben az, amiért „nem fizetnek”, vagy az, ami „nincs megfizetve”, nem munka. Ám a munkának, mint olyannak a pénzkereső tevékeny-séggel történő egyenlősítése mellett, hogy kirekesztő és megbélyegző minden olyan tevé-kenységgel szemben, amely nem fizetett (nem termel közvetlenül jövedelmet), teljes mérték-ben figyelmen kívül hagyja azt a tényt, amely szerint az, hogy miért cserébe kap valaki jöve-delmet, keresetet, társadalmilag meghatározott. A munka progresszív értelmezése (pl.: Habermas) szakít a jövedelemtermelő, pénzkereseti felfogással, és a munkát olyan emberi tevékenységként azonosítja, amely cselekvés valaminek a létrehozására irányul, amely cselek-vési viszonyban az ember a külvilággal kommunikál, azt átalakítja, amely cselekvés az önmegvalósítás eszköze.

Marxi értelmezési keretben a munka mint pénzkereset, mint megélhetési kényszer okán vég-zett emberi tevékenység az „elidegenedett munka”, míg az önmegvalósítás, a kommunikáció, a szabad tevékenységként értelmezett munka a „nem elidegenedett munka”. Álláspontunk szerint a technológiai fejlődés iránya és a társadalmi-politikai átalakulások egyik legfőbb kihí-vása, hogy az egyre kevésbé fenntartható „a munka mint kereső tevékenység” meghatározást miként lehet összhangba hozni „a munka mint szabad emberi cselekvés” meghatározással – más szóval: hogyan lehet a munkát a megélhetési kényszertől elválasztani?

⁷⁸ Török Emőke: *Munka és társadalom – A munka jelentésváltozásai a bér munkán innen és túl.* L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2014

A megoldás a munka fogalmának társadalmi rekonstrukciója a napi politikai gyakorlatban, a mindennapi interakciók tereiben. Ha úgy véljük, hogy ma számtalan munka nincs megfizetve, azaz a modern munka és a pénzkeresettel azonosított munka nem áll összhangban egymással, akkor ezt az összhangot meg kell teremteni! „Az otthonápolás munka!” – hangzott a sikeres civil kampány⁷⁹ jelmondata, amelynek szervezői az ápolási díj felemeléséért (minimálbér összegéig), az ápolás munkaként (nyugdíjjogosultság stb.) való elismeréséért emelték fel a szavukat. Igen, az otthonápolás is munka, a természeti környezet háztartási szennyezésének csökkentése is munka, a gyermeknevelés is munka, az élelmiszerpazarlás csökkentése is munka stb.

Számtalan olyan szabad emberi tevékenység, munka sorolható fel, amelyek kétségkívül nemcsak egyéni szintű szükségleteket elégítenek ki, hanem jelentős társadalmi hasznossággal is bírnak. Mi akadályozza meg a mai társadalmakat, hogy fizessenek ezekért a tevékenységekért? A politikai akarat hiányán túl mi az akadály annak, hogy a gyermekükről, idős beteg hozzátartozóikról gondoskodók, a természetet védők, a CO₂-kibocsátás csökkentésén munkálkodók, a társadalom szöveteinek karbantartásán ügyködők munkáját is megfizessük, ahogy megfizetjük azokat is (jól-rosszul), akik tüzet oltanak, szabálytalankodó autósokat büntetnek, vagy éppen a törvényeket fogadják el a parlamentben? Igazából semmi akadály nincs, hiszen éppen alapjövedelem-programunk a bizonyíték rá, hogy képesek vagyunk a jelenlegi keretek között is, az újraelosztási szerkezet megváltoztatásával jövedelemben (alapjövedelemben) részesíteni és így anyagilag is elismerni azokat a nem meglehetősen kényszerből végzett munkákat, amelyekről fentebb írtunk.

Az alapjövedelem magában hordozza a munka fogalmának gyakorlati transzformációját, a munka leválasztását a megélhetési kényszerről és a korábban jövedelemmel el nem ismert munkák anyagi elismerését. Az alapjövedelem önmagában ugyanakkor nem képes a munka teljes felszabadítására, a szabad tevékenység és a jövedelmet hozó tevékenység összhangjának megteremtésére. Ehhez szükség van a politikai közösség belátására és a társadalmilag hasznos, értékes emberi tevékenységek közösségi elismerésének, finanszírozásának kialakítására.

Végezetül tekintsük át röviden, hogy az eddigi empirikus tapasztalatok (alapjövedelem-kísérletek) mit mondanak az egyéni munkakínálat, a munkavállalási hajlandóság alakulásáról!

Egy belga lottójáték, a Win for Life nyerteseinek munkapiaci viselkedését tekinti át az *An unconditional basic income and labor supply: Results from a pilot study of lottery winners* (Axel Marx–Hans Peeters, 2008)⁸⁰ című tanulmány. A lottójáték-nyeremény munkakínálati hatása ebben az esetben azért szolgál releváns információval egy jövőbeni alapjövedelem hatásaira nézve, mert az adott lottónyeremény jellemzője, hogy nem egyszeri, nagy összegű nyereményt ad, hanem állandó összegű juttatást biztosít a nyertesnek élethossziglan (nettó 1000 euró/hó).

⁷⁹ Az otthonápolás munka, amelyért munkabér jár!, <https://terjed.ahang.hu/campaigns/apolasidij>

⁸⁰ Marx, Axel–Peeters, Hans, *An unconditional basic income and labor supply: results from a pilot study of lottery winners* (2008), Elsevier Advanced Technology Publications, *The Journal of Socio-Economics*; 2008; Vol. 37; iss. 4; pp. 1636 –, https://lmo.libis.be/primo-explore/fulldisplay?docid=LIRIAS1355053&context=L&vid=Lirias&search_scope=Lirias&tab=default_tab&lang=en_US&fromSitemap=1

A kutatás azt találta, hogy a nyertesek munkapiaci aktivitása a nyeremény előtt a következő volt:

A belga Win for Life-nyertesek munkapiaci aktivitása a nyeremény előtt és után

(Fő)	Dolgozott, amikor nyert	Dolgozott a megkérdezés idején
Egyedülálló	14	13
Párok, két kereső	41	37
Párok, egy kereső	11	11

Az alacsony elemszám miatt ugyan nem lehet nagyon erős általános következtetéseket levonni, az azonban jól látszik, hogy az élethosszigan járó plusz jövedelem elhanyagolható mértékben csökkentette az érintettek munkapiaci aktivitását.

Az Egyesült Államokban lezajlott feltétel nélküli készpénztranszferek munkapiaci hatásait vizsgálja *No Strings Attached: The Behavioral Effects of U.S. Unconditional Cash Transfer Programs* című tanulmányában Ioana Marinescu (2017)⁸¹. A szerző leszögezi: az elemzett programoknak vagy nem volt egyáltalán hatása a munkakínálatra, vagy elhanyagolható mértékű hatást gyakoroltak rá (i.m. 4. oldal). A tanulmány több alapjövedelem-programot, illetve ahhoz közel álló készpénzjuttatási programot is feldolgoz, többek között az 1974–1979 közötti negatív jövedelemadó-kísérletet, az 1997-ben elkezdődött és ma is folyamatban lévő Cseroki (Cherokee) Kaszinó Jövedelem-programot, az alaszakai Állandó (Olaj) Alap Jövedelem-programot, amely 1982-től fizet jövedelmet (részesedést) minden alaszakai lakosnak az állami olajbevételekből. Ez utóbbival kapcsolatban megjegyzi, hogy az adatok szerint Alaszka állam foglalkoztatottak/népesség rátája semmiben sem különbözik más USA-tagállamok foglalkoztatottak/népesség rátájától, ami azt mutatja, hogy ha az állandó jövedelemprogramnak van is negatív jövedelmi hatása a munkakínálatra mikroszinten, azt a makroszinten jelentkező pozitív hatások kompenzálni tudták⁸². Az alaszakai program munkapiaci hatásairól részletesebben lásd: Damon Jones – Ioana Marinescu: *The Labor Market Impacts of Universal and Permanent Cash Transfers: Evidence from the Alaska Permanent Fund* (2018). Illetve Mouhcine Guettabi: *What do we know about the effects of the Alaska Permanent Fund Dividend?* (2019) – ez utóbbi szerint⁸³ három egymástól független kutatás is azt találta, hogy az állandójövedelem-programnak nincs negatív munkapiaci hatása.

Végezetül ejtsünk szót a Magyarországon talán legismertebb finn alapjövedelem-kísérletről (2017–2018): mit tapasztaltak a kutatók alapjövedelem versus munkavállalás ügyben? A kutatók hipotézise az volt, hogy az alapjövedelem-juttatás növelni fogja a munkakínálatot. A KELA (a kísérletet lebonyolító finn intézet) a kísérletről készített elemzésének (Final Report⁸⁴)

⁸¹ *No Strings Attached: The Behavioral Effects of U.S. Unconditional Cash Transfer Programs*. Ioana Marinescu. NBER Working Paper No. 24337. February 2018.

⁸² „Using the Current Population Survey, Jones and Marinescu (2017) show that the Alaskan Permanent Fund dividend has no impact on the employment-to-population ratio in Alaska. Employment in Alaska closely tracks employment in control states. If the income effect is negative, this result suggests that the positive macro effects of the dividend payments were enough to compensate for any decrease in employment induced by the income effect.”

⁸³ „Three papers have examined the effect of the Permanent Fund Dividend on employment and hours. The findings across papers show that the PFD has not had a negative influence on the labor market.”

⁸⁴ Suomen perustulokokeilun arviointi, SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖN RAPORTEJA JA MUISTIOITA 2020, Helsinki, https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162219/STM_2020_15_rap.pdf?sequence=1&isAllowed=y

angol nyelvű összefoglalójában azt olvashatjuk, hogy az alapjövedelmet kapók esetében az első év adatai alapján a munkavállalás átlagosan 6 nappal növekedett a kontrollcsoportéhoz képest.

A második év adatai pedig a munkanélküli-ellátás időközben történt megváltoztatása (növelése) miatt gyakorlatilag nem értelmezhetőek⁸⁵. Nos, ez alapján az bizonyos, hogy az alapjövedelmet kapók munkapiaci aktivitása, munkavállalási hajlandósága nem csökkent, hanem – legalábbis az első évben – növekedett.

Összefoglalóan tehát azt látjuk, hogy a rendszeres pénzbeli juttatásnak, mint amilyen az alapjövedelem, nincs negatív hatása az egyéni munkakínálatra, mert

- ha az elérhető bér és a pénztranszfer között elég nagy a távolság, akkor a jólét munkavállalás általi növelhetőségének motiváló ereje megmarad;
- az egyéni munkavállalás inkább az elérhető minőségi (jövedelem, munkakörülmények stb.) munkahelyektől függ, az emberek nem szeretnek „nem dolgozni”, de ha nincs „jó munka”, akkor nem szeretnék „rossz munkát” elvállalni, ha nem muszáj;
- az, hogy mit tekintünk munkának, tőlünk függ, és itt az ideje, hogy olyan tevékenységekért is jövedelmet fizessünk, amelyek hasznossága vitathatatlan, ám jelenleg nem fizetett munkák;
- az alapjövedelem-kísérletek eredményei azt mutatják, hogy a rendszeres, feltétel nélküli pénzbeli transzfer nem csökkenti a munkavállalási hajlandóságot.

⁸⁵ „The employment effect of the experiment was examined in a register-based analysis. During the observation period from November 2017 to October 2018, days in employment increased, on average, about six days more in the group that received basic income than in the control group. However, no significant employment effect was observed during the first year of the experiment. Conditionality in unemployment benefits increased generally in Finland in 2018 (i.e. the activation model). Therefore, the positive employment effect in the second year of the experiment was a joint effect of the basic income experiment and the amendments to the unemployment benefit legislation.”

A Modern Monetáris Elmélet és a feltétel nélküli alapjövedelem

A feltétel nélküli alapjövedelem (FNA) bevezethetőségének egy potenciális bizonytalansága annak finanszírozási igénye. Számos kritikus azt állítja, hogy egy alapjövedelemként értelmezhető (alapvető szükségletek kielégítéséhez elegendő szintű) pénzjuttatás biztosítása csődbe vinné a költségvetést, de legalábbis olyan mértékű adóemelést tenne szükségessé, amelynek igen jelentős gazdasági teljesítményt csökkentő hatása lenne. Röviden összefoglalva: az FNA sokak szerint nem megvalósíthatatlan, de a megvalósítás ára rosszabb esetben gazdasági visszaesés, jobb esetben a gazdaság növekedésének visszaesése lenne. Korábban bemutattuk, hogy az általunk prezentált alapjövedelem-javaslat költségvetési kiadási átrendezéssel, jobb gazdaságirányítással finanszírozható, és ezek nem okoznak gazdasági (növekedési) visszaesést (hatékonyságcsökkenést).

A következőkben bemutatunk egy alternatív alapjövedelem-finanszírozási módot, amely egy egyre népszerűbb közgazdasági elmélet, a Modern Monetáris Elmélet (MME)/Modern Monetary Theory (MMT)⁸⁶ alapjain nyugszik. Az MME-iskola többek között azt mondja, hogy az államháztartási hiány (költségvetési deficit) finanszírozható jegybanki monetarizálással, felesleges, sőt káros a jelenlegi, államkötvény-kibocsátású finanszírozás (kamatterhek = jövedelem-újraelosztás a vagyonos társadalmi csoportok felé). Az MMT közgazdász képviselői azt állítják, hogy az állam túlköltekezésének közvetlen jegybanki finanszírozása nem veszélyes, nem okoz inflációt mindaddig, amíg a nemzetgazdasági kibocsátás a potenciális kibocsátás alatt van⁸⁷.

„A Modern Monetáris Elmélet legfontosabb mondanivalója, hogy az államnak sohasem kell semmire azt mondania, hogy nincs rá pénz. Ha a társadalom akarja, ha az a közjót szolgálja, akkor az állam – mint szuverén pénzteremtő – képes azt megfinanszírozni. A jegybank »pénzt nyomtat« (a mai világban számítógépes formában létrehoz), és ebből nulla százalékos kamattal megvásárolja azt az államadósságot, amelyet a kormányzat kiadásai hoznak létre.” (Pogátsa Zoltán: *A költségvetési deficit mítosz*, in: *Új Egyenlőség*)⁸⁸

Miért ne használhatnánk fel tehát a költségvetés monetáris finanszírozását arra, hogy feltétel nélküli alapjövedelemhez juttassuk az embereket? Pogátsa Zoltán a Húsz év múlva Ön is feltétel nélküli alapjövedelemből fog élni című cikkében így ír erről, mint lehetőségről: „A program finanszírozására pedig ott van a monetáris finanszírozás, azaz hogy a jegybank kamatmentesen bocsát pénzt az állam rendelkezésére, amiből az szolgáltatásokat vásárol.

⁸⁶ A brief introduction to Modern Monetary Theory, <https://gimms.org.uk/mmtbasics/>

⁸⁷ A potenciális kibocsátás szintje is változik – a termelékenységet növelő változások hatására (technológiai fejlődés, tőkeintenzitás növekedése stb.) növekszik –, így a monetáris, azaz a közvetlen jegybanki finanszírozás egyedüli korlátja a gazdaság növekedési képessége.

⁸⁸ Pogátsa Zoltán: *A költségvetési deficit mítosz*, ujegyenloseg.hu, 2020. június 14., <https://ujegyenloseg.hu/a-koltsegvetsesi-deficit-mitosz/>

⁸⁹ Pogátsa Zoltán: *Húsz év múlva Ön is feltétel nélküli alapjövedelemből fog élni*, novekedes.hu, 2020. június 11., <https://novekedes.hu/mag/husz-ev-mulva-on-is-feltetel-nelkuli-alapjovedelembol-fog-elni>

„A költségvetés közvetlen finanszírozása esetében önmagában nincs nagyobb inflációs nyomás, mint a tiltás esetében: a jegybank mindkét esetben meg tudta védeni az inflációs céljához szükséges bankközi kamatszintet. Vegyük észre továbbá, hogy a deficit nem szorít ki magánberuházásokat, hiszen a deficit első körben növeli a likviditást a bankközi piacon, és csak az inflációs cél érdekében beavatkozó jegybank akadályozza meg, hogy a bankközi kamatok a zéróra essenek” – erősíti meg Szalai Zoltán, az MNB vezető elemzője A költségvetési deficit finanszírozása MMT szemszögből című blogbejegyzésében⁹⁰.

A Modern Monetáris Elméletről lásd még Szalai Zoltán összefoglalóit az mnbtranszek.blog.hu oldalon: A Modern Monetáris Elméletről (1. rész)⁹¹ és A Modern Monetáris Elméletről (2. rész)⁹².

Az angol nyelvű irodalom igen terjedelmes, a rengeteg cikkből és tanulmányból egy közérthető újságcikket ajánlunk: *Modern Monetary Theory: How MMT is challenging the economic establishment* – Gareth Hutchens, in: ABC NEWS⁹³.

⁹⁰ Szalai Zoltán: A költségvetési deficit finanszírozása MMT szemszögből, [mnbtranszekblog.hu](https://mnbtranszekblog.hu/2019/08/08/a-koltsegetesi-deficit-finanszirozasa-mmt-szemszogbol/), 2019. augusztus 8., <https://mnbtranszekblog.hu/2019/08/08/a-koltsegetesi-deficit-finanszirozasa-mmt-szemszogbol/>

⁹¹ Szalai Zoltán: A Modern Monetáris Elméletről (1. rész), [mnbtranszekblog.hu](https://mnbtranszekblog.hu/2019/03/08/a-modern-monetaris-elmelet/), 2019. március 8., <https://mnbtranszekblog.hu/2019/03/08/a-modern-monetaris-elmelet/>

⁹² Szalai Zoltán: A Modern Monetáris Elméletről (2. rész), [mnbtranszekblog.hu](https://mnbtranszekblog.hu/2019/03/12/a-modern-monetaris-elmeletrol-2-resz/), 2019. március 12., <https://mnbtranszekblog.hu/2019/03/12/a-modern-monetaris-elmeletrol-2-resz/>

⁹³ Gareth Hutchens: *Modern Monetary Theory: How MMT is challenging the economic establishment*, ABC NEWS, 2020. július 16., <https://www.abc.net.au/news/2020-07-17/what-is-modern-monetary-theory/12455806>

Válság és alapjövedelem

A koronavírus-járvány okozta gazdasági válság semmilyen más korábbi válsághoz nem hasonlítható, és a legnagyobb gazdasági visszaesés az 1929-es nagy gazdasági világválság óta⁹⁴ – jellemezte a helyzetet 2020 tavaszán Kristalina Georgieva, a Nemzetközi Valutaalap (IMF) vezérigazgatója.

A koronavírus-járvány nyomán kibontakozó válság egyedisége újszerű válságkezelő intézkedéseket, közpolitikai innovációkat kényszerített ki a világ számos országában. Az új, válságkezelő közpolitikai elemek közül kiemelkedik az alapjövedelem, illetve az alapjövedelem-szerű juttatások átmeneti vagy tartós bevezetése, amely hosszú távon is átalakíthatja a feltétel nélküli alapjövedelemről való diskurzust.

Az alapjövedelem koncepciójában addig kételkedők is azt látták, hogy alapjövedelem nélkül emberek milliói maradnak egyik napról a másikra megélhetés nélkül még azokban az országokban is, amelyek lakói úgy hitték, érdemi szociális háló feszül alattuk⁹⁵.

Az alapjövedelemnek olyan új, befolyásos támogatói lettek, mint az ENSZ főtitkára és egyes vezető tisztviselői⁹⁶ vagy éppen Ferenc pápa⁹⁷.

A koronavírus-válság leküzdését célzó kormányzati csomagokban számos ország esetében megjelentek alapjövedelem-szerű elemek – ugyanakkor rögtön le kell szögezni, hogy a kormányok egyetlen esetben sem vezettek be a szó eredeti értelmében valódi, feltétel nélküli alapjövedelmet még átmeneti jelleggel sem.

Spanyolország

A spanyol kormány 2020. május 29-én fogadta el a garantáltminimumjövedelem-programot (GMJ), amely a tervek szerint 850 ezer családnak segítene. A program célja, hogy 1,6 millió embert emeljen ki a mélyszegénységből⁹⁸. A GMJ összege háztartástípusonként eltérő. A legalacsonyabb összeg 462, a legmagasabb 1015 euró havonta – amely nagyjából 160 ezer és 350 ezer forint közötti összegnek felel meg.

A spanyol garantáltminimumjövedelem-program talán azért is keltett annyira nagy nemzetközi médiafigyelmet, mert a spanyol kormány kifejezetten deklarálta, hogy a program nem csupán a válság idejére szól, tehát hosszú távon ható, paradigmátikus változás történt Spanyolországban.

⁹⁴ Kristalina Georgieva „Confronting the Crisis: Priorities for the Global Economy” imf.org, 2020. április 9., <https://www.imf.org/en/News/Articles/2020/04/07/sp040920-SMs2020-Curtain-Raiser>

⁹⁵ Marta Rodriguez Martinez „Universal basic income: Will it become a reality after lockdown is lifted?” Euronews, 2020. április 17., <https://www.euronews.com/2020/04/17/universal-basic-income-will-it-become-a-reality-after-lockdown-is-lifted>

⁹⁶ Kanni Wignaraja, Balazs Horvath „Universal basic income is the answer to the inequalities exposed by COVID-19” The European Sting, 2020. április 18., <https://europeansting.com/2020/04/18/universal-basic-income-is-the-answer-to-the-inequalities-exposed-by-covid-19/>

⁹⁷ Pálfi Rita „Egyetemes alapjövedelem bevezetését javasolja Ferenc pápa”, hu.euronews.com, 2020. április 13., <https://hu.euronews.com/2020/04/13/egyetemes-alapjovedelem-bevezeteset-javasolja-ferenc-papa>

⁹⁸ Manuel V. Gómez „Spain approves guaranteed minimum income scheme for vulnerable families”, english.elpais.com, 2020. május 29., https://english.elpais.com/spanish_news/2020-05-29/spain-to-approve-guaranteed-minimum-income-scheme-for-vulnerable-families.html

Olaszország

Az olasz kormány egyszeri 600 eurós támogatást (kb. 207 000 forint) folyósított minden önfoglalkoztatottnak és idénymunkásnak.⁹⁹

Olaszország már 2019-ben bevezetett egy garantált minimumjövedelem-programot¹⁰⁰, amely minden olyan háztartásnak jár, amelynek a havi bevétele 780 euró, vagyis nagyjából 270 ezer forint alatt van. Az igényelhető összeg 780 euróig terjedhet egyedülálló személy és 1300 euróig kétgyermekes család esetében.

Egyesült Államok

Az Egyesült Államokban az állam mindenkinek – pontosabban majdnem mindenkinek, mint arra később kitérünk – utalt fejenként 1200 dollárt, azaz mintegy 370 ezer forintot, akinek a jövedelme évi 75 ezer dollár, azaz mintegy 23 millió forint alatt volt. Mindemellett gyermekeként további 500 dollárt, azaz mintegy 150 ezer forintot is.

Az évi 75 ezer dollár fölött keresők által kapott összeg fokozatosan csökkent évi 99 ezer dollár keresetig – azaz mintegy 30 millió forint felett már nem járt semmi. A pénzt megkaphatta az is, aki nem adott be adóbevallást, és nem volt semmilyen legális jövedelme az elmúlt évben, feltéve, hogy legalább társadalombiztosítási száma volt¹⁰¹.

Japán

Japán mind a 120 millió polgára 100 ezer jent, azaz mintegy 284 ezer forintot kapott. Japánban nem fektettek nagy hangsúlyt a jogosultsági kérdésekre: nem számított, hogy valaki milliárdos vagy mélyszegény; dolgozik vagy munkanélküli; nyugdíjas vagy kisbaba – jár neki a 100 ezer jen. Még az sem baj, ha nem japán állampolgár, ha rendelkezik tartózkodási kártyával.¹⁰² Jogosultsági szempontból tehát klasszikus FNA-ról beszélhetünk, viszont különbözik tőle abban, hogy nem jár automatikusan, igényelni kell (annak ellenére, hogy valóban nem kötött

⁹⁹ Alessandro Speciale, Sonia Sirletti „Italy Aid Money Finally Starting to Trickle Down to Economy” Bloomberg, 2020. április 28., <https://www.bloombergquint.com/onweb/italy-s-aid-money-is-finally-starting-to-trickle-to-the-economy>

¹⁰⁰ Angela Giuffrida „Italy rolls out ‘citizens’ income’ for the poor amid criticisms” The Guardian, 2019. március 6., <https://www.theguardian.com/world/2019/mar/06/italy-rolls-out-citizens-income-for-the-poor-amid-criticisms>

¹⁰¹ Lauren Aratani „\$1,200 stimulus checks for all? What to know about the US coronavirus bailout” The Guardian, 2020. március 23., <https://www.theguardian.com/world/2020/mar/23/coronavirus-us-bailout-what-you-need-to-know>

¹⁰² Greg Lane „How to Receive Your 100,000 Yen COVID-19 Payment from the Japanese Government” Tokyo Cheapo, 2020. május 12., <https://tokyocheapo.com/editorial/how-to-receive-your-100000yen-covid-19-payment-from-the-japanese-government/>

Ausztrália

Ausztrália relatíve szegényebb polgárai egységesen 750 dollárt, azaz mintegy 160 ezer forintot kaptak bónuszban a megszokott szociális ellátásukon felül. A jogosultság elbírálása nem aprólékos szabályokon nyugodott, nem alkalmaztak jövedelemvizsgálatot¹⁰³, pusztán azon múlt az összeg folyósítása, hogy az illető beletartozott-e valamelyik meghatározott kategóriába: megkapta ezt az összeget például valamennyi öregségi nyugdíjas, rokkantsági ellátásban vagy munkanélküli segélyben részesülő, még hozzá automatikusan. Sokuk jogosult lesz – az elemzésünk lezárása idején még jövő időnek számító – július 13-án folyósítandó 750 dollárra is. Akik nem, azok viszont kiegészítő támogatásra pályázhatnak, s ezen a ponton érezhetően kezd a rendszer bonyolulttá válni – csak az első összeg utalása történt viszonylag egyszerű szabályok szerint.

Skócia

Skócia miniszterelnöke, Nicola Sturgeon bejelentette, hogy szerinte eljött az ideje az általános, feltétel nélküli alapjövedelem bevezetésének.¹⁰⁴

A skót alapjövedelem-elképzelések meglehetősen kiforrottak: a programot a kormány által felkért független think tank, a Reform Scotland dolgozta ki. A skót alapjövedelem évi 5200 font jövedelmet (kb. kétmillió forintot) jelentene minden felnőttnek, és további évi 2600 font (kb. egymillió forint) juttatás járna vele gyermekenként.¹⁰⁵ Az alapjövedelmet részben néhány korábbi – de nem az összes – szociális ellátás eltörléséből és a jövedelemadó megemeléséből finanszíroznák.

Unites Nations Development Programme-javaslat (UNDP)

Az ENSZ Fejlesztési Programjának (UNDP) friss kutatása¹⁰⁶ azt a megállapítást tartalmazza, hogy egy átmeneti alapjövedelem-programmal otthon lehetne tartani a világ legszegényebb 2,7 milliárd emberét (akik 132 fejlődő országban oszlanak el), és ezáltal lehetne csökkenteni a COVID-19 terjedését.

Az ENSZ kutatásai szerint a COVID-19-járvány és a vele járó gazdasági recesszió 1990 óta nem látott mértékben fogja növelni a szegénység mértékét, és 265 millió embert sodorhat az éhezés szélére.

A javaslatban Magyarország is szerepelt; az ENSZ azzal számolt, hogy 1,64 millió magyarnak lenne szüksége válságkezelő alapjövedelemre (további magyar vonatkozások a javaslatcso-magról a *Melléklet 4*-ben olvashatók).

¹⁰³ Jade Macmillan „Coronavirus Job Seeker payments have started flowing, this is when you should get yours” ABC News, 2020. április 19., <https://www.abc.net.au/news/2020-04-20/when-you-should-get-your-jobseeker-coronavirus-payment/12161824>

¹⁰⁴ Laura Webster „Covid-19: First Minister says 'time has come' for UBI in Scotland” The National, 2020. május 5., <https://www.thenational.scot/news/18427515.covid-19-first-minister-says-time-come-ubi-scotland/>

¹⁰⁵ OneForAll: The Case for a Basic Income Guarantee. Reform Scotland, 2020. április, <https://reformscotland.com/wp-content/uploads/2020/04/basic-income-briefing.pdf>

¹⁰⁶ George Gray Molina, Eduardo Ortiz-Juarez „Temporary Basic Income: Protecting Poor and Vulnerable People in Developing Countries”, <https://www.undp.org/content/dam/undp/library/km-qap/Temporary%20Basic%20Income-V4.pdf>

Válság és alapjövedelem Magyarországon

Magyarországon a koronavírus-járvány a régió legnagyobb gazdasági visszaesését hozta. A GDP 2020. II. negyedévében az előző évi bázishoz képest 13,6 százalékkal esett vissza. A keresleti korlátozások, a termelés időleges leállása, teljes piacok azonnali és totális megszűnése olyan jellegű és mértékű válságot idézett elő, amelyre még nem volt példa a magyar gazdaság történetében.

Bár a gazdasági válság társadalmi hatásai ma még nem láthatóak teljes mértékben, annyi bizonyos, hogy a munkanélküliség növekedése és a munkajövedelmek általános csökkenése (fizetés nélküli kényszerszabadságolások, csökkentett munkaidő – csökkentett bér stb.) az érintetteket igen nehéz helyzetbe hozzák. A járvány/válság miatt nehéz helyzetbe kerülők az újkori magyar történelem legrosszabb helyzetben lévő, legszűkmarkúbb és legkevésbé az ő javukat szolgáló állami szociális rendszerére utaltak.

A Fidesz-KDNP-kormányok szociálpolitikája kimerült a szociális ellátások körének, szintjének és időtartamának csökkentésében, a szociális háló lyukainak növelésében, így kétségtelen, hogy a járvány nyomában járó gazdasági válság szociális következményei súlyosak lesznek. Még akkor is mély szociális válságra számíthatunk, ha a gazdaság részleges leállítását követő újraindulás gyorsan megvalósulna – ahogy az optimista forgatókönyvek mondják –, mivel a „normális” működés helyreállása sok területen lassú lesz (pl.: turizmushoz kapcsolódó piacok), illetve a vírus és ezáltal a járványveszély velünk maradásával bármikor újabb korlátozások, részleges gazdasági leállások várhatóak.

Bemutattuk (*Melléklet 2*), hogy a koronavírus-járvány okozta gazdasági krízis kezelésére a világban sok helyütt alapjövedelem-szerű juttatásokat vezettek be, amelyek általában a válság által leginkább sújtott alacsony jövedelmű, bizonytalan jövedelmi státuszú társadalmi csoportok számára jelentenek azonnali és „feltétel nélküli” segítséget. Azt is láttuk (*Melléklet 2*), hogy az ENSZ egyik szervezete, a UNDP (United Nations Development Programme) által közzétett tanulmány¹⁰⁷ ugyancsak válságkezelő alapjövedelem bevezetését szorgalmazza a gazdasági válság negatív jóléti hatásainak leküzdése érdekében. A javaslatcsomag egyik forgatókönyve Magyarországnál 334,48 dolláros alapjövedelemmel számol – ez az összeg gyakorlatilag megegyezik a Párbeszéd által ajánlott 100 ezer forintos válságkezelő alapjövedelemmel. Az UNDP által az alapjövedelem költségéül számított havi 550 millió dollár (nagyjából 165 milliárd forint, a GDP 0,2 százaléka havonta) nem tér el jelentősen a Párbeszéd által ajánlott válságkezelőalapjövedelem-konstrukciót fedező, 2020. május 1. és december 31. közötti időszakra kiszámolt 1200 milliárd forintos kiadástól.

¹⁰⁷ George Gray Molina, Eduardo Ortiz-Juarez, „Temporary Basic Income: Protecting Poor and Vulnerable People in Developing Countries”, <https://www.undp.org/content/dam/undp/library/km-qap/Temporary%20Basic%20Income-V4.pdf>

A Párbeszéd törvényjavaslata a válságkezelő alapjövedelemről

A Párbeszéd Magyarországért Párt (Párbeszéd) 2020. április 15-én törvényjavaslatot¹⁰⁸ nyújtott be a magyar Országgyűlésnek, amelyben a válságkezelő alapjövedelem azonnali bevezetését javasolta. A törvényjavaslat garantált minimumjövedelemként működő jövedelemkiegészítést szorgalmaz, gyermekeként 50 ezer forint, felnőttek számára pedig 100 ezer forint szintig¹⁰⁹.

Idézet a törvényjavaslat benyújtása után kiadott közleményből¹¹⁰:

„A válságkezelő alapjövedelemről szóló külön törvényjavaslatot, amelyet Tordai Bence frakcióvezető-helyettes vezetésével dolgozott ki a Párbeszéd szakmai csapata, ma nyújtották be az Országgyűlésnek. A válságkezelő alapjövedelem minden magyarországi lakos számára garantál legalább havi 100 ezer forint jövedelmet, a szülőknek pedig a gyerekeik után legalább 50 ezer forint támogatást kell kapniuk. A Párbeszéd számításai szerint a válságkezelő alapjövedelem bevezetéséhez szükséges nettó költségvetési forrásigény kb. 1200 milliárd forint, amelyet az idénre tervezett, 2111 milliárdnyi beruházás egy részének leállításával, illetve felfüggesztésével, a milliárdos vagyonokra és milliós fizetésekre kivetendő szolidaritási járványadóval, valamint közvetlen jegybanki finanszírozással fedezni lehet. Mindez több, mint kétmillió felnőttet és körülbelül másfél millió gyermeket, a magyar társadalom legnehezebb helyzetben élő harmadát óvna meg a nélkülözéstől.”

A javaslat 2020. május 25-én került a Népjóléti Bizottság, majd június 25-én a Törvényalkotási Bizottság elé. A törvényjavaslat tárgysorozatba vételét a kormánypárti többség mindkét bizottságban elutasította.

A koronavírus-járvány második hulláma miatt 2020 szeptemberében a Párbeszéd ismét benyújtotta válságkezelő alapjövedelem-törvényjavaslatát, illetve az MSZP-vel közösen országgyűlési határozatot kezdeményezett¹¹¹ a válságkezelő alapjövedelem bevezetésének szükségességéről.

¹⁰⁸ A válságkezelő alapjövedelem bevezetéséről, 2020. április 15., <https://www.parlament.hu/irom41/10110/10110.pdf>

¹⁰⁹ További részletek a javaslatról megtalálhatóak a Párbeszéd által összeállított információs oldalon: <https://parbeszedmagyarorszagert.hu/hu/hir/gyakran-ismetelt-kerdesek-valsagkezelelo-alapjovedelemrol>

¹¹⁰ PÁRBESZÉD: VÁLSÁGKEZELŐ ALAPJÖVEDELMEK MOST! - TÖRVÉNYJAVASLATOT NYÚJTOTT BE A PÁRBESZÉD, [parbeszedmagyarorszagert.hu](https://parbeszedmagyarorszagert.hu/hu/hir/parbeszed-valsagkezelelo-alapjovedelmet-most-torvenyjavaslatot-nyujtott-be-parbeszed), 2020. április 15., <https://parbeszedmagyarorszagert.hu/hu/hir/parbeszed-valsagkezelelo-alapjovedelmet-most-torvenyjavaslatot-nyujtott-be-parbeszed>

¹¹¹ Válságkezelő alapjövedelmet javasol az MSZP és a Párbeszéd, [mszp.hu](https://mszp.hu/hir/valsagkezelelo-alapjovedelmet-javasol_az_mszp_es_a_parbeszed), 2020. szeptember 15., https://mszp.hu/hir/valsagkezelelo-alapjovedelmet-javasol_az_mszp_es_a_parbeszed

Válságkezelő alapjövedelem az I. kerületben

A válságkezelő alapjövedelmet 2020. április 15-én vezette be a párbeszédes polgármester, V. Naszályi Márta által vezetett Budavári Önkormányzat.

Az önkormányzat a három hónapig tartó alapjövedelem-programban 100 ezer forintra egészítette ki a rászorulókat (gyermeküket egyedül nevelők, munkanélküli-segélyre már nem jogosult munkakeresők, munkájukat a járvány miatt elveszítő, egyéni kis- és közép vállalkozók, akiknek bevételek lehetőségei megszűntek, minimálnyugdíjasok, illetve azon gyermekek, akiknek az egy főre jutó jövedelme családi pótlékkal kiegészítve sem éri el ezt az összeget) jövedelmét.

A Budavári Önkormányzat 2020. július 8. és 11. között felmérte a ZRI Závecz Research Zrt. segítségével a válságkezelő alapjövedelem ismertségét és támogatottságát¹¹².

Forrás: budavar.hu

Az intézkedésről a válaszadók nagyjából fele (47 százalék) hallott, a megkérdezettek négyötöde (79 százalék) tartja a bajbajutottak számára megfelelő segítségnek a válságkezelő alapjövedelmet, és az összes megkérdezett 82 százaléka támogatja, hogy az önkormányzat továbbra is biztosítson valamilyen juttatást a leginkább rászorulóknak. Érdekes, hogy ezt nem befolyásolja a pártpreferencia: a kormánypárti szavazók nagyjából 80 százaléka is szimpatizál az intézkedéssel, hasonlóan az ellenzék támogatóihoz.

¹¹² A válságkezelő alapjövedelem ismertsége és támogatottsága az I. kerületben
<http://www.budavar.hu/upload/userfiles/1/news/2020/docs/A%20va%CC%81sa%CC%81gkezele%CC%8B%20alapjo%CC%88vedelem%20ismertse%CC%81ge%20e%CC%81s%20ta%CC%81mogatotts%CC%81ga%20az%20I.%20keru%CC%88letben.pdf>

Alapjövedelem-kísérletek

Túlzás nélkül állítható, hogy rengeteg alapjövedelem-kísérletet folytattak le már a világon, és folytatnak jelenleg is. E mellékletben nem vállalkozhatunk arra, hogy valamennyit szisztematikusan bemutassuk, a jelenleg folyó és a közelmúltban befejezett alapjövedelem-kísérletekből nyújtunk válogatást.

Skócia

Kezdjük a skót alapjövedelem-kísérlettel, amely azért különösképpen érdekes, mert Skócia miniszterelnöke, Nicola Sturgeon e kísérlet eredményeinek tudatában mondta ki: eljött az ideje az alapjövedelem bevezetésének! Éppen ezért érdemes a kísérletet nagyobb részletességgel áttekinteni.

A skót kormány 2017 őszén jelentette be, hogy négy önkormányzattal – Edinburgh, Fife, Glasgow és North Ayrshire helyhatóságaival – együttműködve alapjövedelem-kísérletet indít, és a kísérlet két pénzügyi évére – 2018/2019-re és 2019/2020-ra 250 ezer font támogatást folyósít.¹¹³ A meglehetősen alapos és nagyszabású kísérletben 17 100 személy részesült alapjövedelemben: 14 600 fő alacsonyabb összegű és 2500 fő magasabb összegű alapjövedelmet kapott. Az alacsonyabb összeg heti 73,10 font, a magasabb 213,59 font volt a 25 éves és nyugdíjas kor közöttiek esetében.

A kísérletet lezáró megvalósíthatósági tanulmány 2020 júniusában jelent meg. A tanulmány szerint az alapjövedelem csökkentené a szegénység, a gyermekszegénység és a munkanélküliség szintjét is; az alapjövedelem bevezetését követő viselkedési hatások a kívánt célok elérését segítenék. Mindezek alapján a skót kormány az alapjövedelem bevezetésének megfontolását javasolta a brit kormánynak nemzeti szinten, az egész Egyesült Királyság területén, mint olyan intézkedést, amely egyúttal a COVID-19-járvány okozta válságra is megfelelő közpolitikai válasz lenne¹¹⁴.

Finnország

A nagy médiavisszhangot kapott finn kísérlet kakukktojásnak mondható az alapjövedelem-kísérletek között. Szokatlan és nehezen értelmezhető módon a kísérletben kizárólag munkanélküliek vehettek részt. A juttatás összege havi 560 euró volt, amely összeg Finnországban meglehetősen alacsonynak számít.

A kísérlet két éven keresztül, 2017 januárjától 2018 decemberéig tartott, kétezer fő részesült alapjövedelemben, a kontrollcsoport létszáma 173 ezer fő volt. A kutatók hipotézise az volt, hogy az alapjövedelem-juttatás növelni fogja a munkakínálatot.

¹¹³ Basic Income Scotland, <https://basicincome.scot/whats-happening-scotland/>

¹¹⁴ Written evidence from Scottish Government [PCW0053], 2020. június, <https://committees.parliament.uk/writtenevidence/8260/pdf/>

A KELA (a kísérletet lebonyolító finn intézet) a kísérletről készített elemzésének (Final Report¹¹⁵) angol nyelvű összefoglalójában azt olvashatjuk, hogy az alapjövedelmet kapók esetében az első év adatai alapján a munkavállalás átlagosan 6 nappal növekedett a kontrollcsoporthoz képest. A második év adatai pedig a munkanélküli-ellátás időközben történt megváltoztatása (növelése) miatt gyakorlatilag nem értelmezhetőek¹¹⁶. Nos, ez alapján az bizonyos, hogy az alapjövedelmet kapók munkapiaci aktivitása, munkavállalási hajlandósága nem csökkent, hanem – legalábbis az első évben – növekedett.

A Világbank tanulmánya¹¹⁷ érdemesnek tartotta megjegyezni, hogy a 2015 és 2019 között regnáló finn kormánykoalíció, amely az alapjövedelem-kísérletet elindította, vegyesen viszonyult az alapjövedelem eszméjéhez: csak az egyik koalíciós tag volt mellette, a másik kettő viszont ellene. Az elemzés szerint az alapjövedelemnek e vegyes kormánykoalíción belüli támogatottsága magyarázza a vizsgálat szűk fókuszát, amely szinte teljesen a munkaerőpiaci részvétel témájára irányult, illetve magyarázza a finn koalíció elfordulását is az alapjövedelemtől.

A sajátos körülmények ellenére a kísérlet eredményei nem cáfoltak rá az előzetes pozitív várakozásokra. Az alapjövedelemben részesülők a kontrollcsoportnál kisebb arányban számoltak be egészségügyi problémákról, stresszről, optimistábbak voltak a jövőjükkel kapcsolatban, jobban tudtak koncentrálni, s némileg nőtt bennük a bizalom is az emberek és az intézmények iránt. Az alapjövedelem foglalkoztatási hatása pozitív semleges volt.¹¹⁸

Kanada, Ontario

2016 márciusában indult el egy háromévesre tervezett alapjövedelem-kísérlet Kanadában, Ontarióban.

Négyezer személy részesült alapjövedelemben. Az egyedülállók 16 989, a párok 24 027 kanadai dollárt, a fogyatékkal élők még mindezen felül további 6000 kanadai dollárt kaptak évente. A program abban különbözött jelentősen más alapjövedelem-kísérletektől, hogy minden egyes munkával megkeresett kanadai dollár fél dollárral csökkentette az alapjövedelmet.

¹¹⁵ Suomen perustulokokeilun arviointi, SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖN RAPORTEJA JA MUISTIOITA 2020, Helsinki, https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162219/STM_2020_15_rap.pdf?sequence=1&isAllowed=y

¹¹⁶ „The employment effect of the experiment was examined in a register-based analysis. During the observation period from November 2017 to October 2018, days in employment increased, on average, about six days more in the group that received basic income than in the control group. However, no significant employment effect was observed during the first year of the experiment. Conditionality in unemployment benefits increased generally in Finland in 2018 (i.e. the activation model). Therefore, the positive employment effect in the second year of the experiment was a joint effect of the basic income experiment and the amendments to the unemployment benefit legislation.”

¹¹⁷ Gentilini, Ugo; Grosh, Margaret; Rigolini, Jamele; Yemtsov, Ruslan (2020) Exploring Universal Basic Income : A Guide to Navigating Concepts, Evidence, and Practices. (200. o.), Washington, DC: World Bank. © World Bank. <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/32677>, License: CC BY 3.0 IGO.

¹¹⁸ The basic income experiment 2017–2018 in Finland, Preliminary results, REPORTS AND MEMORANDUMS OF THE MINISTRY OF SOCIAL AFFAIRS AND HEALTH 2019, https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161361/Report_The%20Basic%20Income%20Experiment%2020172018%20in%20Finland.pdf

A nagyszabású alapjövedelem-kísérletet 2018 júniusában váratlanul félbeszakította az újonnan megválasztott helyi kormányzat, annak ellenére, hogy a választási kampányban még az ellenkezőjét ígérte¹¹⁹.

A történet érdekessége, hogy a résztvevők továbbra is megkapták az alapjövedelmet a terveknek megfelelően egészen 2019 márciusáig, a program lefújása tehát nem a fizetések felfüggesztését, hanem az adatok hivatalos kiértékelésének elmaradását jelentette¹²⁰.

A Basic Income Canada Network aktivista szervezet nem nyugodott bele az adatok elveszésébe. A kísérlet résztvevőiből 424-et sikerült felkutatniuk és kikérdezniük. Az így nyert adatok azt mutatták, hogy az alapjövedelemben részesülők számos pozitív változást tapasztaltak. Javultak a társas kapcsolataik, a válaszadók 88 százaléka számolt be csökkenő stresszről. A válaszadók 33 százaléka fektetett be saját képzésébe, képességeinek fejlesztésébe, hogy javuljanak az esélyei a munkaerőpiacon.

Németország

Németországban 2020 augusztusában indult el azon alapjövedelem-kísérlet, amelyben három éven át 120 főt 1200 euró havi juttatásban részesítenek¹²¹. A kontrollcsoport 1380 főből áll.

A kísérlet egyik érdekessége, hogy a finanszírozás kis magánadományokból történik, mintegy 140 ezer ember adakozott azért, hogy a kísérlet megvalósulhasson. 2019 óta zajlik egy hasonló – szintén magánadományokból finanszírozott – kísérlet Németországban, amelynél 250 fő részesül alapjövedelemben, de itt a juttatás összege csak havi 416 euró. E kísérlet neve HartzPlus. Az elnevezés egyébként a Hartz IV. állami programra utal némi gúnnyal, amely a juttatásokat szigorú feltételekhez köti.

Kenya

A világ legnagyobb szabású alapjövedelem-kísérletét indította el 2016-ban Kenyában a GiveDirectly jótékonyági szervezet, amely kísérlet egészen 2028-ig fog tartani¹²². Az alapjövedelem hatását az egyénekre és a közösségekre szisztematikusan, több verzióban is vizsgálják: 44 faluban közel 5000 fő 12 évig kap alapjövedelmet (napi 0,75 dollárt), 80 faluban több mint 7300 ember csak két évig kapja ugyanezt a támogatást, 71 faluban több mint 8500 ember egy összegben kapja meg azt, amit az előbbi csoport tagjai két év alatt. 2020 szeptemberében tanulmányt¹²³ adtak ki, amelyben bemutatták az alapjövedelem COVID-19-járvány alatt gyakorolt áldásos jóléti és egészségügyi hatásait.

¹¹⁹ Gentilini, Ugo; Grosh, Margaret; Rigolini, Jamele; Yemtsov, Ruslan. 2020. *Exploring Universal Basic Income : A Guide to Navigating Concepts, Evidence, and Practices*. (196–197. o.) Washington, DC: World Bank. © World Bank., <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/32677> CC BY 3.0 IGO.

¹²⁰ *Assessing the Feasibility of Citizens' Basic Income Pilots in Scotland: Final Report* 36. o. https://basicincome.scot/wp-content/uploads/sites/75/2020/06/Draft-Final-CBI-Feasibility_Main-Report-June-2020.pdf

¹²¹ *Assessing the Feasibility of Citizens' Basic Income Pilots in Scotland: Final Report* 36. o. https://basicincome.scot/wp-content/uploads/sites/75/2020/06/Draft-Final-CBI-Feasibility_Main-Report-June-2020.pdf

¹²² <https://www.givedirectly.org/ubi-study/>

¹²³ Abhijit Banerjee, Michael Faye, Alan Krueger, Paul Niehaus, Tavneet Suri: *Effects of a Universal Basic Income during the pandemic*, 2020. szeptember 2., https://econweb.ucsd.edu/~pniehaus/papers/ubi_covid.pdf

Alapjövedelem természetbeni formákban

Bár mára már annyira természetessé vált, hogy fel sem tűnik senkinek, a modern, fejlett társadalmak rendszerint a szolgáltatások széles körét bocsájtják polgáraik rendelkezésére ingyenesen, alanyi jogon (bár nagy különbségek vannak az ingyenesen nyújtott szolgáltatások mennyiségében és színvonalában is a különböző fejlett államok között). Gyakran olyan szolgáltatásokról van szó, amelyek ingyenességéhez nemcsak az egyes polgároknak fűződik érdekük, hanem az egész közösség jövője szempontjából fontos, hogy azokat tömegesen igénybe vegyék. Ilyenek például az állami közoktatás nyújtotta szolgáltatások.

Az alapjövedelem ezen természetbeni formáira a pénzbeli alapjövedelem bevezetése mellett is szükség lesz, mi több, a Párbeszéd programja például a pénzbeli alapjövedelem bevezetésével párhuzamosan a meglévő természetbeni alapjövadelmek bővítését javasolja, úgymint:

- az ingyenes internetet,
- az első diploma ingyenességét,
- az ingyenes felnőttképzést (alanyi jogon járó felnőttképzési számla).

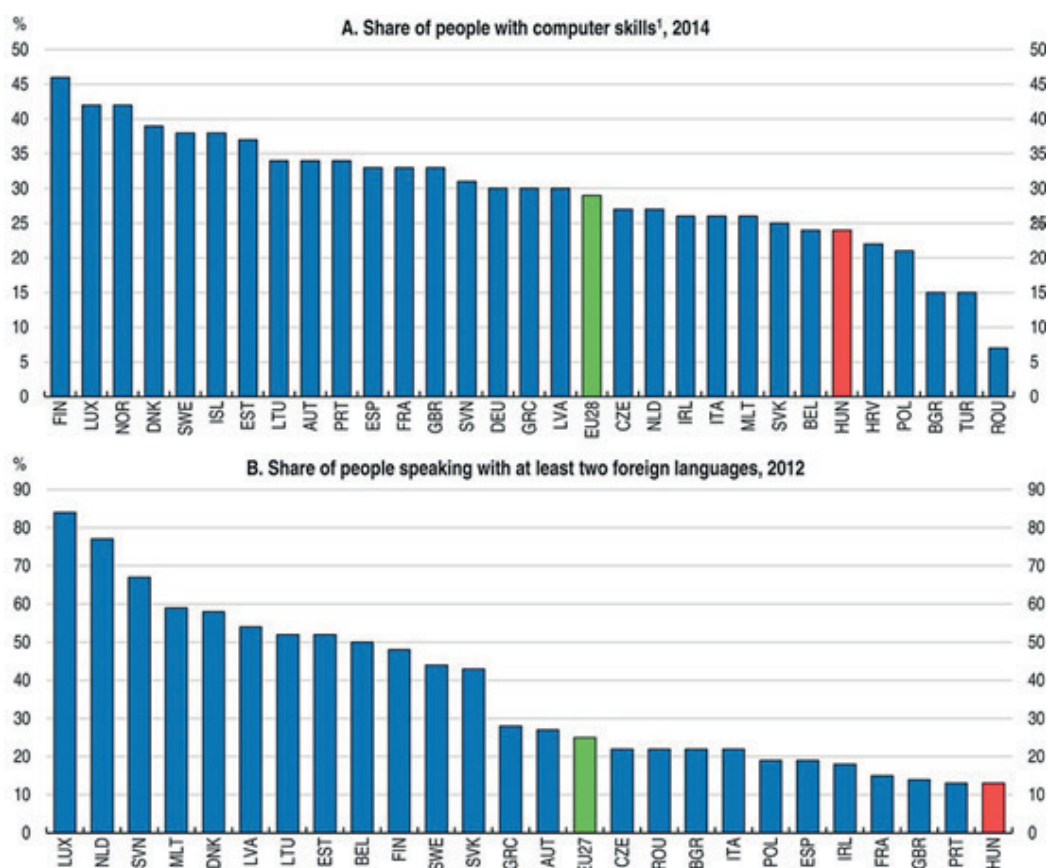
Magyarországon, bár az internetet rendszeresen (legalább hetente) használók köre örvendatosan nő, még mindig elmarad az uniós átlagtól (az uniós átlag 83, a magyar átlag 75 százalék a 16–74 éves korosztályban). Ez több mint 1,8 millió magyart jelent, aki nem internetezik rendszeresen (ebben a korosztályban).

Az internet mára alapszükségletté vált. Aki nem fér rendszeresen hozzá, az gyakorlatilag kiszorul a társadalomból. Hiánya szinte ahhoz mérhető versenyhátrányt jelent az egyénnek, mintha nem tudna írni-olvasni, így indokolt – legalább egy bizonyos sáv szélességig – ingyenessé tenni, természetesen a szolgáltatók anyagi ellentételezése mellett.

Ahogy az internet-hozzáférés ingyenessé tétele, úgy az ingyenes képzési szolgáltatások is nemcsak az egyén mobilitási lehetőségeit növelik (amire pedig nagy szükség van, hiszen Magyarországon európai összevetésben nagyon alacsony a társadalmi mobilitás¹²⁴), de Magyarország versenyképességét is javítják. Az OECD véleménye¹²⁵ szerint Magyarország hosszú távú növekedési lehetőségeit határolja be a számítógép-használattal kapcsolatos képességek és az idegennyelv-tudás európai összevetésben alacsony volta.

¹²⁴ Social Mobility Index, WEF, <http://reports.weforum.org/social-mobility-report-2020/social-mobility-rankings>

¹²⁵ OECD (2016), OECD Economic Surveys: Hungary 2016, OECD Publishing, Paris, https://doi.org/10.1787/eco_surveys-hun-2016-en

Forrás: OECD Economic Surveys: Hungary 2016

Meg kell jegyezni természetesen, hogy az ingyenesség önmagában kevés. Nem elegendő az alapvető szolgáltatásokhoz ingyenesen hozzáférni, hanem az is szükséges, hogy Magyarország területén egységesen magas minőségben lehessen hozzáférni.

Ma elképesztően nagyok a különbségek a minőségi oktatáshoz való hozzáférésben: egy falusi gyermeknek 2,8 százalékos esélye van arra, hogy befejezze az egyetemet, szemben a városi gyermek 43,8 százalékos esélyével¹²⁶. Itt is felhívjuk a figyelmet arra: e tanulmányban bemutattuk, hogy a pénzbeli alapjövedelem finanszírozásához nem szükséges adóemelés – ami nem azt jelenti, hogy például a társasági adókulcsokat a jelenlegi adóparadicsomi szinten kellene hagyni. Az így nyert bevételeket (is) az oktatás és az egészségügy rendbetételére javasoljuk fordítani.

Érdemes megemlíteni még a természetbeni alapjövedelmek sorában az ingyenes közösségi közlekedést, amelynek közösségi hasznát ugyancsak nem nehéz belátni: csökkenő zsúfoltság a közutakon, csökkenő károsanyag-kibocsátás, tisztább, egészségesebb környezet.

Ingyenes közösségi közlekedésre már találhatók nemzetközi példák európai fővárosokból, ilyen Luxemburg¹²⁷ vagy Észtország fővárosa, Tallin¹²⁸, de kisebb magyar városokban, mint Budaörsön vagy Dunakeszin is ingyenesek a járatok.

¹²⁶ OECD (2019), *OECD Economic Surveys: Hungary 2019*, OECD Publishing, Paris, https://doi.org/10.1787/eco_surveys-hun-2019-en

¹²⁷ Andrea Lo: *Luxembourg makes all public transport free*, edition.cnn.com, 2020. március 2., <https://edition.cnn.com/travel/article/luxembourg-free-public-transport/index.html>

¹²⁸ *About free public transport in Tallinn*, <https://www.tallinn.ee/eng/freepublictransport/About-free-public-transport-in-Tallinn>

Magyarországon az ingyenes tömegközlekedés a megyei jogú városok közül elsőként az ellenzéki vezetésű (Márki-Zay Péter polgármester által irányított) Hódmezővásárhelyen valósulhat meg¹²⁹, minthogy a jegyárbevétel igen kis részét képezi az önkormányzat költségvetésének, amelyről viszonylag könnyűszerrel le tudnak mondani. Hogy a helyi közlekedés állami finanszírozása ne vesszen el, továbbra is megmaradnak majd a jegyek és a bérletek; a szolgáltatást egy szimbolikus árú városkártyával lehet majd igénybe venni.

Budapesten a fővárosi önkormányzat első lépésben az álláskeresők számára¹³⁰ tette ingyenessé a városi tömegközlekedés használatát. A hosszú távú terv, amely „közlekedési alapjövedelem”¹³¹ néven szerepelt a Párbeszéd-társelnök Karácsony Gergely főpolgármester 2019-es választási programjában, a tömegközlekedés ingyenessé tétele mindazok számára, akik részben vagy egészben hajlandóak lemondani a városi autóhasználatról.

A lista tetszés szerint bővíthető. A természetbeni alapjövedelem, azaz bizonyos áruk és szolgáltatások teljes körű ingyenessége minden olyan esetben megfontolásra érdemes, amikor a hozzáférés szűkítése (ár, díj alkalmazása) olyan negatív mellékhatásokkal jár, illetve a teljes körű hozzáférés (ingyenesség) olyan pozitív hatásokkal, amelyek a társadalom számára nyilvánvalóan és általánosan jelentkezők.

¹²⁹ Fabók Bálint: Elsőként Hódmezővásárhelyen lesz ingyenes a tömegközlekedés Magyarországon, g7.hu, 2019. október 18., <https://g7.hu/kozelet/20191018/elsokent-hodmezovasarhelyen-lesz-ingyenes-a-tomegkozlekedes-magyarorszagon/>

¹³⁰ Információk a budapesti álláskeresők díjmentes utazásával kapcsolatban, bkk.hu, 2019. december 19., <https://bkk.hu/2019/12/informaciok-budapesti-allaskeresok-dijmentes-utazasaval-kapcsolatban/>

¹³¹ Karácsony közlekedési alapjövedelmet vezetne be, MTI/hvg.hu, 2019. június 21., https://hvg.hu/itthon/20190621_Karacsony_kozlekedesi_alapjovedelmet_vezetne_be

Európai polgári kezdeményezés¹³² az FNA európai uniós bevezetéséért

2020. szeptember 25-én indult az az egyéves időszak, amely alatt 1 millió aláírást kell összegyűjtenie (minimum hét különböző tagországból) azoknak a civil szervezeteknek, pártoknak vagy magánszemélyeknek, amelyek/akik azt szeretnék, hogy az Európai Bizottság dolgozzon ki javaslatot a feltétel nélküli alapjövedelem (FNA) bevezetésére az Európai Unióban.

A kezdeményezést, amelyet az UBIE (a feltétel nélküli alapjövedelem támogatóinak európai egyesülete – Unconditional Basic Income Europe¹³³) nyújtott be, 2020 májusában fogadta be¹³⁴ az Európai Bizottság.

A kezdeményezők úgy fogalmaztak: „Célunk a feltétel nélküli alapjövedelem bevezetése az EU egészében, amely a gazdaságpolitika részeként mindenki számára biztosítja az anyagi biztonságot és a társadalomban való részvétel lehetőségét.” Ezért „felkérjük a Bizottságot, hogy tegyen javaslatot az egész Unióra kiterjedő, feltétel nélküli alapjövedelmekre, amelyek az Unió gazdasági, társadalmi és területi kohéziójának erősítése érdekében csökkentik a regionális egyenlőtlenségeket”.

Ezáltal megvalósulna az Európai Tanács, az Európai Parlament és az Európai Bizottság 2017-ben kiadott közös nyilatkozatának azon célja, hogy az egyenlőtlenségekkel szembeni küzdelem jegyében „az EU és tagállamai az alapjövedelem biztosítása érdekében támogatni fogják a hatékony, fenntartható és méltányos szociális védelmi rendszereket is” – írták beadványukban a kezdeményezés benyújtói.

Az online aláírás linkje: <https://eci.ec.europa.eu/014/public/#/screen/home>

¹³² https://ec.europa.eu/info/about-european-commission/get-involved/european-citizens-initiative_hu

¹³³ <https://www.ubie.org/>

¹³⁴ https://europa.eu/citizens-initiative/initiatives/details/2020/000003_en

Az aláírásgyűjtés megkezdését bejelentő sajtótájékoztatóról:

„Szentpéteri Györgyi, az Első Magyar Feltétel Nélküli Alapjövedelemért Egyesület¹³⁵ elnöke megjegyezte: pénteken 27 uniós országban kezdődik aláírásgyűjtés.” (Népszava¹³⁶)

„Szentpéteri emlékeztetett, hogy a koronavírus-járvány és a válság nyomán létrejött közös társadalmi tapasztalat is sokak számára rámutathat az FNA fontosságára. Így véleménye szerint a társadalom széles körei tapasztalhatták meg, milyen lesz majd, mikor jönnek a robotok és elveszik az emberek munkáját (hisz sokaknak most sincs munkájuk), így a közös tapasztalatok miatt a társadalmi szolidaritás is erősödhet. Kiemelte a Párbeszéd pártalapítványa, a Megújuló Magyarország segítségét is.” (Mérce¹³⁷)

„Legyen egy biztos alap, amelyet minden magyar állampolgár megkaphat. Az Európai Unió legyen összetartó közösség, legyen egész Európában feltétel nélküli alapjövedelem, az országok között és az országokon belül is, ezt a politikát képviseljük évek óta. Merjünk új víziókba beleszeretni” – mondta Karácsony Gergely (Népszava, idézett cikk)

„Szabó Tímea országgyűlési képviselő, a Párbeszéd társelnöke¹³⁸, frakcióvezetője azt mondta, hogy az alapjövedelem XXI. századi megoldás, amely megszüntetheti a koronavírus-járvány okozta szorongást és kilátástalanságot is.” (Népszava, idézett cikk)

¹³⁵ Az Első Magyar Feltétel Nélküli Alapjövedelemért Egyesület, mint az UBIE tagja a szóban forgó európai polgári kezdeményezés benyújtója és a magyarországi aláírásgyűjtés fő civil szervezője.
<https://alapjovedelem.org/>

¹³⁶ Az idézetek forrása: Legalább 100 ezer forint a tét - elrajtolt az aláírásgyűjtés a feltétel nélküli alapjövedelemért, www.nepszava.hu, 2020. szeptember 25.,
https://nepszava.hu/3093279_legalabb-100-ezer-forint-a-tet-elrajtolt-az-alairasgyujtes-a-feltetel-nelkuli-alapjovedelemert

¹³⁷ Kiss Soma Ábrahám: Egy év alatt egymillió aláírásnak kell összegyűlnie, hogy az EP napirendre tűzze az alapjövedelem bevezetését, merce.hu, 2020. szeptember 26.,
<https://merce.hu/2020/09/26/egy-ev-alatt-egymillio-alairasnak-kell-osszegyulnie-hogy-az-ep-napirendre-tuzze-az-alapjovedelem-bevezeteset/>

¹³⁸ A hazai pártok közül a Párbeszéd Magyarorszáért csatlakozott a nemzetközi kezdeményezéshez. Európában több európai baloldali, zöld párt és szervezet is hasonlóan tesz.

A tanulmány szerzői:
Büttl Ferenc és Kis Miklós

Közreműködött:
Csillag Gábor, Tordai Bence

Olvasószerkesztő:
Szíjjártó Anita

Grafika és tördelés:
Bóhl-Kardos Zsófia

Adatvizualizáció:
Seres Flóra

Felelős szerkesztő:
Büttl Ferenc

Köszönjük a Párbeszéd Magyarországért és a Megújuló Magyarországért Alapítvány alkalmazottainak, szakértőinek, tagjainak, aktivistáinak és szimpatizánsainak segítségét, valamint a felkért kutatók és szakértők hozzájárulását!

Készült a Megújuló Magyarországért Alapítvány megbízásából.

Kiadja a Megújuló Magyarországért Alapítvány.

Ha egyetértesz az alapjövedelemmel, ha tetszik a munkánk, támogass minket!

Számlaszámunk: 16200113-18513174 (MagNet Bank)

Nagyobb összegű vagy célhoz kötött támogatás esetén, kérjük, vedd fel velünk a kapcsolatot:
hello@mmaa.hu, +36 70 705 0858

Támogatásodat előre is köszönjük!